UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

Nika Bučar

Največja korist otroka po razvezi staršev

Diplomsko delo

Mentorica: doc. dr. Ana Marija Sobočan

Ljubljana, 2023

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

Nika Bučar

Največja korist otroka po razvezi staršev

Diplomsko delo

Mentorica: doc. dr. Ana Marija Sobočan

Ljubljana, 2023

Zahvala

Za vso pomoč in podporo pri pisanju diplomskega dela se zahvaljujem mentorici, doc. dr. Ana Mariji Sobočan. Zahvaljujem se tudi vsem sodelujočim v raziskavi, ki so si vzeli čas in z mano delili svoje osebne izkušnje. Zahvala gre tudi moji družini, ki me je ves čas podpirala ter mi nudila konkretno pomoč pri nastajanju mojega diplomskega dela. Hvala tudi vsakemu posamezniku, ki mi je stal ob strani in pomagal pri nastajanju diplomskega dela.

Povzetek

Za temo diplomskega dela sem si izbrala temo največja korist otroka po razvezi staršev. Po razvezi staršev se s storitvijo predhodnega svetovanja na centru za socialno delo preveri, v kolikšni meri se uresničuje največja korist otroka. Starši, ki imajo skupne mladoletne otroke, se morajo obvezno udeležiti vsaj enega predhodnega svetovanja. Glavni namen predhodnih svetovanj je doseči sporazumni dogovor glede otroka, ki je v njegovo največjo korist, hkrati pa se starši dogovorijo tudi glede stikov, preživnine in drugih formalnosti. Center za socialno delo v sklopu podpore in pomoči ponudi staršem, ki potrebujejo dodatno podporo, različne storitve, kot sta mediacija, strokovno svetovanje itd. Pomembno je, da v procesih podpore in pomoči socialne delavke in delavci omogočijo, da se slišijo glasovi vseh udeleženih, tudi otrokov glas, ki je pogosto spregledan. V diplomskem delu se posvečam predvsem temu, na kakšen način se sliši otrokov glas, kako socialni delavci in delavke preverjajo koristi otroka, kako je glede razdvojenosti otrok po razvezi staršev, s kakšnimi ovirami se socialne delavke in delavci srečujejo pri delu z družinami, ki so v razveznem postopku. Del diplomske naloge posvetim tudi dejavnikom vpliva razveze na otroka, skupnemu varstvu in vzgoji, vlogi centra za socialno delo pri delu z družinami, družbenim vrednotam ter zakonodajnemu okviru. S kvalitativno raziskavo na priročnem vzorcu petih oseb sem ugotovila, da kjer se starši razumejo in imajo razrešen partnerski odnos, je dovolj eno predhodno svetovanje, saj se po navadi izkaže, da so otrokove koristi upoštevane. Pri nerazrešenih partnerskih odnosih pa je potrebno več podpore in pomoči, kar socialni delavci in delavke ponudijo v obliki storitev, kot so dodatna srečanja, mediacija, strokovna svetovanja. Socialne delavke in delavci vedno prednostno obravnavajo otroke in se za posameznega otroka poskušajo odločiti najbolje. Med najbolj pogoste ovire pri zagotavljanju otrokove koristi štejemo motivacijo staršev za sodelovanje in morebitni konflikt med staršema, kot oviro pa so socialne delavke in delavci izpostavili tudi kadrovsko in časovno stisko. V delu je tudi orisano, kako socialne delavke in delavci vidijo svojo vlogo pri delu z družinami ter kako družbene vrednote in obstoječa zakonodaja vplivajo na njihovo delo. Prav tako so prikazani pogledi socialnih delavcev in delavk glede tega, katera oblika starševstva je po razvezi najprimernejša ter kako delajo v »primeru, ko pride do sindroma odtujevanja«.

Ključne besede: korist otroka, otrokov glas, predhodno svetovanje, podpora in pomoč, razdvojenost otroka med staršema, ovire pri uresničevanju koristi otroka, socialno delo z družinami.

Abstract

I chose the topic of the greatest benefit of the child after the divorce of the parents as the topic of my thesis. After the divorce of the parents, a preliminary consultation at the social work center is used to check the extent to which the best interests of the child are realized. Parents who share minor children must attend at least one preliminary counseling session. The main purpose of the preliminary consultations is to reach an agreement regarding the child, which is in his best interest, and at the same time the parents also agree on contacts, alimony and other formalities. As part of support and assistance, the Center for Social Work offers parents who need additional support various services, such as mediation, professional counseling, etc. It is important that in the process of support and assistance, social workers enable the voices of all participants to be heard, including the child's voice, which is often overlooked. In my thesis, I mainly focus on how the child's voice is heard, how social workers check the child's benefits, what about the separation of children after the divorce of their parents, what obstacles do social workers encounter when working with families who are in divorce proceedings. I also dedicate part of my thesis to the factors of the impact of divorce on the child, joint custody and education, the role of the social work center in working with families, social values and the legislative framework. Through qualitative research on a convenient sample of five people, I found that where the parents understand each other and have a resolved partnership, one preliminary counseling is enough, because it usually turns out that the child's benefits are taken into account. Unresolved partnerships require more support and assistance, which social workers offer in the form of services such as additional meetings, mediation, and professional counseling. Social workers always prioritize children and try to make the best decision for each child. Among the most common obstacles in ensuring the child's use is the motivation of the parents to cooperate and the possible conflict between the parents, and the social workers also pointed out personnel and time constraints as an obstacle. The work also outlines how social workers see their role in working with families and how social values and existing legislation affect their work. It also shows the views of social workers regarding which form of parenting is most suitable after divorce and how it occurs in the case of "alienation syndrome"

Key words: best interests of the child, child's voice, prior counselling, support and assistance, parental separation, barriers to the best interests of the child, social work with families.

Kazalo

1. TEORETIČNI UVOD ... 1
1.1 Definicija družine ... 1
1.2 Pomen družine ... 2
1.3 Spremembe družinskih potekov ... 3
1.4 Korist otroka ... 4
1.5 Otrokov glas ... 7
1.6 Razveze ... 8
1.7 Skupno varstvo in vzgoja otrok po razvezi ... 12
1.8 Teorija navezanosti ... 13
1.9 Razdvojenost otroka med staršema ... 16
1.10 Socialno delo z družinami v procesu razveze ... 17
2. FORMULACIJA PROBLEMA ... 20
2.1 Raziskovalna vprašanja ... 21
3. METODOLOGIJA ... 22
3.1 Vrsta raziskave ... 22
3.2 Teme ... 22
3.3 Merski instrument in viri podatkov ... 22
3.4 Populacija in vzorec ... 23
3.5 Zbiranje podatkov ... 23
3.6 Obdelava in analiza podatkov ... 24
4. REZULTATI ... 24
4.1 Korist otroka ... 24
4.2 Otrokov glas ... 26
4.3 Zakonodajni okvir ... 28
4.4 Ovire pri uresničevanju koristi otroka ... 30
4.5 Dejavniki vpliva razveze na otroka ... 32
4.6 Vloga centra za socialno delo ... 33
4.7 Skupno starševstvo ... 36
4.8 Družbene vrednote ... 37
4.9 Razdvojenost otroka med staršema ... 39
4.10 Mnenje socialnih delavcev ... 41
5. RAZPRAVA ... 42
6. SKLEPI ... 53

7. PREDLOGI 56
8. VIRI IN LITERATURA 58
9. PRILOGE 61
9.1 Vodilo za intervju 61
9.2 Odprto kodiranje 61
9.3 Osno kodiranje: intervjuji A, B, C, D, E 121

1. TEORETIČNI UVOD

1.1 Definicija družine

Rener (2006) piše, da je družina kompleksen pojem, ki ga je izredno težko definirati. Skozi čas je bilo oblikovanih veliko definicij družine, ki so bodisi vključevale otroke bodisi ne. Sprašujemo se lahko, zakaj je definicija družine sploh pomembna. Rener (2006) pravi, da je definicija družine pomembna, ker deluje preskriptivno in predstavlja neke vrste »družbeni napotek in diagnozo«, ki vpliva na odraz moralno ideoloških predstav in socialno-političnega delovanja (Rener, 2006, str. 14).

Izmed mnogih definicij sem si izbrala definicijo družine po Družinskem zakoniku (2017), ki definira družino v 2. členu in pravi, da je »družina življenjska skupnost otroka, ne glede na starost otroka, z obema ali samo z enim staršem ali z drugo odraslo osebo, ki skrbi za otroka in ima po tem zakoniku določene obveznosti in pravice. Zaradi uresničevanja koristi otrok uživa družina posebno varstvo države«. Otrok je po 5. členu istega zakonika »oseba, ki še ni dopolnila 18 let, razen če je že prej dobila popolno poslovno sposobnost« (Družinski zakonik, 2017).

Ta definicija je pravno naravnana, v socialnem delu pa raje govorimo o samodefiniciji družine. Švab (2001) družinsko življenje pojmuje kot raznovrstno, kompleksno in spremenljivo. Načini družinskega življenja so se skozi leta močno spremenili. Pred desetletji je prevladoval le en družinski model, imenovan nuklearna družina, od katerega so »odstopale« le enostarševske družine. V današnjem času pa obstaja veliko več različnih družinskih oblik, kot so neporočeni pari z otroki ali brez njih, reorganizirane družine, istospolne družine, enostarševske družine itn. Družinsko življenje tako ni statično, ampak se nenehno spreminja. Ljudje pogosteje in hitreje prehajajo iz ene oblike družinskega življenja v drugo (Švab, 2001, str. 178–179).

Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2019) izhajata iz kompleksnosti pojma družina, ki socialno delavko usmeri, da skupaj z družino raziskuje značilnosti družinskega življenja in izhaja iz človekove samodefinicije družine (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 45). Rener (2006) pa pravi, da je konceptualizacija družine odvisna od subjektivnega pripisovanja pomena intimnim odnosom in ni omejena na »objektivne« formalne zakonske ali krvne vezi (Rener, 2006, str. 22).

Štadler (2009) piše, da je družina je ena najpomembnejših institucij. Značilna je za vse znane kulture in predstavlja pomembno funkcijo v družbi. Pogosta oblika družine je nuklearna ali

jedrna družina, ki jo sestavljajo oče, mati in skupni otroci (Štadler idr., 2009, str. 30), v sodobnem času pa zaznavamo tudi porast različnih drugih oblik družinskega življenja. Rener (2006) je pred dvema desetletjema opisovala, da je nuklearna družina prevladujoča družinska oblika sodobnih družb, in se zato druge oblike dojemajo kot »nenavadne«, »odklonske« ali celo »patološke«; tovrstne tradicionalne predstave gotovo veljajo še danes. Predstave o nuklearni družini so močno zakoreninjene v moralnih, medijskih in političnih »družinskih diskurzih, ki imajo moč vplivati na določanje, kaj se smatra za normalno družino, kaj je še sprejemljivo in kaj je nedopustno« (Rener, 2006, str. 21).

1.2 Pomen družine

Gradišar (2005) trdi, da ima družina simbolni interakcijski pomen v svojem delovanju. Predstavlja psihosocialno mrežo medsebojnih interakcij ter odnosov. V družini poteka socializacija družinskih članov skozi dinamičen in strukturiran proces, ki vključuje tudi osebna spoznanja in razlage. Dialog v družini omogoča izražanje osebnih potreb, zahtev in pričakovanj. Poleg tega poteka tudi proces povezovanja in združevanja medosebnih socialnih interakcij (Gradišar, 2005, str. 44).

Štadler idr. (2009) opisujejo naloge, ki jih ima družina. Ena najpomembnejših nalog družine je skrb in vzgoja otrok. Otroci so odvisni od starševske skrbi, nege in podpore. Družina ima odgovornost zagotoviti osnovne potrebe otrok, hkrati pa tudi vplivati na njihov osebnostni razvoj. Družina oblikuje in vpliva na razvoj temeljnih značilnosti posameznika, ki ga spremljajo skozi celotno življenje. V družini je pomembno, da se zadovoljita dve temeljni človekovi potrebi – avtonomijo in povezanost. Vsak posameznik ima potrebo po avtonomiji, neodvisnosti in uresničevanju svojih potencialov, hkrati pa tudi potrebo po povezanosti z drugimi, sprejetosti in pripadnosti. Če družina uspešno izpolnjuje svoje naloge, velja za funkcionalno. V primeru disfunkcionalnih družin pa govorimo o situacijah, ko so prisotni nezdravi vzorci, kot so konflikti in včasih celo zlorabe. V disfunkcionalnih družinah otrokove potrebe po navadi niso zadovoljene, kar lahko negativno in celo škodljivo vpliva na njihov razvoj (Štadler idr., 2009, str. 31–32).

Tomori (1994) je že pred tremi desetletji opisal pomembnost družinskih vlog in komunikacije. Vsak član družine ima dodeljeno vlogo, ki izhaja iz odnosov, ki jih ima z drugimi člani družine. Vloga v družini spodbuja osebnostni razvoj in prinaša različne izkušnje. Poleg tega, da družina posamezniku določa nekatere lastnosti in vlogo v družini, ima vsak član družine tudi svoje lastne osebnostne značilnosti, ki ga opredeljujejo kot posameznika. V družini se posameznik

nauči komunikacije. Starši s svojim verbalnim in neverbalnim izražanjem otroka seznanijo s pravili sporazumevanja, ki veljajo v družbi. V družini otrok dobi sposobnost deljenja svojega notranjega sveta z drugimi. Način, kako družina sliši otroka in se nanj odziva, posredno vpliva na njegovo samopodobo in pomen medosebnih odnosov (Tomori, 1994, str. 19–58).

Tomori (1994) pravi, da družinsko življenje oblikujejo tudi vrednote, ki so značilne za določeno kulturo. Družina je prvi posrednik norm in pravil, ki veljajo v družbi. Vrednote, ki jih nosi družina, označujejo način življenja in hkrati služijo kot prehodni element, prek katerega otrok vstopa v svet. Če se družina dobro integrira v družbo in živi v skladu s svojimi vrednotami, se otrok postopoma prilagaja svetu zunaj družinskih meja. Otrok se skuša vključiti v družbo in se v njej uveljaviti v skladu z družbenimi normami. Splošna pravila oziroma družbene norme, ki določajo, kaj je zaželeno in kaj ne v družbi, sestavljajo del identitete narodov, skupin, družin in posameznikov, pri čemer je družina najpomembnejši posrednik teh pravil (Tomori, 1994, str. 82–88).

1.3 Spremembe družinskih potekov

Švab (2006) opisuje proces pluralizacije družinskih potekov in kako se kaže v spremembi maritalnega vedenja. Maritalno vedenje postaja vse manj določeno, nestabilno in spremenljivo. Opazimo povečanje števila razvez, zmanjševanje števila porok in povečanje števila kohabitacij. Prav tako se povečujeta števili reorganiziranih družin in vnovičnih porok. Nekatera obdobja družinskega poteka se podaljšujejo, na primer obdobje mladosti, ki je povezano z izobraževanjem, medtem ko se druga obdobja skrajšujejo, kot je obdobje aktivnega starševstva. Obstajajo tudi situacije, ko se različna obdobja prepletajo, na primer starševstvo pred poroko. Vse več je nedoločljivosti v družinskem življenjskem poteku. Posamezniki vse manj sledijo klasičnim družbenim normam glede zaporedja družinskih prehodov, kot so izobraževanje, zaposlitev, poroka itd. Mladi še vedno cenijo zasebnost in družinsko življenje, vendar imajo drugačne predstave o njem v primerjavi s prejšnjimi generacijami. Oblikovanje lastne družine prestavljajo na poznejša leta, dajejo prednost izobraževanju, karieri, prostemu času in osebnostnemu razvoju (Švab, 2006, str. 64–65).

Švab (2010) pravi, da sodobne družinske spremembe odražajo načelo spreminjanja in raznovrstnosti kot temeljne značilnosti sodobnega družinskega življenja. Raznovrstnost družin je pokazatelj prilagodljivosti družine. Kljub raznovrstnosti družin pa raziskave kažejo, da je družina še vedno ena najpomembnejših prednostnih nalog in vrednot v življenju posameznikov in posameznic (Švab, 2010, str. 345).

Tomori (1994) družino opiše kot skupnost posameznikov na različnih stopnjah razvoja. Družina je skupnost, ki skrbi za otroke. Člani družine so med seboj povezani na različne načine ter so odvisni drug od drugega. Vse, kar se dogaja z enim članom družine, se na tak ali drugačen način odraža tudi na ostale. Vsaka sprememba, ki jo doživi družina kot celota, pušča svoj poseben vpliv v življenju vsakega posameznika v družini (Tomori, 1994, str. 18).

Andrejč (2018) opaža trend povečanja števila skupnih starševstev v Sloveniji v zadnjih letih. Hkrati se opazi tudi večje vključevanje očetov v varstvo in vzgojo otrok, kar je predvsem posledica pogostejšega skupnega starševstva (Andrejč, 2018, str. 16). Švab (2006) pogostejše vključevanje očetov poimenuje fenomen »novega očetovstva«. Opisuje, da se vloga očetov v Sloveniji spreminja. Pojav novega očetovstva se kaže v aktivnejšem vključevanju pri družinskih opravilih in v večji skrbi za otroke. Pomembne spremembe pa potekajo na ravni vrednot in stališč do aktivnega očetovstva in materinstva. Očetje si danes želijo bolj dejavno skrbeti za svoje otroke in vzpostavljati tesnejše odnose z njimi. Da bi to dosegli, so pripravljeni prevzeti večji delež družinskih obveznosti (Švab, 2006, str. 75).

1.4 Korist otroka

Na začetku bom opredelila načelo otrokove koristi, kot je opisano v 7. členu Družinskega zakonika (2017). Starši skrbijo za korist otroka v vseh dejavnostih, povezanih z otrokom. Starši imajo dolžnost vzgajati otroke s spoštovanjem do njihove osebnosti, individualnosti in dostojanstva. Imajo prednost pred vsemi drugimi v smislu skrbi in odgovornosti za korist svojega otroka. Pri delovanju v korist otroka je pomembno upoštevati njegovo osebnost, starost, razvojno stopnjo in želje. Starši so odgovorni za zadovoljevanje otrokovih materialnih, čustvenih in psihosocialnih potreb ter zagotavljanje ustrezne vzgoje in spodbujanja otrokovega razvoja. Poleg staršev so tudi državni organi, izvajalci javnih služb, nosilci javnih pooblastil, organi lokalnih skupnosti ter druge fizične in pravne osebe odgovorni za delovanje v korist otroka v vseh dejavnostih in postopkih, ki se nanašajo nanj. Država pa ima dolžnost zagotoviti pogoje za delovanje nevladnih organizacij in strokovnih institucij, ki prispevajo k razvoju pozitivnega starševstva (Družinski zakonik, 2017).

Ustava Republike Slovenije (1991), ki je temeljni dokument države, v 54. členu opisuje pravice in dolžnosti staršev. Starši imajo pravico in dolžnost vzdrževati, izobraževati in vzgajati svoje otroke. Ta pravica in dolžnost se omeji samo z namenom varovanja otrokovih koristi, kot določa zakonodaja. Prav tako v 56. členu navaja pravice otrok, ki uživajo posebno varstvo in skrb v skladu s svojo starostjo in zrelostjo. Država zagotavlja posebno varstvo otrok v primerih, ko

starši ne skrbijo zanje ali pa jim ne zagotavljajo ustrezne družinske oskrbe (Ustava Republike Slovenije, 1991).

Žnuderl (2000) piše o pomenu družine za razvoj otroka. Družina omogoča otroku ne le preživetje, temveč tudi razvoj čustvene vezi z vsaj eno odraslo osebo, kar je ključno za njegov psihosocialni razvoj. Starši s svojim vzorom otrokom ponujajo možnost učenja s posnemanjem. Družina prav tako zagotavlja temeljno varnost, kot zavetje v težavah, in je zato podporna in spodbujevalna socialna enota. Otrok prek družine razvije občutek pomembnosti (razvije svojo identiteto), hkrati pa se mora prilagajati družinskim zahtevam (nauči se ubogati), ob težavah pa dobi ustrezno pomoč. Družina pripravi otroka na samostojno življenje, mu omogoča pridobivanje spretnosti za poklicno pot in predstavlja tudi »socialno varovalko« v poznejšem življenju (Žnuderl, 2000, str. 44).

Satir (1995 v Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019 str. 100) poudarja, da otrok v družini potrebuje dovolj dobrih izkušenj, da razvije temeljni občutek o lastni vrednosti. Pomembno je, da otrok dobi dobro temeljno izkušnjo, da je sprejet in v redu. V družini so odrasli pomembni, saj otroku omogočajo te dobre izkušnje. Otrok ima pravico, da je viden in slišan, da lahko izrazi svoje misli in čustva. Družina predstavlja prvo socialno mrežo, ki omogoča učenje in razvoj (Čačinovič Vogrinčič, Mešl, 2019, str. 100–101).

Erzar in Kompan Erzar (2011) pravita, da kompetentno starševstvo, ki je v korist otroka, vsebuje naslednje značilnosti. Starša morata biti sposobna zaznavati otroka in njegove potrebe ter razumeti svojo vlogo v odnosu do otroka. Prav tako morata biti sposobna odzivanja na otroka in prilagajanja odzivov glede na otrokovo situacijo. Ključno je, da postavita otrokove potrebe, želje in koristi pred svoje lastne potrebe (Erzar in Kompan Erzar, 2011, str. 35). Izpostavljata tudi, da je od socialnih dejavnikov, ki vplivajo na starševstvo, na prvem mestu partnerska zveza ali zakon, šele nato socialna mreža (razširjena družina, prijatelji) in ekonomski status. Raziskave kažejo, da visoka stopnja konfliktnosti in slaba komunikacija med razvezanimi starši vplivata na kakovost starševstva (Erzar in Kompan Erzar, 2011, str. 124).

Andrejč (2018) pravi, da je odnos staršev do otroka ključen za otrokov razvoj, saj vpliva na oblikovanje posameznikove osebnosti, prilagojenosti in uspešnosti. Pomembna so vedenja staršev, kot so odzivnost, skrbnost, naklonjenost, ki otroku zagotavljajo ugodje in varnost ter v njem utrjujejo občutek sprejetosti in upoštevanosti. Prilagodljivost otroka je praviloma boljša, če mu starši tudi po razvezi še naprej zagotavljajo toplino, oporo in pozornost, hkrati pa mu

postavljajo zahteve, ga primerno disciplinirajo in nadzirajo. Razveza lahko zaradi stresa, prezaposlenosti, čustvenih in finančnih stisk ter drugih okoliščin otežuje usmerjanje na starševstvo in učinkovito skrb ter vzgojo otroka (Andrejč, 2018, str. 83–90).

Štadler idr. (2009) opozarjajo na to, da se otroci različno odzivajo in prilagajajo na nove okoliščine po razvezi. Njihova reakcija in prilagoditev sta odvisni ne le od stopnje konflikta med staršema in težav v družini ob ločitvi, temveč tudi od starosti otroka, njegovega značaja, osebnostnih značilnosti ter specifičnih okoliščin ločitve oziroma razveze. Lahko pa otroci doživljajo močne negativne občutke ob razvezi, kot so občutek krivde, sram, žalost, jeza, obup, negotovost, osamljenost itd. (Štadler idr., 2009, str. 45–50).

Tomori (1994, str. 113–114) piše, da je za boljšo korist otroka ugodneje, če je odnos med staršema po razvezi čim manj konflikten, da se starša uspešno prilagodita na novo situacijo, da ostane starševstvo kakovostno in da otrok lahko ohranja varno vez z obema staršema. Razveza je namreč stresen dogodek, še posebej za otroke, ki lahko doživljajo čustvene in vedenjske težave ter stiske. Kljub temu pa raziskave kažejo, da se na splošno večina otrok in mladostnikov uspešno prilagodi na razvezo in zanje ni dolgoročnih negativnih posledic (Andrejč, 2018, str. 101). Tomori (1994) pravi, da starša, ki ne znata obvladati svojega partnerskega odnosa, prenašata nerešene konflikte na druge člane družine, po navadi na otroke. Otroci pa se včasih podzavestno in dejansko odzovejo na to situacijo s poskusom reševanja družinske dinamike in prevzamejo vlogo »reševalca«. Na kratek rok lahko ta vloga otroku prinese občutek varnosti znotraj družine, vendar pa lahko dolgoročno takšne izkušnje trajno vplivajo na otrokovo osebnost in samopodobo (Tomori, 1994, str. 113–114).

V Družinskem zakoniku (2017) so v 154., 155., 156., in 157. členu opredeljeni ukrepi za varstvo koristi otroka. Starši imajo pred vsemi drugimi pravico in obveznost, da varujejo koristi in pravice svojega otroka. Država izvede ukrepe za varstvo koristi otroka takrat, ko starši ne izvajajo svojih pravic in obveznosti do otroka v njegovo korist. Ukrepe vedno izreče sodišče, ki upošteva načelo najmilejšega ukrepa. To pomeni, da so ob ukrepu starši čim manj omejeni pri izvajanju starševske skrbi, če je mogoče zavarovati koristi otroka. Za izrek ukrepa je treba dokazati ogroženost otroka. »Otrok je ogrožen, če je utrpel ali pa je zelo verjetno, da bo utrpel škodo kot posledico opustitve staršev ali posledica otrokovih psihosocialnih težav, ki se kažejo kot čustvene, vedenjske, učne ali druge težave v njegovem razvoju« (Družinski zakonik, 2017).

V nadaljevanju bom opredelila enega izmed ukrepov za varstvo koristi otroka. Izbrala sem si začasno odredbo o stikih pod nadzorom, ki je urejena v 163. in 164. členu Družinskega zakonika (2017), ker se je omemba zadnjega ukrepa pogosto pojavljala v mojem raziskovalnem delu. Sodišče lahko s to odredbo odloči, da se stiki med otrokom in določeno osebo izvajajo ob prisotnosti strokovne osebe centra za socialno delo ali zavoda, če je otrok nameščen v zavodu. Kraj in čas stikov se določita vnaprej v dogovoru s centrom za socialno delo ali zavodom. Stiki se izvajajo največ dve uri na teden. Trajanje te odredbe je omejeno na največ devet mesecev in je ni mogoče podaljšati ali vnovič izdati. Strokovna oseba je odgovorna za spremljanje stikov in je dolžna pripraviti poročilo o njihovem poteku vsaj enkrat na mesec (Družinski zakonik, 2017).

27. člen Konvencije o otrokovih pravicah (1989) opisuje pravico otroka do ustrezne življenjske ravni, ki omogoča njegov telesni, umski, duhovni in družbeni razvoj. Starši so odgovorni za zagotavljanje življenjskih pogojev, ki so primerni za otrokov razvoj glede na svoje sposobnosti in gmotne zmožnosti. Država pa je dolžna sprejeti ustrezne ukrepe v skladu s svojimi nacionalnimi pogoji in zmožnostmi, s katerimi pomaga staršem ali drugim odgovornim za otroka pri uveljavljanju teh pravic. Če je treba, lahko država tudi zagotovi gmotno pomoč in programe pomoči, zlasti v zvezi s prehrano, obleko in stanovanjem (Konvencija o otrokovih pravicah, 1989).

1.5 Otrokov glas

Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2019) opozarjata socialne delavke in delavce, da morajo v procesih soustvarjanja v družini ustvariti pogoje, da se sliši in upošteva otrokov glas. Govoriti z otrokom je ključno, ne le govoriti otroku. Otroku je treba omogočiti, da izrazi svoje potrebe in pove, kaj je zanj smiselno zanj, kaj potrebuje. Otroci se pogosto soočajo z občutki nemoči, saj morda nimajo dovolj besed ali pa njihove besede ne veljajo. Zato je pomembno, da socialne delavke in delavci vzpostavijo drugačen način komunikacije z otroki, saj otroci drugače razumejo in konstruirajo pomene kot odrasli. Za slišanje otrokovega glasu je treba ustvariti odprt prostor, kjer se ne vsiljujejo odgovori, temveč se iščejo nove možnosti in zorne kote sodelovanja (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, 102–105).

Po Loremanu (2009) spoštovanje otroštva pomeni »zagotovitev temeljnih življenjskih potreb, spoštovanje otrokovega časa, spoštovanje otrokovega uživanja otroštva, spoštovanje otrokovih odnosov z drugimi, spoštovanje otrokovega prispevka družini in družbi, spoštovanje otrokove

individualnosti in različnosti, spoštovanje in sprejemanje otrokove spretnosti in sposobnosti« (Loreman, 2009, str. 3).

Murray (2019) opozarja na pravice slišanosti otroka. Otroci imajo pravico do »svobode izražanja« in do pravice »biti slišan«. Vsak otrok je edinstven in ima svoje individualne potrebe, zato je pomembno, da aktivno poslušamo in se posvetimo otrokovemu glasu. Če ne poslušamo aktivno in ne cenimo otrokove perspektive oziroma otrokovega pogleda, otroku sporočamo, da njegov glas in mnenje nista pomembna. To lahko privede do občutka manjvrednosti in nepomembnosti pri otroku (Murray, 2019).

Mnenje otroka in centra za socialno delo je opredeljeno v 143. členu Družinskega zakonika (2017). Pri odločanju o varstvu, vzgoji in preživljanju otroka, o stikih, izvajanju starševske skrbi in podelitvi starševske skrbi sorodniku sodišče upošteva tudi otrokovo mnenje. Otrok ima pravico izraziti svoje mnenje bodisi sam ali prek zaupne osebe, če razume pomen in posledice svojega mnenja. Otrok si lahko izbere zagovornika, ki varuje njegove koristi v postopkih in dejavnostih, če na drug način ni mogoče zagotoviti teh koristi (182. člen). Pri odločanju o varstvu, vzgoji in preživljanju otroka, o stikih, izvajanju starševske skrbi in podelitvi starševske skrbi sorodniku sodišče upošteva tudi mnenje centra za socialno delo, ki ga pridobi v skladu z Zakonom o nepravdnem postopku (Družinski zakonik, 2017).

12. člen Konvencije o otrokovih pravicah (1989) opredeljuje svobodo otroka, da izrazi svoje mnenje. Če je otrok sposoben oblikovati lastno mnenje, ima pravico svobodno izražati to mnenje v vseh zadevah, ki se nanašajo nanj. Pri presoji teže otrokovega mnenja se upošteva starost in zrelost otroka. V ta namen ima otrok možnost zaslišanja v sodnih ali upravnih postopkih, bodisi neposredno bodisi prek zastopnika (Konvencija o otrokovih pravicah, 1989).Tako Družinski zakonik (2017) kot Konvencija o otrokovih pravicah (1989) poudarjata pomen slišanosti otroka in njegovega mnenja pri odločitvah, ki se nanašajo nanj. To otroku zagotavlja možnost aktivne udeležbe.

1.6 Razveze

Bizjak (1999) opredeli razvezo ali ločitev kot stresen dogodek za vse družinske člane. Razveza je mučen proces, a pogosto tudi olajšanje. V razveznem postopku družina doživlja spremembe v čustvenih odnosih in razmerjih ter prehaja skozi različne faze iskanja novih možnosti in načinov življenja, da bi lahko življenje nadaljevala. Pomembno je razrešiti medsebojne odnose in razmerja, obravnavati vprašanja v zvezi s preživljanjem, varstvom in vzgojo otrok,

premoženjem, stanovanjem in v nekaterih primerih tudi preživljanjem nepreskrbljenega partnerja. Večina staršev se o teh zadevah sporazume sama, brez posredovanja sodišča. V primerih razveze zunajzakonskih skupnosti pa sodišče posega le v vprašanja pravic in koristi skupnih otrok, medtem ko v druge vidike ne posega (Bizjak, 1999).

V 96. členu Družinskega zakonika (2017) je opredeljena sporazumna razveza, ki je v največjo korist otrok, saj sodišče razveže zakonsko zvezo na podlagi sporazuma zakoncev, če sta se sporazumela o varstvu, vzgoji in preživljanju skupnih otrok ter o njihovih stikih s starši ter druge zadeve, ki se tičejo razvezancev, torej premoženje, preživljanje itd. Preden sodišče razveže zakonsko zvezo, pa mora preveriti, ali sporazum ustrezno poskrbi za varstvo, vzgojo in preživljanje skupnih otrok ter za stike med otroki in starši v skladu s koristjo otrok. Če sodišče ugotovi, da sporazum ni v skladu s koristjo otroka, se predlog za sporazumno razvezo ovrže (Družinski zakonik, 2017).

Varstvo in vzgoja otrok sta opredeljena v 138. členu Družinskega zakonika (2017). Ob razvezi se morajo starši sporazumeti o varstvu in vzgoji otrok, pri čemer je ključno upoštevati koristi otroka. Možnosti sporazuma vključujejo skupno varstvo in vzgojo otrok, dodelitev vseh otrok enemu od staršev ali razdelitev otrok med oba starša. V primeru, ko staršem ne uspe doseči sporazuma samostojno, jim pri tem pomaga center za socialno delo, na njihovo željo pa tudi mediatorji. Če starši dosežejo sporazum o varstvu in vzgoji otrok, lahko predlagajo sklenitev sodne poravnave. Sodišče lahko zavrne takšno poravnavo, če ugotovi, da otroku ni v korist. V primeru, da se starši ne sporazumejo o varstvu in vzgoji otrok, o tem odloči sodišče. To lahko hkrati sprejme tudi druge ukrepe za varstvo koristi otroka v skladu s tem zakonikom. V postopku razveze sodišče odloči tudi o preživljanju otrok, ki je opredeljeno v 140. členu istega zakonika, in o stikih s starši, ki so opredeljeni v 141. členu Družinskega zakonika. Vsak otrok ima pravico do stikov z obema staršema in obratno. S stiki se zagotavljajo koristi otroka. Tisti starš, ki mu je bil otrok dodeljen v vzgojo in varstvo, ali druga oseba, pri kateri je otrok nameščen, mora omogočati stike z drugim staršem in si prizadevati za pozitiven odnos otroka z drugim staršem oziroma s starši. Starši morajo opustiti vsa ravnanja, ki bi oteževala izvajanje stikov (Družinski zakonik, 2017).

V Družinskem zakoniku (2017) je navedeno, da se ob razvezi starši sporazumejo o stikih. Enako kot pri dogovoru o preživljanju ter vzgoji in varstvu lahko tudi pri njih pomaga center za socialno delo in v nadaljevanju sodišče, če se ne uspejo dogovoriti. Pravica do stikov se lahko omeji ali odvzame v skladu s 173. členom Družinskega zakonika (2017). V primeru, ko starš,

pri katerem je otrok zaupan v varstvo in vzgojo, onemogoča stike med otrokom in drugim staršem ter stikov ni mogoče izvajati niti ob strokovni pomoči centra za socialno delo, lahko sodišče na predlog drugega starša odloči o spremembi dodelitve otroka. Sodišče pri tem upošteva koristi otroka ter presodi, ali bo drug starš lahko omogočil stike in varoval koristi otroka (Družinski zakonik, 2017).

Švab (2006) opozarja, da naraščanje števila razvez vpliva na pluralizacijo družinskih potekov in ustvarjanje novih oblik družin. Razveza oziroma prekinitev partnerskega razmerja je postala običajen del družinskega poteka in pogosto vodi do reorganizacije družine. Še posebej, če se razveza zgodi zgodaj v življenju, se pogosto pojavi vnovična poroka enega ali obeh staršev (Švab, 2006, str. 66). Andrejč (2018) pravi, da razveze v novejšem času niso več razumljene kot samostojen dejavnik, temveč so postale proces, ki traja določeno obdobje in vključuje stresne dejavnike (Andrejč, 2018, str. 102).

Andrejč (2018) opredeljuje dejavnike tveganja za razvezo. Med ekonomske in demografske dejavnike tveganja sodijo starost staršev ob razvezi, nizki dohodki, brezposelnost, revščina, mestno okolje, več partnerskih odnosov pred poroko, neenakost prihodkov, neenakost porazdelitve gospodinjskih opravil itn. Raziskave so pokazale tudi, da vera zmanjšuje tveganje za razvezo (Andrejč, 2018, str. 26). Dejavniki tveganja, ki izhajajo iz partnerskega odnosa, so pogosti konflikti, negativni vzorci vedenja in komunikacije, verbalna in fizična agresivnost, prisotnost negativnih čustev in pomanjkanje pozitivnih čustev in vedenj, neučinkovito reševanje težav, nezvestoba, alkoholizem in duševne motnje (Andrejč, 2018. str. 33).

Andrejč (2018) ugotavlja, da novejša spoznanja kažejo, da skupno življenje pred poroko, višja izobrazba in zaposlitev žensk ne povečujejo verjetnosti za razvezo. To je posledica zmanjšanja pomena zakonske zveze in spreminjanja družinskega življenja. Pri odločitvi za razvezo posamezniki v večji meri sledijo osebnim in čustvenim potrebam kot družbenim pričakovanjem in predpisom (Andrejč, 2018. str. 26).

Andrejč (2018) prav tako ugotavlja, da razveza povzroči negativne spremembe na ekonomskem, socialnem in psihološkem področju. Otroci in mladostniki, ki živijo v družinah, kjer so prisotne čustvene in druge psihične težave zaradi razveze, to občutijo, četudi se starš trudi skriti svoje težave. Starši, ki se soočajo z osebnostnimi stiskami zaradi razveze, so lahko manj učinkoviti v svoji starševski vlogi. Otroku namenjajo manj pozornosti, ne nudijo zadostne čustvene opore in nadzora, kar lahko vpliva na koristi otroka (Andrejč, 2018, str. 52). Andrejč

(2018) ugotavlja, da razvezo staršev otroci doživljajo z različnimi, večinoma neprijetnimi čustvi, kar pa se lahko odraža tudi v njihovem vedenju. Vpliv razveze staršev na otroka se tako kaže na učnem, čustvenem in vedenjskem področju. Izkušnja razveze in njeni negativni vplivi v otroštvu lahko dolgoročno vplivajo na posameznika in na njegovo delovanje v odraslosti. Številne raziskave kažejo, da imajo otroci razvezanih staršev v primerjavi z otroki nerazvezanih staršev pogostejše psihološke in čustvene težave, doživljajo več anksioznosti in depresivnosti, pogosteje imajo vedenjske težave in slabše socialne spretnosti ter odnose (Andrejč, 2018, str. 53–64). Vse, kar avtorica v tem odstavku pravi, je odvisno od vsakokratnega konteksta. V nekaterih primerih otroci nimajo negativnih posledic, ker so npr. živeli v nasilni družini in potemtakem razveza zanje predstavlja olajšanje. Negativne posledice so verjetno bolj prisotne pri otrocih, ki ne razumejo, zakaj starši niso več skupaj.

Andrejč (2018) piše, da dejavniki vpliva razveze na otroke niso univerzalni, na vsakega otroka vplivajo različno. Dejavniki tveganja, ki se pojavljajo, povečujejo tveganje za razvoj težav pri otrocih po razvezi staršev. Varovalni dejavniki oziroma dejavniki odpornosti pa povečujejo odpornost oziroma prilagodljivost otrok. Med dejavnike tveganja štejemo: spol – raziskave so pokazale, da imajo fantje več težav po razvezi kot dekleta; starost – razveza bolj negativno vpliva na mlajše otroke kot na starejše otroke in mladostnike; socialno-ekonomski položaj in izobrazba staršev. Finančne stiske, ki nastanejo po razvezi, lahko povzročijo zmanjšano blagostanje otroka (manj možnosti za nudenje dodatnih spodbud, kot so prostočasne dejavnosti, dostopnost do virov in informacij …) in vplivajo na kakovost odnosa med staršem in otrokom, kar je lahko otroku v škodo. Finančne stiske tudi dodatno povečujejo konflikte med staršema in stiske staršev. Največji dejavnik tveganja je konfliktnost med staršema, saj otežuje obdobje razveze za otroka in lahko povzroči škodljive učinke. Najhuje je, kadar starši uporabljajo otroke za izražanje jeze, prenos negativnih sporočil med sabo ali spodbujajo otroke, da mislijo slabo o drugem staršu ali celo, da nimajo stikov z njim. Vse to izredno negativno vpliva na otroke in lahko privede do čustvenih in vedenjskih težav, še posebej, če so pogosto izpostavljeni intenzivnim starševskim konfliktom (Andrejč, 2018, str. 67–78).

Štadler idr. (2009) opisujejo življenje otroka po razvezi staršev in pravijo, da je ključno za otrokovo prilagajanje po razvezi, da živi v normalnih družinskih razmerah, kjer sta starša zmožna sodelovanja. Če starša ohranita učinkovit odnos po razvezi, to omogoči otroku več možnosti za sprijaznitev z razvezo ter premagovanje stisk in negativnih posledic, povezanih z njo (Štadler idr., 2009, str. 54).

1.7 Skupno varstvo in vzgoja otrok po razvezi

»Skupno starševstvo ne zahteva ločitve otroka ne od enega ne od drugega starša in ne spodbuja »lastniškega« obnašanja glede otrok tistega od staršev, ki mu je otrok zaupan. Slednje se kaže zlasti v oteževanju ali onemogočanju stikov, kar pa otroku ni v korist« (Zupančič, 2004 v Andrejč, 2018, str. 7). Zaplotnik (2019) pravi, da večina raziskav potrjuje pomembnost vključenosti obeh staršev v vzgojo in varstvo otroka tudi po razvezi. »Skupno starševstvo oz. katera koli druga oblika skupne skrbi za otroka pomeni, da otrok z vsakim staršem preživi vsaj 35 % časa. Ta čas, ki ga otrok preživi z vsakim izmed staršev, učinkuje pozitivno na otrokov čustveni razvoj, njegovo vedenjsko prilagodljivost, psihofizično stanje, pomeni pa tudi boljši odnos s starši, vrstniki ter drugimi« (Zaplotnik, 2019).

Andrejč (2018) pravi, da lahko skupno starševstvo predstavlja varovalni dejavnik prilagoditve otrok na razvezo, vendar le pod pogojem, da ni konflikta med staršema. Skupno starševstvo lahko predstavlja dobro rešitev tako za starše kot za otroke. Ključno pa je, da obstajata dobra komunikacija in sodelovanje med staršema po razvezi. Le z dobro komunikacijo in sodelovanjem se starša lahko uspešno dogovarjata glede vsakodnevnih stvari in skrbi za otroka. V primeru visokega konflikta med staršema pa se lahko skupno starševstvo izkaže za manj koristno (Andrejč, 2018, str. 97).

V 6., 135., 136. in 151. členu Družinskega zakonika (2017) je opredeljena starševska skrb, ki pripada obema staršema. Pristojni organi lahko omejijo ali odvzamejo starševsko skrb enemu staršu ali obema pod pogoji, ki jih določa zakonik. Starševska skrb je obveznost in pravica staršev, da ustvarijo razmere, v katerih bo otroku zagotovljen celovit razvoj v skladu s svojimi zmožnostmi. Vključuje skrb za otrokovo življenje in zdravje, njegovo vzgojo, nego in varstvo, nadzor nad otrokom in skrb za njegovo izobraževanje ter druge obveznosti in pravice staršev, vključno z zastopanjem in preživljanjem otroka ter upravljanjem njegovega premoženja. Starši imajo po tem zakoniku glavno in enako odgovornost za varstvo in vzgojo otroka, pri čemer je njihova poglavitna skrb osredotočena na korist otroka. Država pa staršem nudi pomoč pri izpolnjevanju njihove odgovornosti (Družinski zakonik, 2017).

Po uredbah Družinskega zakonika (2017) starševsko skrb izvajata starša sporazumno v skladu s koristjo otroka. Pri odločanju o vprašanjih, ki bistveno vplivajo na otrokov razvoj, starša skupaj sklepata dogovore v korist otroka. Starš, ki mu je otrok zaupan v varstvo in vzgojo, odloča samostojno o zadevah, ki se nanašajo na otrokovo vsakdanje življenje in stalno prebivališče, če s tem ne posega v vprašanja, ki imajo pomemben vpliv na otrokov razvoj. V

primeru, da je eden od staršev zadržan izvajati starševsko skrb, jo drug starš izvaja sam (Družinski zakonik, 2017).

V 137. členu Družinskega zakonika (2017) so navedene obveznosti staršev do otrok. Ti so dolžni skrbeti za življenje in zdravje svojih otrok, jih negovati, vzgajati, varovati in nadzorovati. Prav tako jim morajo omogočiti zdrav razvoj osebnosti ter jih pripraviti na samostojno življenje in delo. Starši so odgovorni preživljati svoje otroke v skladu z zakonikom. Poleg tega imajo obveznost zagotoviti otrokom izobraževanje in strokovno usposabljanje v skladu z otrokovimi sposobnostmi, željami in potenciali (Družinski zakonik, 2017).

Bizjak (1999) označi materinstvo in očetovstvo kot enakopravna in enakovredna dela starševstva. Za osebnostni razvoj otroka je vedno potreben »starejši« starš, ki je zrel in mu lahko služi kot vzor ter mu nudi zaščito . V preteklosti so bili otroci pogosto zaupani materam, medtem ko so očetje izvajali le stike, kar je vplivalo na njihovo motivacijo za kakovostno starševstvo. Če starši niso motivirani ali imajo ovire pri izvajanju starševske vloge, se pogosto izgubi čustvena povezanost z otrokom. Otroci, ki so zaupani samo enemu staršu, so pogosto prikrajšani za drugega starša in za vse, kar bi jim ta v psihološkem, socialnem in materialnem smislu lahko nudil. V praksi se zato pojavlja vse več primerov, kjer nobeden od staršev noče odstopiti od skrbi za otroka. V večini primerov se izkaže, da sta oba starša sposobna skrbeti za otroka, zato se vse bolj uveljavlja koncept skupnega starševstva, ki se je izkazalo kot najboljša možnost za zagotavljanje največje koristi otroka (Bizjak, 1999). Štadler (2009) meni, da bosta starša uspešno opravila svojo nalogo pri oblikovanju otrokove osebnosti, če bosta zmožna izvajati svojo starševsko vlogo. Tudi ob velikih spremembah v družini, kot je razpad družine, starševska vloga ne sme biti ogrožena (Štadler idr., 2009, str. 37).

1.8 Teorija navezanosti

Pri tej točki bom opredelila teorijo navezanosti, ki je lahko ključni dejavnik pri presoji otrokove največje koristi. Skozi pogovor s starši in otrokom se lahko ugotovi, kakšen stil navezanosti je v družini, kar lahko pripomore k sooblikovanju želenih izidov. Teorijo navezanosti je razvil angleški otroški psihiater in psihoanalitik John Bowlby skupaj z Mary Ainsworth (Erzar in Kompan Erzar, 2011, str. 40). Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2019) pišeta, da lahko razumevanje procesov, povezanih s teorijo navezanosti, podpre socialne delavke in delavce ter vse udeležene v procesu pomoči pri skupnem raziskovanju in soustvarjanju želenih odnosnih izkušenj in morebitnih potrebnih sprememb (Čačinovič Vogrinčič, Mešl, 2019, str. 109).

Johnson (2004 v Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 109) pravi, da lahko teorija navezanosti socialnim delavkam in delavcem ponudi okvir za poimenovanje značilnosti kompleksnih in večdimenzionalnih odnosov. Teorija navezanosti omogoči besede, s katerimi se lahko poimenuje izkušnje posameznikov, kar jim daje legitimnost (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 109).

Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2020) pišeta, da gre pri navezovanju na figuro navezanosti (v otroštvu najpogosteje na starša) za razvoj notranjega sistema, ki otroku omogoča vzpostavljanje bližine, iskanje tolažbe, gotovosti, varnosti in zaščite v stresnih situacijah. Otrok na podlagi izkušenj s starši oziroma pomembnimi drugimi razvije pričakovanja o razpoložljivosti in odzivnosti teh oseb. Način navezovanja, ki ga razvije, vpliva na njegov osebnostni razvoj (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 110). Bouwkamp in Bouwkamp (2014) pravita, da smo kot otroci odvisni od svojih staršev, če hočemo preživeti, zato je navezovanje prvi mehanizem, ki se sproži v našem življenju. Potreba po navezovanju je prirojeno in temeljno človeško gonilo. Za razvoj varne navezanosti je ključno, da je starš čustveno dostopen, dovzeten in vključen. V primerih, ko starš ni dostopen ali ne reagira na čustvene potrebe otroka, se pri njem sproži strah pred navezovanjem. Otrok lahko razvije strah, da ga bo starš zapustil, da ga ne mara, ga ignorira ipd. Otrok lahko tako že v zgodnjih letih življenja doživi boleče in travmatične izkušnje, ki vplivajo na njegovo navezanost in lahko pustijo trajnejše vzorce strahu in izkrivljenih navezovalnih vedenj, ki ovirajo razvoj otroka ter vplivajo na njegove odnose z drugimi. Otroci so tako lahko varno in nevarno navezani. Temeljni občutek varno navezanega otroka je: »Jaz sem v redu in ti si v redu, ker si mi na voljo, ko te potrebujem. Torej sem vreden.« Takega občutka nevarno navezan otrok nima (Bouwkamp in Bouwkamp, 2014, str. 24–26).

Bouwkamp in Bouwkamp (2014) gresta še korak dlje in definirata pet stilov navezanosti, ki jih bom povzela v nadaljevanju. Prvi stil navezanosti je varna navezanost (jaz sem v redu, ti si v redu), pri kateri otroci razvijejo pozitiven občutek o sebi in svojem okolju. So samozavestni, zaupajo vase in druge ter so empatični do svojih potreb in potreb drugih. Nimajo težav z navezovanjem stikov z drugimi. Ob ločitvi od staršev se po navadi odzovejo mirno, saj zaupajo, da se bodo starši vrnili, kar jim omogoča samostojnost. Sebe cenijo in se zavedajo, da si zaslužijo ljubezen in pozornost drugih (Bouwkamp in Bouwkamp, 2014, str. 28).

Drugi stil navezanosti je preokupirana navezanost (jaz nisem v redu, ti si v redu), pri kateri se otroci oklepajo staršev s stalno potrebo po prepoznavanju in priznanju. V svojem vedenju so precej zahtevni, kar izzove zavračanje staršev, kar povzroči, da se jih otroci še bolj oklepajo.

Otrokov občutek lastne vrednosti je precej nizek in skuša doseči sprejemanje staršev, da bi pridobil občutek lastne sprejetosti. Na vsak način poskušajo obdržati ljubezen staršev, lastne odzive pa zadržijo zase ter ignorirajo lastne potrebe. Kadar otroci prevzamejo odgovornost za dobro počutje staršev, lahko pride do zamenjave vlog starši – otrok. Otrok skrbi za dobro počutje starša, medtem ko njegove lastne potrebe ostajajo neprepoznane in neizpolnjene. V tej dinamiki otrok upa, da bo vreden ljubezni, če bo nenehno zadovoljeval potrebe drugih (Bouwkamp in Bouwkamp, 2014, str. 29).

Tretji stil navezanosti je plašljiva navezanost (jaz nisem v redu in ti nisi v redu), pri kateri otroci sebe in druge doživljajo kot nevredne ljubezni. Zaradi strahu pred zavrnitvijo ali prizadetostjo se izogibajo tesnemu stiku z drugo osebo. Starš nanje deluje plašljivo in je pogosto nepredvidljiv, protisloven, zato se otroci nanj ne morejo zanesti. To povzroči, da otroci bežijo pred seboj in pred drugimi, ker se doživljajo kot nevredne ljubezni. Ne upajo se navezati, zato tudi ločitev od staršev ne izzove vidnih reakcij. Želijo si sprejetosti drugih, vendar so čustveno manj izrazni, ravnajo po svoje in se drugim ne zdijo prijazni. Tovrstni vzorci lahko vodijo v tvegana vedenja in opuščanje iskanja varnosti pri drugih (Bouwkamp in Bouwkamp, 2014, str. 30).

Četrti stil navezanosti je odklonilna navezanost (jaz sem v redu, ti nisi v redu), pri kateri otroci dajejo vtis neodvisnosti in neranljivosti, čeprav v resnici potrebujejo pozornost in podporo. Ob ločitvi od staršev izgledajo mirni in ignorirajo njihovo vrnitev, vendar se ob stiku s starši močno vznemirijo. Izogibajo se bližini, saj ne zaupajo v razpoložljivost staršev. Pogosto kažejo jezo in frustracijo, vendar so tudi zelo ranljivi. Zaščitijo se s tem, da se delajo močne, in s tem prikrivajo, da potrebujejo drugega. Navzven se zdi, da znajo dobro poskrbeti zase, v resnici pa ne vedo, kaj v odnosih zares potrebujejo (Bouwkamp in Bouwkamp, 2014, str. 31).

Zadnji stil navezanosti je ambivalentna navezanost (jaz sem v redu in ti si v redu, ampak ne zmeraj), pri kateri otroci močno hrepenijo po pozornosti starša. V enem trenutku se starša oklepajo in si prizadevajo za bližino (preokupiran stil), v drugem trenutku pa jezno pretrgajo stik, ker niso dobili želenega (odklonilen stil). Zelo jih je strah, da bi bili zanemarjeni ter da bi izgubili pozornost starša. Ko imajo te občutke, se čutijo prizadete in zavrnjene. Iščejo navezanost, vendar jih je obenem strah razočaranja. Imajo šibek nadzor nad čustvi in impulzi, hitro se vzburijo in hitro jokajo. Njihova osredotočenost je na zadovoljevanju lastnih potreb in manj na zadovoljevanju potreb drugih (Bouwkamp in Bouwkamp, 2014, str. 33).

Erzar in Kompan Erzar (2011) ugotavljata, da se uveljavlja spoznanje, da so zaupni in varni medčloveški odnosi najmočnejši vir osebnega zadovoljstva, čustvene uravnoteženosti in osebnostne rasti ter najučinkovitejša zaščita pred stresom. Zgodnji odnosi imajo odločujoč vpliv na otroka, zato je varna navezanost na starše najpomembnejši dejavnik za otrokov zdrav čustveni razvoj in dobro počutje. Pomembno dejstvo pa je, da se otrok lahko naveže na vsako odraslo osebo, ki mu je na voljo, torej se odziva in mu je naklonjena. Največkrat je ta oseba otrokova biološka mati. V vseh kulturah predstavlja materinska ljubezen močan čustveni in simbolični pomen, ki presega rojevanje in skrb za otrokovo fizično preživetje, ampak gre za vzajemen odnos in ljubezen ter čustveno povezanost (Erzar in Erzar Kompan, 2011, str. 7–14). Za socialne delavke in delavce je pomembno, da imajo znanje o stilih navezanosti, saj jim to pomaga pri prepoznavanju čustev in razumevanju ravnanj otrok. Tovrstno znanje jim omogoča, da razumejo odnose med otrokom in starši. Hkrati pa jim znanje o družini omogoči priložnost, da se družini pridružijo tam, kjer je, in skupaj z njo raziskujejo pomembnost varne navezanosti in medosebnih odnosov.

1.9 Razdvojenost otroka med staršema

Ličen (b. d.) opisuje razvezo kot izredno obremenjujoč proces za vso družino, najbolj pa za otroke. Kadar so razveze visoko konfliktne, se lahko razvijejo v obliko nasilja nad otrokom, saj imajo lahko negativne posledice za otrokov čustven svet in osebnostni razvoj. V primeru sovražnega odnosa med staršema, ko se obrneta drug proti drugemu, misleč, da delujeta v korist otroka, se otrok ujame v sredini in se znajde pod pritiskom obeh staršev. Konflikti med staršema močno vplivajo na otrokove predstave o družinskem življenju. Negativne izkušnje, ki jih dobijo otroci od staršev, lahko privedejo do občutkov jeze, žalosti in negotovosti. Otroci potrebujejo občutek varnosti in podpore od obeh staršev. Ko starši prenesejo breme odločanja na otroka, da se morajo odločiti za enega izmed njiju, to v otroku povzroči bolečino, ki se lahko kaže skozi agresivna vedenja, uporništvo, jezo, žalost (depresija), težave s koncentracijo in spanjem, motnje hranjenja ipd. (Ličen, b. d.).

Andrejč (2018) pravi, da ob razvezi otroci pogosto občutijo negotovost v odnosu do staršev. Zaradi negotovosti otroci potrebujejo njihova dodatna zagotovila. Včasih se lahko zgodi, da starš, pri katerem otrok živi, postane v odnosu do otroka preveč vpleten ali celo odvisen od njega. To lahko privede do vzpostavljanja prijateljskega odnosa med staršem in otrokom, kar lahko vodi v obrnjene vloge in ima negativne posledice za otrokov razvoj. Konflikt lojalnosti je ena izmed težav, ki se pojavi pri otrocih ob razvezi. Otroci so lahko v dilemi, ali naj imajo

radi oba starša, lahko imajo občutek, da so nelojalni do enega, če ohranjajo odnos z drugim. Zaradi takšnih občutkov so lahko žalostni ali jezni, hkrati pa čutijo pritisk, da se postavijo na stran enega starša (Andrejč, 2018, str. 119).

Baker (2008) pravi, da lahko razveza ali ločitev povzroči konflikt ne le med staršema, temveč tudi med starši in otroki. Pogosto se to zgodi, kadar eden izmed staršev izrablja otroka, da se s tem maščuje drugemu staršu. Socialne delavke in delavci, ki se srečujejo z družinami v procesu razvez, zaznavajo, da starši včasih odtujujejo otroka od drugega starša z namenom, da bi drugega starša prizadeli. Pri sindromu odtujevanja gre za to, da eden izmed staršev neupravičeno obrne otroka proti drugemu staršu. Posledično začne otrok zavračati in zanikati vse prejšnje pozitivne izkušnje z drugim staršem. Odtujevanje otroka lahko pripelje tako daleč, da otrok zasovraži drugega starša in ga ne želi več videti in imeti stikov z njim. Odtujevanje ima lahko za otroka dolgoročne posledice, kot so depresija, različne oblike zasvojenosti, da bi ublažili bolečine, propadla lastna razmerja, lahko pa pripelje tudi do tega, da se v odraslosti odtujijo od svojih otrok. S tem se lahko vzpostavi medgeneracijski krog sindroma odtujevanja (Baker, 2008).

Sirbu idr. (2021) opisujejo, da je zavrnitev enega starša brez tehtnih razlogov prepoznano kot fenomen, ki je izrazito prisoten. Nekateri strokovnjaki opredeljujejo odtujevanje kot obliko čustvene zlorabe otroka, pri kateri se otroka uporabi kot sredstvo za maščevanje drugemu staršu. Poleg koncepta odtujevanja se v znanstveni literaturi uporablja tudi pojem »sindrom odtujevanja od staršev« in »motnja odtujevanja od staršev«. Besedno zvezo »sindrom odtujevanja« je skoval Richard Gardner, ki ga je opisal kot motnjo, ki nastane predvsem v kontekstu konfliktov glede varstva in vzgoje otroka. Ta motnja je posledica manipulacije otroka, da začne sovražiti enega izmed staršev (Sirbu idr., 2021).

1.10 Socialno delo z družinami v procesu razveze

Pincus in Minahan (1973) pišeta, da se »socialno delo ukvarja z interakcijami med ljudmi in njihovim socialnim okoljem, ki vplivajo na sposobnost ljudi, da opravljajo svoje življenjske naloge, premagujejo stiske in uresničujejo svoje želje. Namen socialnega dela je krepiti zmožnosti ljudi za reševanje problemov s pomočjo virov in storitev, ki jih ponuja socialno delo« (Pincus in Minahan, 1973, str. 9).

Socialne delavke in delavci so pri svojem delu z družino vezani predvsem na Družinski zakonik in na Katalog javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo centri za socialno

delo. Kljub vezanosti na zakonodajo socialno delo kot stroka išče izvirne rešitve, ki so individualizirane in blizu posamezniku oziroma družini. Bizjak (1999) pravi, da »socialna delavka, delavec skupaj z družino išče najboljše možnosti za reševanje njihovih osebnih in skupnih stisk ter težav. Starše se spodbuja, da prevzamejo odgovornost za sedanjost in prihodnost lastnega življenja in življenja svojih otrok« (Bizjak, 1999).

Čačinovič Vogrinčič (1996) opredeli socialno delo z družino kot obliko pomoči družinam pri reševanju kompleksnih problemov. Delovni odnos, ki ga vzpostavi socialna delavka z udeleženimi, omogoča instrumentalno definicijo problema in soustvarjanje rešitev, s čimer se mobilizira moč družine. Socialno delo z družino je izvirni delovni projekt pomoči, ki ga soustvarimo na podlagi sporazumevanja, dogovarjanja in skupnega soustvarjanja rešitev. Pomoč družini pri reševanju problemov vključuje raziskovanje dobrih izidov za vse udeležene. Cilj socialnega dela z družinami ni le varovanje družine za vsako ceno, temveč tudi odkrivanje boljših pogojev za posameznika v družini ali zunaj nje ter podpora pri ohranjanju, preoblikovanju ali razhajanju kot skupnosti. Sodelovanje za krepitev moči družine je vedno v središču socialnega dela (Čačinovič Vogrinčič, 1996).

3. člen Konvencije o otrokovih pravicah (1989) določa, da morajo biti koristi otroka glavno vodilo pri vseh dejavnostih glede otrok, ki jih vodijo državne ali zasebne ustanove za socialno varstvo, sodišča, upravni organi ali zakonodajna telesa (Konvencija o otrokovih pravicah, 1989).

Andrejč (2018) opredeli vlogo centra za socialno delo v predhodnih svetovanjih. Sodišče presoja otrokove koristi. Zato da sodišče presodi v največjo otrokovo korist, se mora v sklopu razveznega postopka opraviti predhodno svetovanje s starši mladoletnega otroka. Javno pooblastilo za izvajanje predhodnega svetovanja imajo centri za socialno delo. Predhodnega svetovanja se udeležita oba starša. Na začetku svetovanja se socialna delavka, delavec in zakonca (starša) seznanijo z razlogi za razvezo. Socialna delavka oz. delavec nato predstavi posledice razveze za oba starša in družinsko skupnost. Prav tako pojasni možnosti za reševanje problemov in si prizadeva, da zakonca uredita medsebojna razmerja do skupnih otrok. Na predhodnem svetovanju se napiše zapisnik, ki je podlaga za poročilo, ki ga strokovni delavec pošlje pristojnemu sodišču. Namen predhodnega svetovanja je, da se staršema svetuje in pomaga pri doseganju dogovorov glede otrok po razvezi. To vključuje dogovor o varstvu in vzgoji otroka, stikih in preživljanju. Sodišče nato presodi, ali so ti dogovori v korist otroka. Kar se tiče stikov, Družinski zakonik določa, da ima otrok pravico do stikov z obema staršema, ker

se predvsem s stiki uresničujejo koristi otroka. Sodišče pa lahko pravico do stikov odvzame ali omeji, če za otroka pomenijo psihično obremenitev ali če se z njimi ogroža njihov telesni ali duševni razvoj (Andrejč, 2018, str. 5–6).

Družinski zakonik (2017) navaja, da se starša udeležita predhodnega svetovanja pred vložitvijo predloga sodišču glede varstva in vzgoje otroka, preživljanja ter stikov z njima ali drugimi osebami, ali glede drugih vprašanj, ki pomembno vplivajo na otrokov razvoj. Namen predhodnega svetovanja je starše opozoriti na varovanje otrokove koristi pri urejanju razmerij z otrokom ter jih seznaniti s pozitivnimi učinki sporazumnega urejanja teh razmerij. Prav tako se starše v tem kontekstu seznani s postopkom mediacije. Predhodnega svetovanja se morata starša udeležiti tudi pred vložitvijo predloga za izdajo nove odločbe. Postopek predhodnega svetovanja (204. člen) se opravi na pristojnem centru za socialno delo. V 14 dneh po prejemu predloga za predhodno svetovanje od enega ali obeh staršev center za socialno delo povabi oba starša na predhodno svetovanje. Naredi se zapisnik, iz katerega je razvidno, da sta se srečanja udeležila zakonca, ki nameravata vložiti predlog za sporazumno razvezo zakonske zveze ali tožbo za razvezo oziroma oseba, ki namerava vložiti predlog za začetek postopka za varstvo koristi otroka (Družinski zakonik, 2017).

Družinski zakonik (2017) navaja, da v primeru, da zakonca na predhodnem svetovanju ugotovita, da obstaja možnost ohranitve zakonske zveze, ju socialna delavka oz. delavec centra za socialno delo seznani s prostovoljno možnostjo udeležbe na strokovnem svetovanju za pare z namenom ohranitve zakonske zveze. Izvaja ga center za socialno delo (Družinski zakonik, 2017). Na kratko bi se posvetila tudi mediaciji, ki je opredeljena v 13. in 205. členu Družinskega zakonika (2017). »Mediacija v družinskih zadevah je postopek, v katerem udeleženci s pomočjo ene ali več nevtralnih tretjih oseb (mediator) skušajo doseči mirno rešitev družinskih razmerij. Lahko se izvede pred začetkom, med ali po koncu sodnega postopka, obsega pa pomoč pri urejanju osebnih in premoženjskih razmerij. Mediacija se prvenstveno izvaja pred začetkom sodnega postopka z namenom oblikovati predlog za sporazumno razvezo zakonske zveze ali predlog za sklenitev dogovora o varstvu in vzgoji otroka, o preživljanju, stikih s starši ali drugimi osebami ali o vprašanjih izvajanja starševske skrbi, ki vplivajo na razvoj otroka« (Družinski zakonik, 2017).

Andrejč (2018) meni, da je pri razumevanju vpliva razveze na družino družinska zelo uporaben pristop sistemska teorija (Andrejč, 2018, str. 117). Sistematičen pristop k družinam, ki so v procesu ločitve, omogoča vidnost celotnega interakcijskega sistema družine v procesu tranzicije

in sprememb (Robinson, 1993, str. 156). Čačinovič Vogrinčič (1996) poveže socialno delo in družinsko terapijo. Oba pristopa se osredotočata na mobilizacijo družine, njenih moči in virov kot ključnih elementov za spremembe in reševanje problemov. Družinska terapija je usmerjena zlasti v reševanje notranjih konfliktov družine oziroma v raziskovanje sprememb in podpore. Izhodišče za delo je pomoč za spremembe v družinskem sistemu, medtem ko je izhodišče za delo v socialnem delu praviloma kompleksen problem in v tem kontekstu raziskovanje in omogočanje sprememb v družini. Izvirni delovni projekt v skupnosti praviloma poveže družino s podpornimi socialnimi mrežami ali institucijami pomoči, kar zagotavlja dodatno podporo družini v njenem okolju (Čačinovič Vogrinčič, 1996).

Glede na to, da se ugotavlja in poskuša zagotavljati največja korist otroka, je precejšnja odgovornost ne le na starših, temveč tudi na socialnih delavkah in delavcih. Zdovc (1998) opisuje stresogene dejavnike v poklicih pomoči, ki izvirajo iz delovnega okolja in vplivajo na kakovost dela strokovnih delavcev. Prevelika količina dela, ki je povezana z vse večjimi in vse bolj kompleksnimi problemi družbe, povzroča preobremenjenost in izčrpanost socialnih delavk in delavcev. Naslednji stresogeni dejavnik je nejasnost poklicne vloge in profesionalnih ciljev. Socialni delavci in delavke se pogosto soočajo z vprašanjem, kaj je njihova vloga, kar vpliva na njihov odnos do dela in uporabnikov. Prav tako je odgovornost za druge sama po sebi stresogena. Velika težava so tudi birokratski in administrativni postopki, med drugim tudi znanje, stres zaradi nepredvidljivih reakcij uporabnikov, delovni pogoji itd. (Zdovc, 1998).

2. FORMULACIJA PROBLEMA

V času študija socialnega dela sem prakso v tretjem in četrtem letniku opravljala na Centru za socialno delo Dolenjska in Bela krajina, na enoti Novo mesto, kjer me je najbolj pritegnilo področje družine, natančneje razvez. Na tamkajšnji študijski praksi sem se prvič srečala s predhodnimi svetovanji, ki so me nemudoma pritegnila, saj je bilo ves čas govora o otrocih, otrok pa nikoli ni bilo prisotnih oziroma vključenih na kakršen koli način, kar mi je bilo izredno zanimivo, in sem želela to raziskati. Vključevanje otrok v proces predhodnega svetovanja je določeno po Katalogu javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo centri za socialno delo, kjer je navedeno, da če strokovni delavec oceni, da je potrebno, opravi pogovor z otrokom v soglasju s starši z namenom razbremenitve in seznanitve z njegovim doživljanjem spremenjene družinske situacije ter seznanitve otroka, da lahko poda svoje mnenje (Skupnost centrov za socialno delo Slovenije, 2022). Predhodna svetovanja so mi bila zanimiva tudi zato, ker so potekala popolnoma drugače kot pogovori, na katerih sem bila do takrat. Presenetljivo

so bila precej »uradna« in usmerjena v sestavo zapisnika, ki je sodišču v pomoč, da presodi, če je dogovorjeno v otrokovo korist ali ne. Odločila sem se, da svojo raziskavo usmerim v socialne delavce in delavke.

S svojo raziskavo sem želela raziskati, kako socialni delavci razumejo največjo korist otroka in kako pri svojem delu preverjajo otrokove koristi. Ker s predhodnimi svetovanji nisem dobila odgovorov, si želim spregovoriti s socialnimi delavkami in delavci, ki delajo na področju razvez, in dobiti njihova mnenja in mišljenja glede otrokovih koristi. Med prebiranjem literature in preučevanjem številnih raziskav o razvezah sem ugotovila, da se številne raziskave osredotočajo predvsem na položaj otroka, zelo malo raziskav pa se osredotoča na socialne delavce in delavke, ki so pomemben dejavnik v razveznem procesu, kajti skupaj s starši otrok raziskujejo možnosti za dogovor glede otrok in hkrati skozi predhodno svetovanje preverjajo koristi otrok. S to raziskavo sem želela raziskati, kako socialni delavci in delavke vidijo sebe in svojo vlogo v razveznem procesu. Usmerila sem se predvsem na koristi otrok, otrokov glas in vlogo socialnega dela v razveznem procesu skozi pripovedi socialnih delavcev. S svojo raziskavo sem želela opozoriti na pomembnost uresničevanja koristi otroka in omogočiti socialnim delavcem slišanost, da naslovijo morebitne ovire, ki jih zaznavajo pri zagotavljanju koristi otroka, da hkrati ubesedijo tudi svoje ovire, ki jim morebiti onemogočajo, da bi bolj kakovostno preverjali koristi otrok in pomagali družinam v razveznem procesu.

2.1 Raziskovalna vprašanja

- Na kakšen način socialni delavci in delavke uresničujejo koristi otroka?
- Kako zakonodaja vpliva na uresničevanje koristi otroka?
- Na kakšen način socialni delavci in delavke zagotovijo pomoč in podporo staršem, da zmorejo spremembe in uresničijo največjo korist svojega otroka?
- S kakšnimi ovirami se srečujejo socialni delavci in delavke pri sodelovanju z družinami v razveznem procesu?
- Katera oblika vzgoje in varstva otroka je najprimernejša po razvezi staršev?
- Kako družbene vrednote vplivajo na delo socialnih delavcev in delavk?
- Kako sta vsebina in število predhodnih svetovanj povezana z uresničevanjem koristi otroka?
- Na kakšen način in koliko so bili otroci vključeni v razvezni proces?

3. METODOLOGIJA

3.1 Vrsta raziskave

Moja raziskava je bila kvalitativna, saj so osnovno izkustveno gradivo predstavljali besedni opisi in ne številčni, ki sem jih tudi obdelala in analizirala na beseden način brez uporabe merskih postopkov, ki dajo števila (Mesec, 1997, str. 11). Zbirala sem besedne opise ter pripovedi socialnih delavk in delavcev, ki delajo na področju razvez. Zanimal me je njihov pogled na največjo korist otrok, prav tako me je zanimalo, če je po njihovih izkušnjah skupno starševstvo najboljša možna oblika skrbi za otroka, s kakšnimi ovirami se srečujejo pri zagotavljanju podpore in pomoči družini, na kakšen način in koliko je vključen otrok v proces … Besedne opise sem zbirala s pomočjo metode spraševanja, natančneje intervjujev, ki sem jih opravila s socialnimi delavci in delavkami, ki delajo na področju razvez. Raziskava je tudi empirična, saj sem zbirala novo in neposredno izkustveno gradivo, v mojem primeru s spraševanjem (Mesec, Rape Žiberna in Rihter, 2009, str. 84).

3.2 Teme

- Korist otroka
- Otrokov glas
- Zakonodajni okvir
- Ovire pri uresničevanju koristi
- Dejavniki vpliva razveze na otroke
- Vloga centra za socialno delo
- Skupno starševstvo
- Družbene vrednote
- Razdvojenost otrok med staršema
- Mnenje socialnih delavcev

3.3 Merski instrument in viri podatkov

V raziskavi sem za merski instrument uporabila smernice oziroma vodilo za intervju. Vprašanja, ki sem jih zastavljala intervjuvancem, so bila odprta, nekatera pa tudi zaprta. Pomagala sem si z dodatnimi vprašanji, ki sem jih prilagajala glede na potek pogovora. Namen

opornih oziroma dodatnih vprašanj je bil razvijanje nadaljnje razprave določene teme. Za izvedbo intervjujev sem uporabila enajst smernic za intervju, ki so mi bila v pomoč pri pogovorih z intervjuvanci.

3.4 Populacija in vzorec

V raziskavi so populacijo sestavljali socialni delavci in delavke, ki v letu 2022/2023 delajo na področju razvez na centrih za socialno delo po Sloveniji. Ker v raziskavi ne bom zajela vseh socialnih delavk in delavcev, sem uporabila vzorčenje. Moj vzorec je bil neslučajnostni, kar pomeni, da vsaka enota populacije pri izboru ni imela enakih možnosti, da pride v vzorec (Mesec, Rape Žiberna in Rihter, 2009, str. 153). Moj vzorec je bil tudi majhen in priročen. Zanj velja, da gre za skupine ljudi, ki so raziskovalcem najbolj dostopni (Mesec, Rape Žiberna in Rihter, 2009 str. 153). K sodelovanju sem povabila socialne delavke in delavce Centra za socialno delo Dolenjska in Bela krajina, enota Novo mesto, ker sem z njimi v preteklosti že sodelovala. V nadaljevanju pa sem intervjuje opravila s tistimi socialnimi delavci in delavkami, ki so bili pripravljeni sodelovati ter spregovoriti o svojih izkušnjah. Intervjuvala sem pet socialnih delavk in delavcev, natančneje štiri socialne delavke in enega socialnega delavca. Vsi intervjuvanci, s katerimi sem govorila, imajo vsaj pet let izkušenj na področju razvez, razen ena izmed intervjuvank je na tem področju približno tri leta in predhodno nima izkušenj pri delu z družino.. Moj namen ni bil posplošiti rezultate raziskave na celotno populacijo, temveč raziskati in pridobiti podrobnejše informacije o tem, kakšne izkušnje imajo socialni delavci in delavke z uresničevanjem največje koristi otroka.

3.5 Zbiranje podatkov

Podatke sem zbirala s pomočjo metode spraševanja, natančneje z raziskovalnimi intervjuji. Moji intervjuji so bili delno standardizirani, saj so mi bile v pomoč smernice za intervju, ne pa do podrobnosti vnaprej sestavljen vprašalnik (Mesec, Rape Žiberna in Rihter, 2009, str. 230). V smernicah za intervju so bile zapisane glavne teme, ki so me zanimale, v obliki vprašanj. Ne glede na to pa sem vprašanja in konkretne intervjuje sproti prilagajala svojim sogovornikom. Vsem intervjuvancem nisem zastavljala vprašanj na enak način, vprašanja sem prilagajala skozi posamezni pogovor. Intervjuji so potekali individualno in v živo. Za lažjo obdelavo gradiva sem sogovornike prosila za dovoljenje za snemanje intervjujev.

3.6 Obdelava in analiza podatkov

Pridobljene podatke sem analizirala na kvalitativen način po naslednjih korakih. Najprej sem pridobljeno gradivo dobesedno prepisala in uredila. Ko sem imela dobesedne prepise oziroma transkripte intervjujev, sem se lotila odprtega kodiranja. Pri vsakem odgovoru sogovornikov sem določila enote kodiranja, ki so bile za raziskavo vsebinsko smiselne. Kodirne enote sem nato prepisala v tabele in začela s procesom odprtega kodiranja. Odprto kodiranje je postopek kategoriziranja in razvrščanja podatkov, v katerem posameznim delom besedila pripisujemo pojme, in na ta način organiziramo podatke (Mesec, 1997, str. 30). Vsaki kodi oziroma izjavi sem pripisala pojem, nato pa sem posameznemu pojmu določila kategorijo in temo. Intervjuje sem označila z velikimi tiskanimi črkami (A – prvi intervju, B – drugi intervju, C – tretji intervju, D – četrti intervju, E – peti intervju). S številkami sem ustrezno označila tudi izjave (A1, A2, A3 …). Po končanem odprtem kodiranju sem podatke še osno kodirala. Osno kodiranje je vzpostavljanje odnosov znotraj določene kategorije, med kategorijo in njenimi podkategorijami (Mesec, 1997, str. 32). Iz tabel odprtega kodiranja sem najprej izpisala teme in kategorije, kategorijam pa sem nato pripisala še pojme. Zraven pojmov so tudi številke posameznih izjav. S tem korakom sem zaključila proces kodiranja, iz katerega sem pozneje navedla rezultate svoje raziskave, ob zaključku diplomskega dela pa sem napisala še razpravo, sklepe in predloge.

4. REZULTATI

Rezultate sem oblikovala s pomočjo analize opravljenih intervjujev. V nadaljevanju jih predstavljam po temah: korist otroka, otrokov glas, zakonodajni okvir, ovire pri uresničevanju koristi, dejavniki vpliva razveze na otroka, vloga centra za socialno delo, skupno starševstvo, družbene vrednote, razdvojenost otrok med staršema in mnenje socialnih delavcev. Rezultate sem podkrepila s konkretnimi izjavami intervjuvank in intervjuvancev, ki sem jih zapisala v ležeči pisavi in s številko izjave.

4.1 Korist otroka

Z analizo odgovorov sem prišla do ugotovitve, da so mladoletni otroci vedno prioriteta pri delu socialnih delavk in delavcev in da ti vedno poskušajo delovati v njihovo korist *(Vedno, kadar so mladoletni otroci v obziru, upoštevamo korist otroka in vedno delamo v korist otroka (A1)).* Intervjuvani socialni delavci in delavke se pri svojem delu čutijo dolžne, da zaščitijo otroke v postopkih, kajti otroci so najbolj ranljiva skupina ljudi, zato tudi vse primere, kjer so vpleteni

otroci, obravnavajo prednostno. Odločitve sprejemajo tako, da so za posameznega otroka najboljše, kar pomeni, da pri svojem delu vsakič znova preučijo kontekst posamezne družine in poskušajo pri posameznem primeru ugotavljati, kaj je tisto, kar je otroku v korist. Zaključim lahko, da socialni delavci in delavke tako ne posplošujejo in ne predvidevajo, kaj je za otroka v največjo korist, temveč preverjajo konkretna dejstva *(/.../ gleda se vsak primer posebej, nikoli se ne posplošuje in ne »predvidevamo«, kaj je za otroka v največjo korist, ampak vse preverimo in podkrepimo z dejstvi (A22)).* Pri vsakem posameznem primeru upoštevajo določene karakteristike otroka, kot so starost, stopnja razvoja, želje, prisotnost oz. odsotnost staršev itd., pa tudi karakteristike staršev, da lahko raziščejo, kaj je otroku v največjo korist. Intervjuvanci so pogosto poudarjali, da je medsebojno sodelovanje staršev otroku v največjo korist (*/.../ v otrokovo največjo korist je, da starša med sabo sodelujeta in da sprejemata sporazumne odločitve (A33)).* Otrokova korist pa je seveda širok pojem in zajema tudi otrokovo vsestransko dobro počutje, odraščanje v varnem in stabilnem okolju, dobri odnosi … *(Največja korist otroka zajema otrokovo vsestransko dobro počutje, njegov razvoj v varnem in stabilnem okolju, ki mu ne škoduje (B9)).* Menili so, da je v korist otroka, da ima oba starša v svojem življenju in da ima z obema dober odnos, kar pripomore k temu, da se otrok primerno osebnostno razvija. Dejstvo pa je, da socialni delavci dobijo vpogled v zelo majhen del otrokovega življenja, zato morajo zaupati staršem, da bodo ravnali v otrokovo največjo korist. Pomembno je tudi zavedanje, da na uresničenje koristi otroka vplivajo tudi druge institucije, kot je sodišče, ki stremijo k temu, da je za vsakega otroka karseda najbolje poskrbljeno po ločitvi staršev *(Mi kot en del celote zagotovo delamo vse, da bi se uresničila korist vsakega otroka D8)).*

Ugotovila sem tudi, da ima veliko intervjuvancev izkušnje s tem, da starši pogosto spregledajo potrebe in koristi otroka zaradi medsebojnega konflikta, ki pogosto zasenči starševsko vlogo *(/.../ prepogosto v situacijah, ko sta starša zaradi medsebojnega konflikta enostavno potisnila otrokove potrebe v ozadje ... (B19)).* Večina intervjuvancev je menila, da je za kakovostno uresničevanje potreb otroka treba ločiti starševski odnos od nekdanjega partnerskega odnosa. To pa se lahko zgodi, če sta starša sposobna izhajati iz otrokovih potreb in ne lastnih.

Večina intervjuvancev je menila, da tako ekonomski položaj kot izobrazba staršev vplivata na koristi otroka, vendar nista ključnega pomena. Na uresničevanje otrokovih potreb po njihovem mnenju bolj vpliva sodelovanje staršev, sposobnost staršev, da prisluhneta otroku, vsakokratno dogovarjanje, medsebojno spoštovanje, v kolikšni meri sta se starša sposobna sporazumeti glede obveznosti do otroka, kakovostno izvajanje stikov … (*Na uresničevanje koristi otroka bolj vpliva to, če se starša medsebojno razumeta, če sta sposobna prisluhniti otrokovim*

potrebam … (A62)). Povedali pa so, da se problem pojavi, kadar iz ekonomskega položaja izhaja konflikt med staršema, kajti neke osnovne potrebe morajo biti zagotovljene, da se lahko uresničujejo otrokove koristi. Izobrazba po mnenju nekaterih intervjuvancev predstavlja vpliv na uresničevanje koristi otroka, saj so po njihovi oceni bolj izobraženi starši bolj pripravljeni prisluhniti potrebam otroka in jih zadovoljiti, hkrati pa je z bolj izobraženimi starši lažje sodelovati *(Je pa tudi lažje predstaviti neko storitev in pomoč staršem, ki so bolje izobraženi in v tem smislu tudi bolje razumejo otrokove potrebe (D50)).* Ena izmed intervjuvank je povedala, da so manj izobraženi starši manj motivirani za spremembe, težje razumejo potrebe svoji otrok, kar negativno vpliva na uresničevanje koristi otroka. Dva od intervjuvancev sta menila, da ekonomski položaj in izobrazba sploh ne vplivata na uresničevanje koristi otroka *(V svojem delu sem spoznal starše iz različnih ekonomskih položajev in izobrazb in ne bi mogel delati zaključkov, da ekonomsko stanje ali izobrazba vpliva na uresničevanje koristi otroka (B31))*. Starši so sposobni prepoznati potrebe svojega otroka, sami pa se odločijo, če jih bodo zadovoljili ali ne, na kar pa po mnenju nekaterih intervjuvancev ekonomski položaj ali izobrazba nima vpliva. Predvsem je pomemben trud staršev, kajti v primerih, kjer starši pokažejo voljo do sodelovanja, lahko tudi socialni delavci storijo ogromno. Predstavili so mi tudi, da lahko na centru za socialno delo ponudijo razne programe ki pripomorejo k temu, da se starši navadijo na novo življenje po razvezi in še naprej kakovostno opravljajo svojo starševsko vlogo.

4.2 Otrokov glas

S pomočjo analize podatkov sem ugotavljala, da socialne delavke in delavci prepoznavajo, da so oni tisti, ki morajo poskrbeti za to, da so otroci slišani in da se uresničuje njihova največja korist *(Poskrbeti tudi moramo, da so slišani, oziroma če so še premajhni, moramo mi biti tisti, ki zasledujemo njihove največje koristi in mislimo skozi perspektivo otroka, kadar postopamo v zadevah, povezanih z otroki (A4)).* Intervjuvanci so povedali, da če pri svojem delu zaznajo, da bi bilo dobro dobiti mnenje otroka, ga poskušajo dobiti *(/…/ Če zaznamo, da so neke potrebe pri otroku, da spregovori, poskušamo pridobiti njegovo mnenje (A80))*. Če so otroci stari 15 let in več ter razumejo pomen svojega mnenja, ga lahko izrazijo sami, drugače pa socialni delavci in delavke poskusijo pridobiti soglasje staršev, da se opravi razgovor z otrokom, sodišče pa nato upošteva mnenje po lastni presoji, kar pomeni, da ni nujno, da bo otrokovo mnenje upoštevano (*V kakšnem kontekstu se njegovo mnenje upošteva, pa je treba umestiti v celotno družinsko situacijo (B95)).* Po mnenju intervjuvanih socialnih delavk in delavcev bi moralo biti mnenje

otroka vedno upoštevano, prav tako bi moralo biti dovolj, da otroci povedo svojo zgodbo enkrat, zato da otroci niso izpostavljeni stresu in pritisku, ki ga prinašajo razvezni postopki *(Že to, da otroci enkrat povedo svojo zgodbo, bi moralo biti dovolj in se ne bi smelo nanje pritiskati v smislu, da morajo večkrat hoditi na sodišče in pričati (E11)).*

Po mnenju intervjuvanih je praksa takšna, da kadar sodišče pozove sodne izvedence, se bo njihovo mnenje bolj upoštevalo kot pa mnenje otroka ali celo centra za socialno delo (*Po navadi, če so kakšni sodni izvedenci, ki podajo svoje mnenje, in če je drugačno od centra za socialno delo ali pa drugačno od mnenja otroka, se zna zgoditi, da upoštevajo bolj mnenje izvedenca (A84)).* Vedno pa se presoja od primera do primera, če je sploh primerno, da se otroka vključi v postopek in posledično opravi razgovor z njim. Večinoma tega sodišče ne dela, ker želijo v teh postopkih zaščititi otroke, kajti ti so zanje precej težki, prav tako tudi starši ne želijo otrok vpletati zato, da jih zaščitijo *(Praksa je takšna, da starši nočejo vpletati otrok, zato otroci pogosto ne morejo izraziti svojega mnenja, ker ne dobijo priložnosti (E100)).* Otroci imajo možnost, da dobijo zagovornika, ki omogoči, da je otrokov glas slišan, ali pa spremljevalca, ki otroka spremlja v vseh postopkih *(Zagovornik je tista oseba, prek katere otrok izrazi svoje mnenje, doživljanje situacije, ta pa nato izrazi na sodišču otrokovo mnenje in otrokov glas (C85)).* Včasih pride tudi do primerov, ko je otrokovo mnenje izraženo, ni pa nujno, da je otroku v korist, še posebej, če ima en starš večji vpliv na otroka kot drugi *(Otrokovo mnenje je dobrodošlo, vendar pa so včasih otroci žrtve raznih manipulacij staršev in je njihovo tako imenovano mnenje zelo oblikovano od enega starša, kar pa seveda ni v redu (C88)).* Poudarili so še, da kadar otroci podajajo svoje mnenje, je pomembno, da ga res podajajo sami in da starši ne izvajajo pritiskov nanje, kajti otrokovo mnenje lahko pomeni izhodišče za morebitno nadaljnje delo s starši *(Otrokovo mnenje je dragoceno, da slišimo, kje se počuti dobro, kaj si želi in tako naprej, saj je lahko to nekakšno izhodišče za delo s starši (C90))*. Iz teh izjav izhaja, da če so starši pripravljeni slišati otroka, se lahko naredi pomembne spremembe, zato da se uresniči največja otrokova korist. Pogosto pa ni tako, ker so starši preveč vpeti v lasten konflikt, kar pomeni, da so potrebe otroka spregledane oziroma preslišane *(Starši so namreč preveč vpeti v konflikt, in zato pogosteje preslišijo potrebe in želje otroka (C92)).*

Ugotovila sem tudi, da socialni delavci in delavke bolj in več sodelujejo z otroki, če jih sodišče pozove. To pomeni, da se bolj poglobijo v družine, ko imajo navodilo sodišča, da to morajo storiti, na primer, ko mora center za socialno delo napisati mnenje *(Kadar nas sodišče pozove za mnenje, je več sodelovanja z otrokom in se še bolj poglobimo v zadeve (D93)).* V večini primerov pa se tudi socialnim delavcem in delavkam ne zdi potrebno vključevati otroka, ker

preverijo skozi predhodno svetovanje s starši, kako in v kolikšni meri so uresničene otrokove koristi. Prav tako tam, kjer so starši dogovorjeni, ni potrebe, da bi se otroke obremenjevalo in vključevalo v postopek (*Pri dogovorjenih starših ni treba vključevati otroka, ker mi preverimo, kako zadovoljujejo potrebe otroka (D99)).* Zaključim lahko, da se socialne delavke in delavci zavedajo, da je otrok izhodišče vsega in njihovo vodilo za odločanje, pa vendar menijo, da ni potrebe po tem, da se otroka vključuje, kajti sami skozi proces v zadostni meri presodijo, kaj je v največjo korist posameznega otroka.

Skozi analizo sem ugotovila tudi, da je stik s socialnimi delavci in delavkami lahko za otroka zelo stresen, lahko pa deluje tudi razbremenilno. Za nekatere otroke je to priložnost, da se razbremenijo, se počutijo slišane (*Razgovor z otrokom je dobro opraviti, zato da ga razbremenimo in mu omogočimo, da sam izrazi svoje želje in potrebe … (E5)),* hkrati pa socialni delavci in delavke dobijo dodatne informacije, ki omogočijo lažje razumevanje družinske situacije. Po mnenju socialnih delavk in delavcev je otroku v največjo korist, če je slišan in ima priložnost, da izrazi svoje mnenje. Iz izjav izhaja, da socialni delavci in delavke zagovarjajo dve različni stališči. Po njihovem mnenju je v največjo korist otroka, da ima ta priložnost, da izrazi svoje mnenje, hkrati pa menijo, da je za otroka najboljš, da ni vključen, ker bi to zanj predstavljalo nepotreben stres in obremenitev.

4.3 Zakonodajni okvir

Z analizo intervjujev sem ugotovila, da je glavno vodilo pri delu socialnih delavk in delavcev v družinskih zadevah Družinski zakonik, ki vodi socialno delavko oz. delavca, da zasleduje koristi otroka. V primerjavi s prejšnjo družinsko zakonodajo je nova družinska zakonodaja po mnenju socialnih delavcev boljša *(Določena vprašanja so z Družinskim zakonikom bolje opredeljena, kot so bila v prejšnji zakonodaji (C6))*. Vsi intervjuvanci so menili, da je Družinski zakonik dobro napisan in omogoča, da socialne delavke in delavci kakovostno opravljajo svoje delo *(Mislim pa, da je Družinski zakonik glede zaščite in uresničevanja največje koristi otroka dobro napisan in omogoča dobro zasledovanje vseh določb, ki jih narekuje (A6))*, hkrati pa so tudi vsi menili, da bi zakonik potreboval izboljšave oziroma spremembe. Ena izmed najbolj zaželenih sprememb so stiki pod nadzorom, ki jih ureja 163. člen Družinskega zakonika. Intervjuvani socialni delavci in delavke so izpostavili, da je v Družinskem zakoniku predpisano najdaljše trajanje stikov pod nadzorom devet mesecev. V praksi pa se je izkazalo, da bi bilo primerno, da se stiki izvajajo dlje časa, ker so si družine med seboj različne, kar pomeni, da nekatere potrebujejo več časa, druge manj, včasih pa so problem tudi dolgi postopki na sodišču

(V praksi smo večkrat videli, da so se stiki izvajali tudi prek enega leta in več zaradi dolgih postopkov na sodišču (B7)). Prav tako so intervjuvanci izpostavili, da zakon ne ubesedi, kaj po preteku predpisanih devetih mesecev. Zakonodaja sicer ima predvideno, da se po preteku devetih mesecev stiki ne ukinejo, temveč se izvajajo ob navzočnosti strokovne osebe *(Naziv je drugačen, še vedno pa delamo podobno (D22))*, vendar ne predvidi nobenih ukrepov, da bi se situacija izboljšala in da bi se posledično stiki ukinili. Iz izjav izhaja, da bi si socialne delavke in delavci želeli, da bi sodišča starše spodbujala, da uredijo vse potrebno, da bi se stiki pod nadzorom lahko prekinili. Največja težava, ki jo vidijo, je v tem, da starši niso sankcionirani, če ne izpolnijo pogojev za prekinitev stikov pod nadzorom, kar posledično pomeni, da lahko stiki pod nadzorom potekajo tudi po več let *(/.../ Niso sankcionirani, če ne izpolnijo pogojev, zato stiki potem trajajo v nedogled pod našim nadzorom (D24)).* Izpostavljena je bila tudi problematika, da sodišče po navadi ne ukinja stikov, četudi bi to bilo včasih nujno oziroma v otrokovo največjo korist. To, da stiki niso v korist otroka, je hkrati zelo težko dokazati, zato se zgodi precej redko, da se sodišče odloči za ukinitev stikov *(/.../ Trend, da se stiki ne ukinjajo, hkrati pa je zelo težko dokazati, da stiki niso v korist otroku (C12)).* Včasih socialnim delavcem ali drugim strokovnjakom uspe dokazati sodišču, da so stiki za otroka škodljivi, vendar se sodišče v večini primerov odloči za nadaljevanje stikov oziroma da je stik primeren za otroka.

V enem intervjuju je bilo tudi izpostavljeno, da bi se v zakonodaji lahko spremenilo to, da se ne bi več odločalo o zaupanju otroka v varstvo in vzgojo enemu ali obema staršema, temveč da bi moral biti fokus na tem, da ima otrok primeren in kakovosten stik z obema staršema *(Ustrezno in kakovostno izvajanje stikov z obema staršema je tisto, na kar bi se morali fokusirati (D14)).* Težava glede zakonodaje oziroma sodišč pa je tudi, da morajo otroci večkrat na sodišče in večkrat povedati svojo zgodbo, čeprav bi bilo dovolj, da jo povedo enkrat *(V tem delu se mi ne zdi primerna, ker otroci izredno trpijo in so lahko žrtve sekundarne viktimizacije na ta način (E10)).* V zakonodaji je pomanjkljivo tudi to, da lahko postopki trajajo precej dolgo, kar pa ima negativen vpliv na otroka.

Med intervjuji je bilo tudi izpostavljeno, da socialni delavci in delavke poskušajo storiti vse potrebno za to, da se uresničijo koristi otroka in ga v nekaterih delih, če je treba, zaščitijo. Intervjuvanci pri svojem delu vedno upoštevajo zakonodajo, ki jim omogoča okvir, znotraj katerega pomagajo družini, da se zagotovi vse potrebno, da je uresničena otrokova korist *(V sklopu z javnimi pooblastili in z našimi možnostmi ves čas sledimo temu, da bi uresničili otrokovo največjo korist (E15)).*

4.4 Ovire pri uresničevanju koristi otroka

Skozi analizo intervjujev sem ugotovila, da je bilo izpostavljenih precej ovir, ki onemogočajo zagotavljanje največje otrokove koristi v največji možni meri. Pri vseh intervjuvancih sta bili najbolj izpostavljeni dve oviri, in sicer časovna ter kadrovska stiska. Socialni delavci in delavke zaznavajo, da so preobremenjeni, kar posledično vpliva na kakovost njihovega dela. Najbolj je bilo izpostavljeno to, da zaradi prevelike količine zadev zmanjka časa, da bi se družinam posvetili v največji možni meri in skupaj z njimi raziskali, katere spremembe so še možne *(Seveda pa so še vedno ovire, ker imamo ogromno zadev, ki se jim moramo posvetiti, in včasih zmanjka časa za poglobljeno raziskovanje koristi otroka … (A49)).* Večina intervjuvancev je menila, da bi lahko bolj zaščitili otrokove koristi, če bi imeli možnosti, da bi dlje časa sodelovali z družinami. Vsi intervjuvanci so menili, da bi bilo nujno uvesti še več kadra na posamičnem področju, kar bi posledično omogočilo, da ima posamezen socialni delavec oz. delavka več časa in manj zadev, da se posveti vsaki družini in omogoči raziskovanje dobrih izidov za vse družinske člane *(Strokovni delavci bi morali imeti manjše število zadev, da bi se lahko bolj poglabljali v družine (B23)).* Čeprav na vsakem področju delata dva socialna delavca oz. delavki, se je izkazalo, da to še vedno ni dovolj *(Na vsakem področju delata dva strokovna delavca, in to se je izkazalo, da je premalo (E35)).* Zaradi preobremenjenosti se socialni delavci in delavke soočajo s tem, da opravijo le nujne storitve in tako rekoč zgolj »gasijo požare« *(Pogosto pa zaradi množice družinskih situacij zgolj »gasimo požare« (B24)).* Iz izjav izhaja, da se družinam bolj poglobljeno posvetijo šele, ko pride do večjih težav ali celo do ogroženosti otroka. Ena izmed intervjuvank je povedala, da socialne delavke in delavce občasno skrbi, ali so si vzeli dovolj časa za določeno družino, ker ves čas prihajajo nove in nove zadeve, ki zahtevajo pozornost *(/…/ da se enostavno ne morem ustaviti in zadihati ter premisliti zadeve, ker moram naprej in reševati nove zadeve (D33)).* Kljub temu da poskušajo biti pri svojem delu hitri in učinkoviti, se zgodi, da nekatere zadeve čakajo po več mesecev na to, da pridejo v obravnavo *(Problem so tudi čakalne vrste, ker imamo toliko zadev, da določene stvari morajo čakati po več mesecev … (D36)).* Ena izmed intervjuvank je izpostavila, da je včasih problem lahko tudi znanje oziroma strokovna opremljenost socialnih delavk in delavcev. Zaradi časovne stiske se socialni delavci in delavke premalo posvetijo temu, da bi se tudi oni učili od svojih uporabnikov, ki so, nenazadnje, strokovnjaki iz izkušenj *(Premalo se posvetimo temu, da bi se tudi mi učili od uporabnikov, ker nam časovno enostavno ne znese (C29)).* Več časa in kadra bi za socialne delavke in delavce pomenilo tudi več preventivnega dela, ki pa ga zdaj večinoma ne uspejo izvajati *(Več časa in kadra bi zagotovo pomenilo tudi več preventivnega dela, ki pa*

ga trenutno ne uspemo izvajati (C39)). Socialnim delavkam in delavcem bi bilo tudi dobrodošlo, če bi bilo več javnih delavcev s področja socialnega varstva, ki bi lahko sodelovali in spremljali družine *(Imamo zelo malo javnih delavcev, ki bi se lahko vključevali in hodili v družine, delali z njimi in nam s tem pomagali (E30)).*

Med analizo sem ugotovila tudi, da bi bilo smiselno, da država zagotovi več možnosti brezplačne strokovne pomoči, kajti večina programov, ki jih država trenutno nudi, je plačljiva, kar pa mnogim družinam onemogoča vključitev in posledično izboljšanje družinske situacije *(Sama pa zaznavam, da je premalo programov, ki ne bi bili plačljivi, kamor se starši in otroci lahko vključijo z namenom izboljšanja svoje družinske situacije (A15)).* Problem pa ni le plačljivost programov, temveč tudi dostopnost. Večina programov in podpornih skupin je v Ljubljani, kar nekaterim uporabnikom predstavlja veliko oviro. Če bi bilo več programov, ki so lokalno blizu, bi se tudi uporabniki bolj odločali za sodelovanje.

Intervjuvani socialni delavci in delavke pa niso prepoznali le težav v sistemu, temveč tudi v sodelujočih v razveznem procesu. Izpostavili so, da so po navadi največje ovire pri zagotavljanju največje koristi otroka povezane s starši, ki velikokrat niso pripravljeni sodelovati s centrom za socialno delo in drugimi strokovnimi službami *(Če niso pripravljeni sodelovati, ni možnih veliko sprememb v smeri zasledovanja največje koristi otroka (A42)).* Zaključim lahko, da ima nesodelovanje staršev oziroma nezmožnost dogovora lahko negativne posledice za otroka. Izpostavljena je bila tudi nedostopnost družin, ki svojo družinsko situacijo bodisi skrivajo bodisi predstavijo drugačno, kot je v resnici, kar socialnim delavkam in delavcem onemogoči, da bi se približali družini in pomagali pri zagotavljanju največje koristi otroka *(Druga ovira pa so nedostopne družine, ki skrivajo svojo realnost in se institucijam predstavijo popolnoma drugače, kot zadeve v resnici stojijo v družini (A51)).* Ugotovila sem tudi, da je konfliktnost med starši lahko precej problematična, saj potem starši pogosto postavijo lastne potrebe pred otrokovimi *(Največja ovira so pogosto starši, ki v svojih konfliktih pogosto izgubijo prioriteto, ki bi vedno morala biti otrok (B17)).* Problem je predvsem nerazrešen nekdanji partnerski odnos, ki meče senco na starševski odnos, kar posledično onemogoča sodelovanje staršev, dobre in kakovostne odnose med starši in otrokom ter onemogoča tudi slišanost otroka.

Spoznala sem, da je največja korist otroka v največji meri odvisna od staršev, ki se morajo po razvezi naučiti sodelovanja in vsakokratnega dogovarjanja. Socialni delavci in delavke lahko ponudijo neke storitve, kot je mediacija ali pa strokovno svetovanje, vendar pa je vse odvisno od staršev, koliko so pripravljeni sodelovati, v kolikšni meri vidijo in slišijo svojega otroka …

Problem so v tem delu lahko tudi osebnostne motnje, ki jih morebiti imajo starši otrok *(To so po navadi ljudje, ki nimajo nič uvida v svoje težave, krivijo vedno druge za svoje težave (E45)).* Te onemogočajo, da bi starši imeli uvid v svoje težave, kar posledično pomeni, da so nezmožni videti potrebe, želje in koristi otroka.

4.5 Dejavniki vpliva razveze na otroka

Skozi analizo odgovorov sem prišla do spoznanja, da socialni delavci in delavke pri vsakem delu pri vsakem posameznem primeru poskušajo ugotoviti, kaj je tisto, kar je otroku v korist, kaj mu škodi in kakšne posledice trpi oziroma bo trpel zaradi razveze svojih staršev. Intervjuvani socialni delavci in delavke menijo, da je razveza stresno obdobje za vso družino, ker se spremeni celotni življenjski cikel, ki je prej predstavljal neko stalnico tako za otroke kot starše. Najbolj pa v teh procesih trpijo otroci, ki ne razumejo in si želijo le, da bi starša ostala skupaj *(Je pa zagotovo to za otroke hud udarec, saj pogosto ne razumejo, krivijo sebe in tudi iščejo načine, da bi starša spet bila skupaj (A57)).* Razveza staršev ima po mnenju intervjuvancev lahko negativne posledice za otroka in lahko vpliva na otrokov osebnostni razvoj, če se starši ne posvetijo zadosti otrokom in vzamejo čas za okrevanje. Vsaka družina je seveda drugačna in gre skozi proces razveze na svoj način, pri vsaki družini pa je pomembno, da starši ne prenašajo pritiskov razveze na otroka *(/.../ starša čim manj prenašata pritiske razveze na otroka /.../ (B29)).*

Večina intervjuvancev je menila, da je za otroka kakršen koli stik s centrom za socialno delo in drugimi strokovnimi službami stres. Njihovo mnenje je, da najboljše, če se starša sama dogovorita in da se otrok, če se le da, ne vpleta *(/.../ Najbolje, da starša prevzameta to odgovornost in se glede teh vprašanj sama dogovorita (B91)).* Otroci tako nikoli niso vključeni v postopek predhodnega svetovanja, ker se upošteva, da sta se oba starša ali eden odločila za razvezo in je treba pri tem upoštevati intimnost te odločitve *(Razveza je stvar staršev (D96)).* Zaključujem, da je iz povedanega razvidno, da se socialnim delavkam in delavcem ne zdi potrebno vključevati otrok v postopek. Sprašujem se, kako se potem ugotavlja oziroma zagotavlja največja korist otroka. Zato da bi se otrokova korist dejansko uresničila v največji možni meri, bi lahko socialne delavke in delavci v vsakem primeru opravili pogovor z otrokom, saj imajo potrebne kompetence pri delu z otroki. Na ta način bi pridobili novo perspektivo, perspektivo otroka, pri katerem bi preverili njegovo počutje, morebitne stiske itd. Vse to bi socialnim delavkam in delavcem omogočilo izhodišče za morebitno nadaljnje delo s starši.

Če ni nujno, torej če se starša uspeta dogovoriti, se izvede le eno predhodno svetovanje, v nasprotnem primeru, torej v primeru, da do dogovora ne pride, pa lahko postopki na sodišču trajajo zelo dolgo, kar ima lahko spet negativne posledice za vso družino *(/.../ Zadeve na sodišču trajajo zelo dolgo, kar je zelo neprijetno in vpliva na njihovo nadaljnje življenje oziroma status (C71)).* V teh delih, ko ne pride do dogovora med starši, sem skozi analizo odgovorov ugotovila, da se lahko zgodi, da otrok postane žrtev, saj se ga lahko tudi večkrat vabi na razgovore in se išče neke podrobnosti o družini zato, da bi center za socialno delo lažje napisal mnenje sodišču in ugotovil družinsko situacijo *(/.../ V teh delih pa se mi ne zdi v otrokovo največjo korist, da ga vabimo na razgovore in vsakič znova iščemo neke "luknje" in ga na ta način spravljamo pod stres (E5)).* Intervjuvani socialne delavke in delavci pa se pri svojem delu trudijo, da otrok ne obremenjujejo preveč, in jih zato povabijo na pogovor le enkrat, če je to možno *(Sama tudi po navadi otroke povabim le enkrat, da jim ne povzročam dodatnega stresa (E90)).*

Ugotovila sem tudi, da socialni delavci in delavke ne poskrbijo le za otroke in njihove potrebe ter koristi, temveč tudi za starše. Pri svojem delu pogosto zaznavajo, da tudi starši potrebujejo dodatno podporo in pomoč, ki jim jo poskušajo ponuditi v obliki neke storitve *(Dobro je zaznati, če bi starša potrebovala več podpore, in jima ponuditi pomoč v obliki storitve (C74)).* Tudi starši, ne le otroci, se namreč soočajo s stisko razveze in je lahko razveza za njih zelo boleča.

4.6 Vloga centra za socialno delo

Glavna naloga centrov za socialno delo v razveznem postopku so predhodna svetovanja. Skozi analizo odgovorov sem spoznala, da so predhodna svetovanja precej formalna, naredi se tudi zapisnik srečanja. Na predhodnih svetovanjih socialni delavci in delavke preverjajo, na kakšen način starši uresničujejo koristi otroka in kako jih bodo uresničevali po razvezi ter kako narediti razvezni proces lažji za vse družinske člane *(/.../ Preveri skozi razgovor, kaj se da narediti, da bo za otroka prehod v neko novo resničnost, kjer sta starša ločena, čim manj obdan z negativnimi posledicami, ki jih po navadi prinaša ločitev (A26)).* Prav tako morajo preverjati, kako se bosta starša dogovarjala v prihodnje; predhodno svetovanje je namenjeno tudi dogovoru glede preživnine, stikov ter varstva in vzgoje otroka. Poglobitev v družino pa je po mnenju intervjuvanih socialnih delavcev in delavk odvisna od časa, ki ga imajo na voljo. Včasih se na predhodnih svetovanjih zgodi, da želijo starši reševati svoj nekdanji partnerski odnos, kar pa ni predmet predhodnih svetovanj, še več, če gredo zadeve predaleč, se takšno srečanje lahko tudi prekine *(/.../ kar pa ni namen predhodnih svetovanj, zato po navadi takšne pogovore prekinemo*

(B83)). Socialni delavci in delavke jasno opredelijo namen predhodnega svetovanja in napotijo starše, ki imajo morebiti potrebo po razreševanju konflikta, drugam, na predhodnem svetovanju pa pogovor poteka izključno o stvareh, ki se tičejo skupnega otroka *(/.../ Jasno pa damo vedeti, da se bomo na predhodnem svetovanju pogovarjali izključno o zadevah, povezanih z otrokom (B86)).*

Po mnenju intervjuvancev je v otrokovo največjo korist, da se starša uspeta dogovoriti in da lahko naprej sodelujeta sama. V vseh primerih to ni možno, zato mora takrat center za socialno delo napisati mnenje sodišču, ki se nato odloči, kaj je najbolje za otroka, včasih pa pride tudi do ukrepov za varstvo koristi otroka, kjer morajo socialne delavke in delavci zaščititi otroka *(/.../ Potem imamo pa tudi te možnosti, v okviru ukrepov za varstvo koristi otroka, kjer lahko predlagamo omejitev starševske skrbi ali celo odvzem otroka, če je to potrebno, ali pa mogoče celo kakšne omejitve stikov ali pa celo prepoved stikov (A36)).* Vedno pa tako sodišče kot center za socialno delo delujejo po načelu najmilejšega ukrepa, kar pomeni, da se najprej naredi res vse, kar je možno, preden se posega v starševsko skrb ali pa celo v odvzem starševske skrbi *(/.../ Kar pomeni, da najprej uporabimo vse možnosti socialnih storitev, raznih dogovorov, predhodnega svetovanja, mogoče celo nadzor starševske skrbi (A38)).* Ugotovila sem, da kadar center za socialno delo dobi poziv s sodišča, da mora podati mnenje, se socialni delavci res poglobijo v družino. Opravijo pogovore tako s starši kot z otroki, zaprosijo tudi za različna poročila različnih ustanov, kot so šole, vrtci itd. Vse informacije, ki jih dobijo, pripomorejo k temu, da sestavijo jasno sliko o družini, ki jo predstavijo sodišču v obliki mnenja. Nekateri intervjuvani socialni delavci in delavke so izpostavili, da je mnenje, ki ga napiše center za socialno delo, pomembno, ni pa nujno, da se sodišče odloči, kakor center predlaga *(Center za socialno delo lahko poda neko mnenje, pa sodišče še vedno odloči drugače (A85)).* Zaključujem, da socialni delavci in delavke vidijo pomembno nalogo v tem, da dobro sodelujejo s sodišči, in na ta način skupno zagotovijo, da se uresniči največja korist otroka.

Intervjuvanim socialnim delavcem in delavkam se zdi pozitivno, da na posameznem področju delata vsaj dva, kar omogoča bolj poglobljeno delo *(Pomembno je, da na posameznem področju delata vsaj dva, kar je velik plus in zaradi česar lahko pristopimo k zadevi poglobljeno (A46)*, še vedno pa se pojavlja potreba po več socialnih delavcev na posamičnih področjih, ker je še vedno preveč zadev. Kot pozitivno so izpostavili tudi, da si lahko v težjih primerih nudijo podporo v okviru timskega dela, kar omogoča bolj kakovostno opravljanje njihovega dela (*Poleg tega sta strokovna delavca v težjih primerih drug drugemu v pomoč in podporo, v okviru timskega dela (A48))*. Pri svojem delu pa so socialne delavke in delavci odvisni tudi od drugih

strokovnih služb, s katerimi sodelujejo, kadar je treba napisati mnenje sodišču oziroma kadar je potreben poseg v družino. Vsi intervjuvanci se po svojih najboljših močeh trudijo, da se uresničijo največje koristi otroka in iščejo rešitve tam, kjer jih drugi morda ne vidijo *(Velikokrat slišim iz kakšnih drugih strok, da socialni delavci vedno vztrajamo in iščemo rešitve tudi tam, kjer jih morda kdo drug ne vidi… (B14))*. Socialni delavci in delavke vsakič znova pogledajo kontekst družine, in ne posplošujejo, hkrati pa tudi vedno iščejo vire moči, ki bi lahko pomagali družini prebroditi razvezni proces čim lažje *(/.../ Vedno iščemo neke vire moči v starših in v tem, da bi oni sami zmogli karseda uresničiti korist svojega otroka (B16)).* Pomoč, ki jo nudijo socialni delavci in delavke, je vedno odvisna od konteksta, v katerem se znajde družina in temu kontekstu se morajo znati socialne delavke in delavci približati.

Vsi intervjuvanci so menili, da je dovolj eno predhodno svetovanje v primeru, kjer sta starša dogovorjena in je dogovor smiseln *(V takšnih situacijah, kjer so stvari utečene in ni konflikta, ni potrebno, da se gre v neke potankosti, temveč, da se postopek hitro zaključi (C66)).* S starši se na predhodnih svetovanjih pogovorijo o novi organizaciji življenja in dajo priložnost staršem, da naslovijo konkretna vprašanja, če jih imajo *(/.../ Je nujno, da se v predhodno svetovanje vključi vprašanje sodelovanja, koliko je bil posamezen starš vključen v skrb za otroka do sedaj, kako sta starša sodelovala prej, kako sta reševala težave, kdo je kaj počel za otroka, kako prepoznavata potrebe otroka, kdo ga je dajal spat in tako naprej (C78))*. Ključno je torej, da socialni delavci in delavke ponudijo čim več informacij na predhodnem svetovanju, še posebej v situacijah, kjer stvari še niso dogovorjene oziroma razrešene. V primerih, kjer do dogovora ne pride, socialni delavci in delavke seznanijo starša z možnostjo dodatnih srečanj, s postopkom mediacije, strokovnega svetovanja, družinske terapije in drugih storitev. Kjer je možnost, da bi starša ostala skupaj, center za socialno delo ponudi možnost strokovnega svetovanja, kjer pa je konflikt prevelik, da bi prišlo do sporazuma, pa se pogosto napoti starša na mediacijo. V nekaterih primerih nič od naštetega družini ne odgovarja in ne pomaga. Takrat je po mnenju intervjuvancem najboljše, da o koristih otroka odloči sodišče *(/.../ Tudi mi ne vidimo smisla neskončnih dogovorov in prepustimo postopek sodišču (B72)).* Po navadi pa so kakršni koli dodatni postopki staršem odveč in želijo hitro opraviti nujni del, torej eno predhodno svetovanje, in zadevo zaključiti *(Staršem so načeloma takšni postopki težki in jim je odveč hoditi na center, na sodišče (C65)).* Pomembno vlogo ima motivacija staršev za spremembe. Tam, kjer motivacije ni, so tudi zmožnosti socialnih delavk in delavcev omejene.
Skozi analizo sem ugotovila tudi, da socialni delavci in delavke naredijo vse, kar je v njihovi moči, da se zagotovi največja korist otroka. Intervjuvanci pa so izpostavili, da bi lahko naredili

še več, če bi imeli pogoje za to. Čas in kader sta zagotovo največji oviri, pri tem pa tudi določene omejitve znotraj nalog in pooblastil (*Imamo pa tako imenovane omejitve znotraj centra, naloge ki jih izvajamo, in pooblastila (D29))*. Zavedajo se, da bi morali več časa posvetiti otrokovemu nadaljnjemu razvoju in drugim vprašanjem, povezanim z otrokom *(Zagotovo bi bilo nujno potrebno, da se posveti dovolj časa tudi usmeritvi na otrokov nadaljnji razvoj, je pa res, da včasih zelo formalno izpade (C62)).* Zavedajo pa se, da ni vse odvisno od njih, temveč tudi od staršev. Če so starši otroka pripravljeni sodelovati s centrom za socialno delo, se lahko naredi veliko v smeri želenih izidov *(Če so sami pripravljeni delati na tem, potem lahko zagotovo tudi mi storimo veliko, da jim bomo v podporo in pomoč (D86)).* Tam, kjer socialne delavke in delavci zaznajo, da bi bilo potrebno nadaljnje sodelovanje, ponudijo staršem možnosti dodatnih srečanj in druge storitve. Ugotovila pa sem, da po navadi starši niso pripravljeni na dodatna srečevanja, zato socialne delavke in delavci uspejo izvesti največ dva srečanja, potem pa se zadeva konča in preide na sodišče *(/… / Nekako dva pa uspemo izvesti in takrat poskušamo predelati vse in zagotoviti, da se bo uresničila največja korist otroka (D90)).*

Med analiziranjem odgovorov je bila izpostavljena tudi cenjenost oziroma necenjenost socialnega dela kot stroke. Socialni delavci in delavke se zavedajo, da socialno delo v družbi ni cenjeno, zato imajo tudi starši, ki pridejo na predhodna svetovanja, pogosto odpor do centrov za socialno delo. Za to so v neki meri odgovorni tudi mediji, ki po navadi ob tragičnih družinskih dogodkih krivdo pripišejo centru za socialno delo, kar zbija motivacijo za delo socialnim delavcem in delavkam *(Krivda, ki nam jo pripisuje širša javnost, pa nam zbija voljo do truda in kvalitetnega dela (E40)).* Ena izmed intervjuvank je izpostavila, da bi jim veliko pomenilo, če bi širša javnost prepoznala socialno delo kot poklic, enakovreden drugim pomagajočim poklicem, kar bi povečalo trud ter motivacijo socialnih delavk in delavcev *(Če bi bili bolj cenjeni in pripoznani, bi se strokovne delavke še bolj trudile in naredile še več za to, da bi se vsakič znova uresničila največja korist otroka (E42)).*

4.7 Skupno starševstvo

Z analizo odgovorov sem ugotovila, da večina intervjuvanih socialnih delavcev in delavk meni, da je najboljša oblika varstva in vzgoje otroka po razvezi skupno starševstvo. Pri tem so poudarili, da je pomembno, da sta starša zmožna nenehnega dogovarjanja, da sta zmožna iti prek svojega nekdanjega partnerskega odnosa in se osredotočita na svoji starševski vlogi. Po mnenju intervjuvancev se morajo starši naučiti osredotočiti se na starševstvo, saj lahko drugače pride do tega, da nekdanji partnerski odnos zasenči starševsko vlogo in onemogoči, da bi starši

videli in slišali potrebe in želje svojega otroka *(Žal ta partnerska vloga in vse emocije, ki starša prevzemajo ob razhodih partnerstva, velikokrat zasenčijo starševsko vlogo, ker starša nista prebrodila konfliktov, ki sta jih imela …(A29)).* Za otroka je po mnenju intervjuvanih socialnih delavk in delavcev najbolje, da oba starša skrbita za otroka, četudi do skupnega starševstva ne pride, saj morata biti še vedno zmožna sodelovanja o vseh pomembnih vprašanjih, ki se tičejo otroka. Starši pa so zagotovo sposobni, da skupaj zagotovijo, da se uresniči največja korist otroka vedno, ko so zmožni vsakokratnega dogovarjanja in sodelovanja. S skupnim starševstvom so intervjuvanci ugotovili, da sta v praksi tako mama kot oče otroka oba aktivno vključena, kar je najbolje za razvoj in blaginjo otroka *(Na ta način je zagotovljena aktivna vključenost očeta in mame, kar je za razvoj otroka, če ima oba starša, najboljše (B40)).* Zaključim lahko, da morata biti starša pripravljena, da drug drugemu omogočata kakovostno preživljanje časa z otrokom.

Po mnenju intervjuvancev se trendi spreminjajo in danes se najbolj uveljavlja skupno starševstvo kot možna oblika organizacije družine po razvezi staršev. Izpostavili so tudi, da so prejeli veliko dobrih odzivov od staršev, ki izvajajo skupno starševstvo. Večina namreč v svoji starševski vlogi sodeluje veliko bolje zdaj, ko so razvezani, kot pa so prej, ko so bili še v partnerskem razmerju *(/…/ ki so povedali, da pri skupnem starševstvu sodelujejo bolje in več kot pa kadarkoli prej (B58)).*

Ena izmed intervjuvank je izpostavila, da skupno starševstvo ni vedno možno *(Ni to vedno najboljša možnost, četudi so neki trendi ali pa neki družbeni pritiski (C51))*, zato je treba vedno upoštevati vse okoliščine za odločitev, katera oblika varstva in vzgoje otroka je najprimernejša. Socialni delavci in delavke v tem delu preverjajo, če sta starša zmožna spoštljive komunikacije, sodelovanja, usklajevanja in koliko sta se pripravljena prilagajati otroku in njegovim potrebam. Kjer se ugotovi, da je med staršema sovražen odnos ali visoka konfliktnost, skupno starševstvo ni možno. Ugotovila sem tudi, da je po navadi praksa, da očetje želijo skupno starševstvo, mame pa ne. Večina intervjuvancev meni, da je dodelitev otroka le neke vrste formalnost, saj morata starša, četudi je otrok zaupan le enemu, biti sposobna sodelovanja in skupnega odločanja o vseh pomembnih vprašanjih *(V interesu staršev pa je, da iščejo dobre odločitve za svojega otroka in se tudi potrudijo v tem delu, da se dogovorijo (E74)).*

4.8 Družbene vrednote

Skozi analizo odgovorov sem ugotovila, da družbene vrednote in osebna prepričanja do neke mere vplivajo na odločitve in dejanja socialnih delavcev in delavk. Osebne in družbene

vrednote pa ne vplivajo le na socialne delavke in delavce, temveč tudi na druge strokovne službe ter tudi na sodišča. Po mnenju intervjuvancem se včasih zgodi, da so določeni sodniki bolj naklonjeni enemu staršu, po navadi materam, in je potem lahko odločitev o dodelitvi otroka in drugih vprašanjih pristranska, kar pa ni korektno *(/.../ Če ima neki sodnik tako predstavo, da mame lahko bolje poskrbijo za otroke, bi ta predstava lahko vplivala na odločitev, ne bi pa smela (A65))*. Kljub temu da družbene in osebne vrednote na neki način vplivajo na delo socialnih delavk in delavcev, je pomembno, da se jih zavedajo *(Strokovni delavci se družbenih norm zagotovo zavedamo… (B44)).* Zaključujem lahko, da četudi imajo določeni socialni delavci in delavke močno ponotranjene neke klasične družbene vrednote, je pomembno, da te ne vplivajo na njihovo delo v takšni meri, da bi bilo lahko to za uporabnike škodljivo ali pa da bi bili preveč pristranski v svojem odločanju *(Pomembno pa je, da naše osebne vrednote ne prevladujejo pri našem delu…(B48)).* Intervjuvanci so izpostavili, da je pomembno, da se vsakega otroka in družino gleda v konkretnem kontekstu ter ne skozi lastne predsodke in vrednote.

V današnjem času je močno prisoten trend aktivnega očetovstva. Vedno več je družin, kjer so očetje močno vpleteni v varstvo in vzgojo otroka ter so v nekaterih primerih celo bolj povezani z otrokom kot mame *(/.../ in zna biti v določenih primerih celo oče bolj povezan z otrokom… (A67)),* posledično s tem so se porazdelile tudi družinske vloge. K aktivnemu očetovstvu so pripomogle tudi očetovske pravice, ki se povečujejo, kar pomeni, da tudi država prepoznava pomembnost vključenosti obeh staršev v vzgojo in varstvo otroka *(/.../ Imajo očetje danes veliko več pravic v zvezi z družino, že očetovski dopust je velik dejavnik, ki pripomore k aktivnemu očetovstvu (C48)).* V preteklosti so bili očetje bolj pasivni v svojih vlogah, danes se je ta njihova vloga bistveno spremenila. Tako kot je bil še pred nekaj leti trend, da je bilo v razveznih postopkih skoraj 90 % otrok dodeljenih mamam *(V Sloveniji je bilo še nekaj let nazaj skoraj čez 90 % otrok dodeljenih mamam v ločitvenih postopkih (B34))*, se to danes spreminja in se vedno bolj uveljavlja skupno starševstvo. Še vedno pa je v današnji družbi močno zakoreninjeno prepričanje, da mame bolje poskrbijo za otroke kot očetje *(Družbena norma je, da mame skrbijo za otroke in da so one tiste, ki omogočajo zdrav in primeren razvoj otroka (D55)).* Skozi analizo intervjujev sem ugotovila, da imajo nekateri starši, ki pridejo na center za socialno delo, še vedno močno zakoreninjeno prepričanje, da skrb za otroka spada pod domeno mater. Velikokrat se meni, da so mame bolj navezane na otroka, ker ga nosijo v sebi in potem tudi ostanejo doma na porodniškem dopustu, kar vzpostavi t. i. povezavo med otrokom in materjo. Očetje to lahko doživljajo diskriminatorno, kadar so strokovne službe pristranske v

odločanju zaradi te t. i. povezave, ki jo ima mama z otrokom. Intervjuvane socialne delavke in delavci se zato včasih soočajo z očitki, da so samoumevno na strani mater, tudi kadar ni tako. Intervjuvanci pri svojem delu poskušajo presojati vsak primer posebej in gledajo konkretna dejstva in se ne zanašajo na družbene vrednote ali trende pri svojem delu *(Mi pa seveda poskušamo presojati vsak primer posebej, in ne gledamo na spol, kdo je primernejši, ampak gledamo konkretna dejstva, kdo je bolj skrbel za otroka (D58)).* Izpostavili so, da se v večini primerov izkaže, da večinoma mame skrbijo za otroke, vendar pa to ne pomeni, da so pristranski pri svojem delu, temveč so dejansko preverili, kdo je bolj dejaven pri skrbi otroka *(/.../ Vendar pa to ne pomeni, da smo na njihovi strani ali pa da nas vodijo naše osebne vrednote (D60)).* Ne glede na družbene vrednote, osebna prepričanja itd. na koncu pri delu vseh strokovnih delavcev prevladajo konkretna dejstva in konkretno raziskovanje družinske situacije *(Vedno se pridobi celotna dokumentacija, opravijo se obiski na domu, govori se z obema staršema, zato da na koncu odločajo njihova dejanja in njihova resničnost, ne pa neka splošno znana resnica (E70)).* Intervjuvani socialni delavci in delavke se zavedajo dominantnosti družbenih vrednot, zato se jih poskušajo zavedati in premostiti, da ne vplivajo na njihovo presojo *(/.../ ter da ne pustimo, da nas pri našem delu vodijo razni stereotipi, da za otroka lahko najbolje poskrbi le mama ... (E26)).* Zavedajo se, da njihove lastne vrednote niso enake vrednotam njihovih uporabnikov, in to pri svojem delu spoštujejo *(Naše vrednote in naša videnja najboljšega možnega izida niso nujno enake vrednotam in videnjem staršev, in to moramo spoštovati (D69)).*

4.9 Razdvojenost otroka med staršema

Z analizo odgovorov sem prišla do ugotovitve, da imajo otroci vedno radi oba starša, ne glede na to, kaj se dogaja v družini *(Otroci imajo radi svoje starši, in ni normalno, da jih zavračajo (C99))*. Normalno pa je, da je otrok povezan bolj z enim izmed staršev, vendar pa to ne pomeni, da ga ima raje kot drugega starša. Obstaja veliko primerov, kjer en starš z manipulacijo obrne otroka proti drugemu, in to je otroku lahko v veliko škodo *(V praksi pa se dogajajo primeri, ko en starš uspe toliko zmanipulirati otroka, da se obrne proti drugemu staršu ... (A88)).* Posledice manipulacije so lahko izredno negativne, lahko se celo zgodi, da en starš izgubi stik z otrokom, ker ga ta zavrača do te mere, da stiki niso več izvedljivi *(Manipulacija z otrokom lahko pripelje tako daleč, da en starš ostane brez stika z otrokom, ker ga otrok zavrača do te mere, da enostavno ne gre, in sodišče razsodi, da se stiki prekinejo (C95)).* V takih primerih je po mnenju intervjuvancev zelo težko vnovič vzpostaviti stik z »zavrnjenim« staršem in otrokom, zato je ključno, da se manipulacija čim prej zazna in da se takoj začne sodelovati s celotno družino za

vnovično vzpostavitev stikov s staršem. Otroku so tovrstna dejanja odtujevanja v veliko škodo, ker bi lahko otrok imel možnost imeti kakovosten odnos z obema staršema, a en starš to onemogoča. Samo odtujevanje pa je izredno težko dokazljivo, ker pogosto fizičnih dokazov ni *(To izredno težko ubesedimo sodišču, ker gre bolj za intuitivno zaznavanje, fizičnih dokazov pa pogosto ni in pogosto res težko postopamo v takšnih primerih (D112))*. Včasih gre odpor otroka tako daleč, da sodišče nima druge izbire, kot da dodeli otroka staršu, ki si ga otrok domnevno želi *(Težko se dokaže, da gre za odtujevanje, težko kar koli naredimo in včasih sodišče popusti in pusti otroka pri tistem staršu, ki si ga otrok želi, ker je odpor do drugega starša premočan in enostavno ne gre (D110))*.

Vsi intervjuvani socialne delavke in delavci so povezovali razdvojenost otroka med staršema s sindromom odtujevanja. Ugotovila sem, da sta si pojma precej podobna. Izvedela sem, da kadar so otroci žrtve manipulacij oziroma odtujevanja, bodo jasno izrazili svoje mnenje, da enega starša nočejo videti in da ne želijo stikov z njim *(Je pa izredno hudo, ko se otroci postavijo izrazito samo na eno stran in ščitijo le enega starša, drugega pa čisto odklonijo (C96))*. Kadar se to zgodi, se socialni delavci in delavke poglobijo v družino in poskušajo ugotoviti, kaj sproža odpor otroka. V večini primerov ugotovijo, da gre za hude manipulacije oziroma odtujevanje *(/.../ En starš načrtno črni drugega starša pred otrokom z namenom, da začne otrok sistematično zavračati tega starša (B105))*. En starš napeljuje in uči otroka, da dobesedno zasovraži drugega starša *(Pogosto otroci kar ponavljajo iste stvari kot starš (E110))*. V teh primerih se mnenje otroka včasih celo ne upošteva, ker je otrok preveč pod vplivom enega od staršev *(To otrok zelo jasno izrazi, ampak tukaj mi ne moremo slepo slediti temu mnenju, ker moramo pogledati, kaj je v ozadju (B99))*.

Intervjuvanci v zadnjem času zaznavajo trend, da starši pogosto uporabljajo svoje otroke kot »orodje«, s katerim želijo prizadeti drugega starša, lahko pa so otroci tudi kot »orodje« za okrevanje po razvezi. Poudarili so, da kadar se zgodi odtujevanje, gre za hudo obliko psihičnega nasilja nad otrokom *(To je čustvena zloraba otroka (B107))*. Odtujevanje po mnenju intervjuvancev naredi veliko škode predvsem otroku in staršu, ki je zavrnjen. Otrok po navadi ne prepoznava, da en starš manipulira z njim, ker misli, da dela dobro, če stoji enemu staršu ob strani. Vse to pa je izredno boleče za drugega starša, ki je nemočen in izgublja otroka. Ena izmed intervjuvank je izpostavila, da se včasih starš, ki manipulira z otrokom, tega sploh ne zaveda oziroma misli, da dela v otrokovo dobro. Za njih je bolečina razveze prevelika in vidijo bolj lastne potrebe kot otrokove, kar se izrazi v tem, da otroka nehote pripravijo do tega, da se odtuji od drugega starša in o njem razvije negativno mnenje. V takšnih primerih ima otrok

občutek, da mora izbrati, in lahko rečemo, da gre za sindrom lojalnosti do enega starša *(Govorimo lahko tudi o sindromu lojalnosti ne le o sindromu odtujevanja, kjer ima otrok občutek, da mora izbrati na čigavi strani bo (E118)).* Ob zaznanem odtujevanju otroka poskušajo socialne delavke in delavci pomagati staršu, ki to počne, da se tovrstna vedenja nehajo. Po izkušnjah intervjuvancev pa lahko v teh primerih naredijo zelo malo, ker ne morejo nikogar prisiliti v sodelovanje *(/.../ Strokovne delavke ne uspemo doseči veliko, ker ne moremo nikogar prisiliti v sodelovanje z nami /.../ (C103))*, razen če sodišče prepozna, da gre za odtujevanje in ukrepa, da se sovražno vedenje otroka in starša ustavi. Dogaja se tudi, da socialne delavke in delavci zaznajo odtujevanje ter apelirajo na sodišče, naj ukrepa, pa tega sodišče ne stori, ker morda dejanja staršev ne prepoznava kot odtujevanje *(/.../ Sodišče tega niti ne prepozna, kljub temu da pozivamo in apeliramo nanj (C105)).* Zaključujem lahko, da v primerih, ko sodišče prepozna, da gre za odtujevanje, in začne ukrepati, se pogosto ne spremeni veliko, ker starši za svoja dejanja niso sankcionirani.

4.10 Mnenje socialnih delavcev

S pomočjo analize intervjujev sem ugotovila, da večina intervjuvancev meni, da je največja korist otroka uresničena, kadar se starša med seboj razumeta, medsebojno spoštujeta in sodelujeta o vseh pomembnejših odločitvah otrokovega življenja *(Če starša zmoreta konstantno dogovarjanje in vsakič znova prepoznavati, kaj je potrebno, da bosta lahko skupno skrbela in vzgajala otroka, je to res največ, kar lahko storita v njegovo korist (C112)).* Pomeni tudi, da v času razveze in po razvezi ne pritiskata na otroka, da ne dajeta sporočil, da je en starš slabši od drugega *(Pomembno je, da otrok ne čuti bremena razveze... (C110))*. Za blaginjo otroka se morata starša naučiti sodelovanja in prepoznavanja otrokovih potreb *(V otrokovo največjo korist je, da vidi, da se starša trudita po najboljših močeh in da poskušata slišati njega in njegove želje, potrebe (E122)).* V primerih, da starša vsega tega nista zmožna, je potrebno, da se vključijo center za socialno delo ali druge strokovne službe in zaščitijo koristi otroka.

Zaključujem lahko, da je največja korist otroka uresničena takrat, ko je otrok varno navezan na oba starša *(Največja korist otroka je, da je otrok zmožen čutiti neko fizično in čustveno navezanost na oba starša (C107))*. Ko se počuti varno in se zaveda, da mu oba starša stojita ob strani. Pomembno je, da ima otrok občutek, da ne potrebuje izbrati enega izmed staršev, temveč da ima lahko z obema kakovosten in dober odnos, kar posledično po mnenju intervjuvancev pomeni, da lahko uživa otroško življenje.

5. RAZPRAVA

V razpravi povzemam glavne ugotovitve raziskave v povezavi s teoretičnimi izhodišči, opisanimi v teoretičnem uvodu. Predstavila jih bom glede na raziskovalna vprašanja, ki sem jih oblikovala pred začetkom raziskovanja.

- **Na kakšen način socialne delavke in delavci uresničujejo koristi otroka?**

Načelo otrokove koristi je opisano v 7. členu Družinskega zakonika (2017). In sicer, da starši skrbijo za korist otroka v vseh dejavnostih, povezanih z otrokom. Otroke so dolžni vzgajati s spoštovanjem do njihove osebnosti, individualnosti in dostojanstva. Starši imajo prednost pred vsemi drugimi v skrbi in odgovornosti za korist svojega otroka (Družinski zakonik, 2017). Bizjak (1999) pravi, da socialna delavka skupaj z družino išče najboljše možnosti za razrešitev njihovih osebnih in skupnih stisk ter težav. Starše se spodbuja, da prevzamejo odgovornost za sedanjost in prihodnost lastnega življenja in življenja svojih otrok (Bizjak, 1999).V raziskavi ugotavljam, da socialni delavci in delavke dobijo vpogled v zelo majhen del otrokovega življenja, zato morajo zaupati staršem, da bodo ravnali v otrokovo največjo korist. Ugotovila sem, da je pomoč in storitve, ki jih lahko nudijo socialni delavci in delavke, odvisna od staršev. Odvisna je od tega, ali so starši pripravljeni sodelovati med seboj in s centrom za socialno delo. 3. člen Konvencije o otrokovih pravicah (1989) navaja, da morajo biti koristi otroka glavno vodilo pri vseh dejavnostih v zvezi z otroki, ki jih vodijo državne ali zasebne ustanove za socialno varstvo, sodišča, upravni organi ali zakonodajna telesa (Konvencija o otrokovih pravicah, 1989). V raziskavi sem ugotovila, da so mladoletni otroci prioriteta pri delu socialnih delavk in delavcev in da ti vedno poskušajo delovati v največjo otrokovo korist. Pri svojem delu se počutijo dolžne zaščititi pravice in koristi otrok. Odločitve sprejemajo tako, da so za posameznega otroka najboljše, kar pomeni, da pri svojem delu vsakič znova preučijo kontekst posamezne družine in poskušajo pri posameznem primeru ugotavljati, kaj je tisto, kar je otroku v korist. Socialni delavci in delavke tako ne posplošujejo in ne predvidevajo, kaj je za otroka v največjo korist, temveč preverjajo konkretna dejstva. Pri vsakem posameznem primeru upoštevajo določene karakteristike otroka, kot so starost, stopnja razvoja, želje, prisotnost oz. odsotnost staršev itd., pa tudi karakteristike staršev, da lahko raziščejo, kaj je otroku v največjo korist. Ugotovila sem tudi, da ima veliko intervjuvancev izkušnje s tem, da starši pogosto spregledajo potrebe in koristi otroka zaradi medsebojnega konflikta, ki pogosto zasenči starševsko vlogo. Večina intervjuvancev je menila, da je za kakovostno uresničevanje potreb otroka treba ločiti starševski odnos od nekdanjega partnerskega odnosa. To pa se lahko zgodi,

če sta starša sposobna izhajati iz otrokovih potreb in ne lastnih. V primeru, da starši tega ne upoštevajo, lahko pride do resnih negativnih posledic za otroka in njegov osebnostni razvoj.

Po ugotovitvah Andrejč (2018) finančne stiske dodatno povečujejo konflikte med staršema, stiske staršev in lahko povzročijo tudi slabšanje kakovosti odnosa med staršem in otrokom, kar je lahko otroku v škodo. Ugotovila sem, da je večina intervjuvancev menila, da tako ekonomski položaj kot izobrazba staršev vplivata na koristi otroka, vendar nista ključnega pomena. Na uresničevanje otrokovih potreb bolj vplivajo sodelovanje staršev, sposobnost staršev, da prisluhneta otroku, vsakokratno dogovarjanje, medsebojno spoštovanje, v kolikšni meri sta se starša sposobna sporazumeti glede obveznosti do otroka, kakovostno izvajanje stikov … Izobrazba po mnenju nekaterih intervjuvancev predstavlja vpliv na uresničevanje koristi otroka, saj so bolj izobraženi starši bolj pripravljeni prisluhniti potrebam otroka in jih zadovoljiti, hkrati pa je z bolj izobraženimi starši lažje sodelovati. Po drugi strani so manj izobraženi starši manj motivirani za spremembe, težje razumejo potrebe svoji otrok, kar negativno vpliva na uresničevanje koristi otroka.

- **Na kakšen način in koliko so bili otroci vključeni v razvezni proces?**

Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2019) opozarjata socialne delavke in delavce, da morajo v procesih soustvarjanja v družini ustvariti pogoje, da se sliši in upošteva otrokov glas (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019). Murray (2019) opozarja na pravice slišanosti otroka. Otroci imajo pravico do »svobode izražanja« in do pravice »biti slišan«. 12. člen Konvencije o otrokovih pravicah (1989) opredeljuje svobodo otroka, da izrazi svoje mnenje, in sicer ima otrok, ki je sposoben izoblikovati lastno mnenje, pravico do svobodnega izražanja v vseh zadevah, povezanih z njim, o tehtnosti mnenja pa se presoja v skladu s starostjo in zrelostjo otroka. V ta namen ima otrok še posebej možnost zaslišanja v sodnih ali upravnih postopkih, bodisi neposredno bodisi prek zastopnika (Konvencija o otrokovih pravicah, 1989). Ugotovila sem, da kadar socialni delavci in delavke pri svojem delu zaznajo, da bi bilo dobro dobiti mnenje otroka, ga poskušajo pridobiti, saj je po njihovem mnenju v otrokovo največjo korist, da je slišan. Ugotavljam, da bi moralo biti mnenje otroka vedno upoštevano, prav tako bi moralo biti dovolj, da otroci povedo svojo zgodbo enkrat, zato da niso izpostavljeni stresu in pritisku, ki ga prinašajo razvezni postopki. Ugotovila sem tudi, da je praksa takšna, da kadar sodišče pozove sodne izvedence, se bo njihovo mnenje bolj upoštevalo kot pa mnenje otroka ali celo centra za socialno delo. Vedno pa se presoja od primera do primera, če je sploh primerno, da se otroka vključi v postopek in posledično opravi razgovor z njim. Večinoma tega sodišče ne naredi, ker

želijo v teh postopkih zaščititi otroke, kajti ti so zanje precej težki, prav tako tudi starši ne želijo otrok vpletati zato, da jih zaščitijo. Ugotovila sem tudi, da socialni delavci in delavke bolj in več sodelujejo z otroki, če jih sodišče pozove. Pogovor z otrokom se po navadi opravi enkrat, zato da otroci niso obremenjeni s postopki. V večini primerov pa se tudi socialnim delavcem in delavkam ne zdi potrebno vključevati otroka, ker skozi predhodno svetovanje s starši preverijo, kako in v kolikšni meri so uresničene otrokove koristi. V raziskavi prav tako ugotavljam, da je za otroka stik s socialnimi delavci in delavkami po navadi stresen. Otroci tako nikoli niso vključeni v postopek predhodnega svetovanja, ker se upošteva, da sta se oba starša ali eden odločila za razvezo in je treba pri tem upoštevati intimnost te odločitve. Ena intervjuvanka pa je izpostavila, da je lahko tudi razbremenilen, saj morda otrok na ta način (prvič) dobi priložnost, da je slišan.

Ugotavljam tudi, da včasih pride do primerov, ko je otrokovo mnenje izraženo, ni pa nujno, da je otroku v korist, še posebej, če ima en starš večji vpliv na otroka kot drugi. Baker (2008) pravi, da lahko razveza ali ločitev povzroči konflikt ne le med staršema, temveč tudi med starši in otroki. Pogosto se to zgodi, kadar eden izmed staršev izrablja otroka, da se s tem »maščuje« drugemu staršu (Baker, 2008). V takšnih primerih gre lahko za manipulacijo ali celo za »sindrom odtujevanja« otroka. Kadar so otroci žrtve manipulacij oziroma odtujevanja, bodo jasno izrazili svoje mnenje, da enega starša nočejo videti in da ne želijo stikov z njim. Posledice manipulacije so lahko izredno negativne, lahko se celo zgodi, da en starš izgubi stik z otrokom, ker ga ta zavrača do te mere, da stiki niso več izvedljivi. Otroku so tovrstna dejanja odtujevanja v veliko škodo, ker bi lahko otrok imel možnost imeti kakovosten odnos z obema staršema, a en starš to onemogoča. Odtujevanje je izredno težko dokazljivo, ker fizičnih dokazov pogosto ni ter so socialne delavke in delavci v tem delu precej nemočni. V primerih, ko sodišče prepozna, da gre za odtujevanje in začne ukrepati, se pogosto ne spremeni veliko, ker starši za svoja dejanja niso sankcionirani. Ugotavljam tudi, da včasih socialne delavke in delavci prepoznajo »sindrom odtujevanja« in apelirajo na sodišče, pa sodišče ne ukrepa, ker samo ne prepoznava dejanj staršev kot odtujevanje. Intervjuvanci v zadnjem času zaznavajo trend, da starši pogosto uporabljajo svoje otroke kot »orodje«, s katerim želijo prizadeti drugega starša, lahko pa so otroci tudi kot »orodje« za okrevanje po razvezi. Ugotavljam, da kadar gre za »sindrom odtujevanja«, otroci utrpijo veliko čustvene škode, ker gre za obliko psihičnega nasilja. V zadnjem času pa je aktualen tudi »sindrom lojalnosti«, pri čemer starši pričakujejo od otroka, da bo izbral enega izmed njiju. Andrejč (2018) pravi, da je lahko otrok v dilemi, ali naj ima rad oba starša, lahko ima občutek, da je nelojalen do enega, če ohranja odnos z drugim.

Zaradi takšnih občutkov so lahko otroci žalostni ali jezni, hkrati pa čutijo pritisk, da se postavijo na stran enega starša (Andrejč, 2018).

- **Kako obstoječa zakonodaja vpliva na uresničevanje koristi otroka?**

Socialne delavke in delavci so pri svojem delu z družino vezani predvsem na Družinski zakonik in na Katalog javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo centri za socialno delo. Kljub vezanosti na zakonodajo socialno delo kot stroka išče izvirne rešitve, ki so individualizirane in blizu posamezniku oziroma družini. V 6., 135., 136. in 151. členu Družinskega zakonika (2017) je opredeljena starševska skrb, ki pripada obema staršema, pristojni organi lahko omejijo ali odvzamejo starševsko skrb enemu staršu ali obema pod pogoji, ki jih določa zakonik. Varstvo in vzgoja otrok sta opredeljena v 138. členu Družinskega zakonika (2017). Ob razvezi se morajo starši sporazumeti o varstvu in vzgoji otrok v skladu z njihovimi koristmi (Družinski zakonik, 2017). V svoji raziskavi sem ugotovila, da je glavno vodilo za delo socialnih delavk in delavcev Družinski zakonik. V primerjavi s prejšnjo družinsko zakonodajo je nova družinska zakonodaja po mnenju socialnih delavk in delavcev boljša. Ugotavljam pa, da bi potreboval določene spremembe oziroma izboljšave. Intervjuvanci so najbolj izpostavili stike pod nadzorom, ki jih ureja 163. in 164. člen Družinskega zakonika. Ta odredba lahko traja največ devet mesecev in je ni možno podaljšati ali vnovič izdati (Družinski zakonik, 2017). V praksi pa se je izkazalo, da bi bilo primerno, da se stiki izvajajo dlje časa, ker so si družine med seboj različne, kar pomeni, da nekatere potrebujejo več časa, druge manj, včasih pa so problem tudi dolgi postopki na sodišču. Prav tako so nekateri intervjuvanci izpostavili, da zakon ne ubesedi, kaj po preteku predpisanih devetih mesecev. Zakonodaja ima sicer predvideno, da se po preteku devetih mesecev stiki ne ukinejo, temveč se izvajajo ob navzočnosti strokovne osebe, vendar ne predvidi nobenih ukrepov, da bi se situacija izboljšala in da bi se posledično stiki ukinili. Največja težava je v tem, da starši niso sankcionirani, če ne izpolnijo pogojev za prekinitev stikov pod nadzorom, kar posledično pomeni, da lahko stiki pod nadzorom potekajo tudi po več let. Ugotovila sem tudi, da je praksa sodišč, da se stiki po navadi ne ukinjajo, četudi bi bilo to najbolje za otroka. Ena intervjuvanka je izpostavila tudi, da bi se v zakonodaji lahko spremenilo to, da se ne bi več odločalo o zaupanju otroka v varstvo in vzgojo enemu ali obema staršema, temveč, d bi moral biti fokus na tem, da ima otrok primeren in kakovosten stik z obema staršema. Ugotavljam tudi, da socialni delavci in delavke vedno upoštevajo zakonodajo, ki jim omogoča okvir, znotraj katerega pomagajo družini, da se zagotovi vse potrebno, da je uresničena otrokova korist.

- **Na kakšen način socialni delavci in delavke zagotovijo pomoč in podporo staršem, da zmorejo spremembe in uresničijo največjo korist svojega otroka?**

Andrejč (2018) opredeli vlogo centra za socialno delo v predhodnih svetovanjih. Sodišče presoja otrokove koristi, in zato da sodišče presodi v največjo otrokovo korist, se mora v sklopu razveznega postopka opraviti predhodno svetovanje s staršema mladoletnega otroka. Javno pooblastilo za izvajanje predhodnega svetovanja imajo centri za socialno delo. Na predhodnem svetovanju se napiše zapisnik, ki je podlaga za poročilo, ki ga strokovni delavec pošlje pristojnemu sodišču (Andrejč, 2018). V primeru, da zakonca na predhodnem svetovanju ugotovita, da obstaja možnost ohranitve zakonske zveze, ju strokovni delavec centra za socialno delo seznani s prostovoljno možnostjo udeležbe na strokovnem svetovanju za pare z namenom ohranitve zakonske zveze. V primerih, kjer ni možno mirno reševanje zadev med staršema, imajo starši možnost mediacije (Družinski zakonik, 2017). Ugotovila sem, da je v otrokovo največjo korist, da se starša uspeta dogovoriti in da lahko naprej sodelujeta sama. V vseh primerih to ni možno, zato mora takrat center za socialno delo napisati mnenje sodišču, ki se nato odloči, kaj je najboljše za otroka, včasih pa pride tudi do ukrepov za varstvo koristi otroka, kjer morajo socialne delavke in delavci zaščititi otroka. Ugotovila sem, da kadar center za socialno delo dobi poziv s sodišča, da mora podati mnenje, se socialni delavci in delavke res poglobijo in bolj sodelujejo z družino. Opravijo pogovore tako s starši kot z otroki, zaprosijo tudi za različna poročila od različnih ustanov, kot so šole, vrtci itd. Vse informacije, ki jih dobijo, pripomorejo k temu, da sestavijo jasno sliko o družini, ki jo predstavijo sodišču v obliki mnenja. Intervjuvani socialni delavci in delavke vidijo pomembno nalogo v tem, da dobro sodelujejo s sodišči in na ta način skupaj zagotovijo, da se uresniči največja korist otroka. Nekateri intervjuvani socialni delavci in delavke so izpostavili, da je mnenje, ki ga napiše center za socialno delo, pomembno, ni pa nujno, da se sodišče odloči tako, kot predlaga center.

Bizjak (1999) opredeli razvezo ali ločitev kot stresen dogodek za vse družinske člane. Pomoč, ki jo nudijo socialni delavci in delavke, je vedno odvisna od konteksta, v katerem se znajde družina, in temu kontekstu se morajo znati socialne delavke in delavci približati. Ugotovila sem tudi, da v primerih, kjer do dogovora med staršema ne pride, socialni delavci in delavke seznanijo starša z možnostjo dodatnih srečanj, s postopkom mediacije, strokovnega svetovanja, družinske terapije in drugih storitev. Tam, kjer socialne delavke in delavci zaznajo, da bi bilo potrebno nadaljnje sodelovanje, ponudijo staršem možnosti dodatnih srečanj in druge storitve. Spoznala pa sem, da po navadi starši niso pripravljeni na dodatna srečevanja, zato socialne delavke in delavci uspejo izvesti največ dva srečanja, potem pa se zadeva konča in preide na

sodišče. Med analizo odgovorov je bila izpostavljena tudi cenjenost oziroma necenjenost socialnega dela kot stroke. Socialni delavci in delavke se zavedajo, da socialno delo ni cenjeno v družbi, zato imajo tudi starši, ki pridejo na predhodna svetovanja, pogosto odpor do centrov za socialno delo. Intervjuvanci so izpostavili, da so za to v neki meri odgovorni tudi mediji, ki po navadi ob tragičnih družinskih dogodkih krivdo pripišejo centru za socialno delo, kar zbija motivacijo za delo socialnim delavcem in delavkam, da bi se še bolj trudili in pomagali družinam, ki potrebujejo dodatno podporo in pomoč.

- **S kakšnimi ovirami se srečujejo socialni delavci in delavke pri sodelovanju z družinami v razveznem procesu?**

Prevelika količina dela, ki je povezana z vse večjimi in vse bolj kompleksnimi problemi družbe, povzroča preobremenjenost strokovnih delavcev (Zdovc, 1998). V raziskavi ugotavljam, da je veliko ovir, ki onemogočajo zagotavljanje največje otrokove koristi. Najbolj izpostavljeni oviri pri vseh intervjuvancih sta bili časovna in kadrovska stiska. Socialni delavci in delavke zaznavajo, da so preobremenjeni, kar posledično vpliva na kakovost njihovega dela. Zaradi prevelike količine zadev zmanjka časa, da bi se družinam maksimalno posvetili in skupaj z njimi raziskali, katere spremembe so še možne. Če bi imeli socialne delavke in delavci na voljo več časa, bi lahko bolje zaščitili otrokove koristi, saj bi dlje časa sodelovali z družinami. Vsi intervjuvanci so menili, da bi bilo nujno uvesti še več kadra na posamičnem področju, kar bi posledično omogočilo, da ima posamezen socialni delavec, delavka več časa in manj zadev, da se posveti vsaki družini in omogoči raziskovanje dobrih izidov za vse družinske člane. Zaradi preobremenjenosti se socialni delavci in delavke soočajo s tem, da opravijo le nujne storitve in tako rekoč zgolj »gasijo požare«. Družinam se tako bolj poglobljeno posvetijo šele, ko pride do večjih težav ali celo do ogroženosti otroka. Ena izmed intervjuvank je izpostavila, da je včasih problem lahko tudi znanje oziroma strokovna opremljenost socialnih delavk in delavcev. Zaradi časovne stiske se socialni delavci, delavke premalo posvetijo temu, da bi se tudi oni učili od svojih uporabnikov, ki so nenazadnje eksperti iz izkušenj. Več časa in kadra bi za socialne delavke in delavce pomenilo tudi več preventivnega dela, ki pa ga zdaj večinoma ne uspejo izvajati. Ugotavljam tudi, da bi bilo za socialne delavke in delavce priročno, če bi imeli več možnosti sodelovanja z javnimi delavci, ki so vključeni v programe javnih del na področju socialnega varstva. Ti bi lahko dolgoročno sodelovali z družinami, kar bi pripomoglo k temu, da se otrokove koristi uresničujejo v največji možni meri.

Ugotavljam tudi, da bi bilo smiselno, da država zagotovi več možnosti brezplačne strokovne pomoči, kajti večina programov, ki jih država trenutno nudi, je plačljiva, kar pa mnogim družinam onemogoča vključitev in posledično izboljšanje družinske situacije. Problem pa ni le v plačljivosti programov, temveč tudi v dostopnosti. Večina programov in podpornih skupin je v Ljubljani, kar nekaterim uporabnikom predstavlja veliko oviro. Če bi bilo več programov, ki so lokalno blizu, bi se tudi uporabniki bolj odločali za sodelovanje.

Za boljšo korist otroka je ugodneje, če je odnos med staršema po razvezi čim manj konflikten, če se starša dobro prilagodita na razvezo, če ostane starševstvo kakovostno, če je otrok lahko varno navezan na oba starša, če je otrok deležen opore in topline obeh staršev (Andrejč, 2018). V veliko primerih lahko ovire pri zagotavljanju največje koristi otroka predstavljajo starši otroka, ki velikokrat niso pripravljeni sodelovati s centrom za socialno delo in drugimi strokovnimi službami. Nesodelovanje staršev oziroma nezmožnost dogovora ima lahko negativne posledice za otroka, za njegov razvoj. Izpostavljena je bila tudi nedostopnost družin, ki svojo družinsko situacijo bodisi skrivajo bodisi predstavijo drugače, kot je v resnici, kar socialnim delavkam in delavcem onemogoči, da bi se približali družini in pomagali pri zagotavljanju največje koristi otroka. V raziskavi sem ugotovila, da je konfliktnost med staršema lahko precej problematična za uresničevanje največje koristi otroka, saj pogosto starša lastne potrebe postavljata pred otrokove. Problem je predvsem nerazrešen nekdanji partnerski odnos, ki meče senco na starševski odnos, kar posledično onemogoča sodelovanje staršev, dobre in kakovostne odnose med starši in otrokom ter onemogoča tudi slišanost otroka.

Spoznala sem, da je največja korist otroka v največji meri odvisna od staršev, ki se morajo po razvezi naučiti sodelovanja in vsakokratnega dogovarjanja. Socialni delavci in delavke lahko ponudijo neke storitve, kot sta mediacija ali strokovno svetovanje, vendar je vse odvisno od staršev, koliko so pripravljeni sodelovati, v kolikšni meri vidijo in slišijo svojega otroka … Ena izmed intervjuvank je izpostavila, da so problem lahko tudi osebnostne motnje, ki jih morebiti imajo starši otrok. Te onemogočajo, da bi starši imeli uvid v svoje težave, kar posledično pomeni, da so nezmožni videti potrebe, želje in koristi otroka.

- **Katera oblika vzgoje in varstva otroka je najprimernejša po razvezi staršev?**

Andrejč (2018) pravi, da lahko skupno starševstvo predstavlja varovalni dejavnik prilagoditve otrok na razveze, vendar le, če ni konflikta med staršema. Predstavlja lahko dobro rešitev tako za starše kot tudi za otroke. Ključno pa je, da sta komunikacija in sodelovanje med staršema po razvezi zelo dobra. Le z dobro komunikacijo in sodelovanjem se starša lahko uspešno

dogovarjata glede vsakdanjih stvari in skrbi za otroka. Lahko pa se skupno starševstvo izkaže za manj koristno v primeru visokega konflikta med staršema (Andrejč, 2018). Pomembno je, da sta starša zmožna nenehnega dogovarjanja, da sta zmožna prek svojega nekdanjega partnerskega odnosa in se osredotočita na svoji starševski vlogi. Za otroka je najbolje, da starša skupno skrbita zanj, četudi je dodeljen le enemu staršu, saj morata biti še vedno zmožna sodelovanja o vseh pomembnih vprašanjih, ki se tičejo otroka. V Družinskem zakoniku je navedeno, da starša skupaj odločata o vseh vprašanjih, ki bistveno vplivajo na otrokov razvoj, sporazumno in v skladu s koristjo otroka (Družinski zakonik, 2017). Ugotavljam, da se v današnjem času najbolj uveljavlja skupno starševstvo kot možna oblika skrbi za otroka. Intervjuvanci so izpostavili, da nekateri starši sodelujejo veliko bolj zdaj, ko so razvezani, kot pa so prej, ko so bili še v partnerskem razmerju. V raziskavi sem ugotovila, da je po mnenju intervjuvancev najboljša oblika varstva in vzgoje otroka po razvezi skupno starševstvo. Moje ugotovitve so podobne ugotovitvam Bizjak (1999), ki pravi, da se v večini primerov izkaže, da sta oba starša sposobna za varstvo in vzgojo otroka, zato se vse bolj uveljavlja skupno starševstvo, ki se je izkazalo kot najboljša možnost za zagotavljanje največje koristi otroka. V raziskavi ugotavljam tudi, da skupno starševstvo ni vedno možno. Kjer se ugotovi, da je med staršema sovražen odnos ali visoka konfliktnost, skupno starševstvo ni možno. V raziskavi ugotavljam tudi, da je po navadi praksa, da očetje želijo skupno starševstvo, mame pa ne.

- **Kako je vsebina in število predhodnih svetovanj povezano z uresničevanjem koristi otroka?**

Namen predhodnega svetovanja je, da se staršema svetuje in pomaga, da skleneta dogovore glede otrok po razvezi. Dogovoriti se morata glede varstva in vzgoje, stikov in preživljanja, sodišče pa presodi, če je dogovorjeno otroku v korist (Andrejč, 2018). Glavna naloga centrov za socialno delo v razveznem postopku so predhodna svetovanja. V raziskavi sem ugotovila, da so predhodna svetovanja precej formalna, pozornost je predvsem na zapisu zapisnika. Na predhodnih svetovanjih socialni delavci in delavke preverjajo, na kakšen način starši uresničujejo koristi otroka in kako jih bodo uresničevali po razvezi ter kako narediti razvezni proces lažji za vse družinske člane. Socialni delavci in delavke jasno opredelijo namen predhodnega svetovanja in napotijo starše, ki imajo morebiti potrebo po razreševanju konflikta drugam, na predhodnem svetovanju pa pogovor poteka izključno o stvareh, ki se tičejo skupnega otroka. Eden izmed intervjuvancev je izpostavil, da včasih prekine predhodno svetovanje, če se starša ves čas osredotočata na nekdanji partnerski odnos in ne na otroka ter

njegove koristi. Ugotavljam, da je v otrokovo največjo korist, če se starša uspeta dogovoriti in da lahko naprej sodelujeta sama. V vseh primerih to ni možno, zato mora v takšnih primerih center za socialno delo napisati mnenje sodišču, ki se nato odloči, kaj je najboljše za otroka, včasih pa pride tudi do ukrepov za varstvo koristi otroka, kjer morajo socialne delavke in delavci zaščititi otroka. Po Družinskem zakoniku (2017) ukrepe vedno izreče sodišče, ki upošteva načelo najmilejšega ukrepa. To pomeni, da so ob ukrepu starši čim manj omejeni pri izvajanju starševske skrbi, če je z njim možno zavarovati koristi otroka. Izreče se ukrep, s katerim se otroka ne odvzame, če je s tem ukrepom možno zavarovati otrokovo korist. Zato da je ukrep izrečen, mora biti dokazana ogroženost otroka (Družinski zakonik, 2017). Ta podatek potrjujem tudi s svojo raziskavo. Intervjuvanci so izpostavili, da vedno naredijo vse, kar je v njihovi moči, preden se posega v starševsko skrb, ter da vedno upoštevajo vse zakonske določbe pri svojem delu.

V svoji raziskavi ugotavljam tudi, da so vsi intervjuvanci menili, da je dovolj eno predhodno svetovanje v primeru, kjer sta starša dogovorjena in je dogovor smiseln. S starši se pogovorijo o novi organizaciji življenj in dajo priložnost staršem, da naslovijo konkretna vprašanja, če jih imajo. Socialni delavci in delavke poskušajo ponuditi staršem čim več informacij na predhodnem svetovanju, še posebej v primerih, kjer stvari niso dogovorjene oziroma razrešene. Socialni delavci v takih primerih ponudijo možnosti dodatnih srečanj ter druge storitve. Praksa pa je po navadi takšna, da so staršem kakršni koli dodatni postopki odveč in želijo hitro opraviti nujni del, torej eno predhodno svetovanje, in zadevo zaključiti.

- **Kako družbene vrednote vplivajo na delo socialnih delavcev in delavk?**

Družinsko življenje uravnavajo tudi vrednote, ki so značilne v posamezni kulturi. Družina je prvi posrednik norm in pravil, ki veljajo v neki družbi. Je nosilka vrednot, ki označujejo življenje, hkrati je tudi medij, prek katerega se otrok srečuje s svetom (Tomori, 1994). V raziskavi ugotavljam, da družbene vrednote in osebna prepričanja do neke mere vplivajo na odločitve in dejanja socialnih delavcev in delavk. Osebne in družbene vrednote pa ne vplivajo le na socialne delavke in delavce, temveč tudi na druge strokovne službe ter tudi na sodišča. Po mnenju intervjuvancev se včasih zgodi, da so določeni sodniki bolj naklonjeni enemu staršu, po navadi materam, in je potem lahko odločitev o dodelitvi otroka in drugih vprašanjih pristranska, kar pa ni prav. Kljub temu da družbene in osebne vrednote vplivajo na neki način na delo socialnih delavk in delavcev, se jih zavedajo. Intervjuvanci so izpostavili, da je

pomembno, da se vsakega otroka in družino gleda v konkretnem kontekstu in ne skozi lastne predsodke in vrednote.

Švab (2006) pogostejše vključevanje očetov poimenuje fenomen »novega očetovstva«. Pravi, da se v Sloveniji spreminja vloga očetov. Pojav novega očetovstva se kaže v aktivnejšem vključevanju v družinska opravila in v povečani skrbi za otroke. Največje spremembe pa so se zgodile na ravni vrednot in stališč aktivnega očetovstva in materinstva. Očetje danes si želijo bolj skrbeti za otroke in imeti z njimi tesnejša razmerja; da se to uresniči, pa so posledično pripravljeni povečati svoj delež pri družinskih opravilih (Švab, 2006). Trend aktivnega očetovstva potrjujem tudi v svoji raziskavi. Intervjuvanci so izpostavili, da je v današnjem času vedno več družin, kjer so očetje močno vpleteni v varstvo in vzgojo otroka ter so v nekaterih primerih celo bolj povezani z otrokom kot pa mame, posledično s tem so se porazdelile tudi družinske vloge. K aktivnemu očetovstvu so pripomogle tudi očetovske pravice, ki se povečujejo, kar pomeni, da tudi država prepoznava pomembnost vključenosti obeh staršev v vzgojo in varstvo otroka. Ugotavljam tudi, da je v današnjem času še vedno močno zakoreninjeno prepričanje, da mame bolje poskrbijo za otroke kot očetje. Spoznala sem, da imajo nekateri starši, ki pridejo na center za socialno delo, še vedno močno zakoreninjeno prepričanje, da skrb za otroka spada pod domeno mater. Velikokrat se misli, da so mame bolj navezane na otroka, ker ga nosijo v sebi in potem tudi ostanejo doma na porodniškem dopustu, kar vzpostavi t. i. povezavo med otrokom in materjo. Očetje pa to lahko doživljajo diskriminatorno, kadar so strokovne službe pristranske v odločanju zaradi te t. i. povezave, ki jo ima mama z otrokom. Intervjuvane socialne delavke in delavci se zato včasih soočajo z očitki, da so samoumevno na strani mater, tudi kadar ni tako. Ugotavljam, da intervjuvanci pri svojem delu poskušajo presojati vsak primer posebej in gledajo konkretna dejstva, in se ne zanašajo na družbene vrednote ali trende pri svojem delu. Izpostavili so, da se v večini primerov izkaže, da večinoma mame skrbijo za otroke, vendar pa to ne pomeni, da so pristranski pri svojem delu, temveč da so preverili konkretna dejstva. V svoji raziskavi ugotavljam, da se socialne delavke in delavci zavedajo dominantnosti družbenih vrednot, zato se jih poskušajo zavedati in premostiti, da ne vplivajo na njihovo presojo. Zavedajo se, da njihove lastne vrednote niso enake vrednotam njihovih uporabnikov, in to pri svojem delu spoštujejo.

Kritično ovrednotenje uporabljene metodologije

V svoji raziskavi opažam precej omejitev. Prva omejitev je zagotovo v tem, da sem intervjuje, uporabljene v raziskavi, opravila z ljudmi, ki so mi bili lažje dostopni. Prav tako je bil moj

vzorec precej majhen, saj je vseboval le pet ljudi. To za mojo raziskavo pomeni, da je ne morem posplošiti na celotno populacijo.

Drugo omejitev vidim v tem, da sem intervjuvala le socialne delavce in delavke. V določenih delih oziroma vprašanjih bi bilo smiselno, da bi govorila bodisi še s starši, ki so bili v razveznem postopku, bodisi z otroki. Konkretno bi bilo uporabno, da bi starše, ki so bili v razveznem postopku, vprašala vprašanja, ki se tičejo podpore in pomoči centra za socialno delo, otroke pa bi lahko vprašala, če so se počutili slišane med postopkom. Na ta način bi lahko pozneje primerjala odgovore in prišla do konkretnih ugotovitev, v kolikšni meri so otroci slišani in kako socialni delavci in delavke nudijo podporo in pomoč v razveznih postopkih, saj bi pridobila dragocena mnenja od uporabnikov, ne le od socialnih delavk in delavcev.

Tretjo omejitev vidim v tem, da sem morda preveč pozornosti posvečala obstoječi zakonodaji, torej Družinskemu zakoniku, in premalo socialno delovnim konceptom, ki so prav tako nujni in izredno uporabni pri delu z družinami. Želela bi si, da bi v raziskavi pridobila več podatkov o metodah socialnega dela pri sodelovanju z družinami.

6. SKLEPI

Na podlagi analize podatkov sklepam:

- socialne delavke in delavci verjamejo, da so mladoletni otroci prednostna naloga pri delu socialnih delavk in delavcev in da ti vedno poskušajo delovati v največjo otrokovo korist;
- socialne delavke in delavci odločitve sprejemajo tako, da so za posameznega otroka najboljše, kar pomeni, da vsakič znova preučijo kontekst posamezne družine in poskušajo pri posameznem primeru ugotavljati, kaj je tisto, kar je otroku v korist;
- socialni delavci in delavke ne posplošujejo in ne predvidevajo, kaj je za otroka v največjo korist, temveč preverjajo konkretna dejstva;
- socialne delavke in delavci opažajo, da starši pogosto spregledajo potrebe in koristi otroka zaradi medsebojnega konflikta, ki pogosto zasenči starševsko vlogo;
- socialne delavke in delavci menijo, da ekonomski položaj in izobrazba staršev vplivata na koristi otroka, vendar nista ključnega pomena;
- socialne delavke in delavci so prepričani, da bi moralo biti mnenje otroka vedno upoštevano, prav tako bi moralo biti dovolj, da otroci povedo svojo zgodbo enkrat, zato da niso izpostavljeni stresu in pritisku, ki ga prinašajo razvezni postopki;
- socialni delavci in delavke bolj in več sodelujejo z družinami, če jih sodišče pozove;
- je za otroka stik s socialnimi delavci in delavkami po navadi stresen, lahko pa je tudi razbremenilen, kadar otrok prvič dobi priložnost, da je slišan;
- socialne delavke in delavci ugotavljajo, da lahko razveza ali ločitev povzroči konflikt ne le med staršema, temveč tudi med starši in otroki;
- socialne delavke in delavci menijo, da v primerih, ko sodišče prepozna, da gre za odtujevanje, in začne ukrepati, se pogosto ne spremeni veliko, ker starši za svoja dejanja niso sankcionirani;
- socialne delavke in delavci ocenjujejo, da so otroku tovrstna dejanja odtujevanja v veliko škodo, ker bi lahko otrok imel možnost imeti kakovosten odnos z obema staršema, pa en starš to onemogoča;
- socialne delavke in delavci v praksi vidijo, da starši pogosto uporabljajo svoje otroke kot »orodje«, s katerim želijo prizadeti drugega starša, lahko pa so otroci tudi kot »orodje« za okrevanje po razvezi;
- da je glavno vodilo za delo socialnih delavk in delavcev Družinski zakonik;

- socialne delavke in delavci ocenjujejo, da je nova družinska zakonodaja boljša od prejšnje;
- socialne delavke in delavci menijo, da Družinski zakonik potrebuje izboljšave, predvsem na področju stikov pod nadzorom;
- socialne delavke in delavci trdijo, da je v otrokovo največjo korist, da se starša uspeta dogovoriti in da lahko naprej sodelujeta sama;
- socialne delavke in delavci so prepričani, da je pomembno sodelovanje med centrom za socialno delo in pristojnim sodiščem;
- socialne delavke in delavci imajo izkušnjo, da je mnenje, ki ga napiše center za socialno delo, pomembno, ni pa nujno, da se sodišče odloči, kakor center predlaga;
- socialne delavke in delavci uspejo izvesti največ dva srečanja s starši oziroma z družino;
- socialne delavke in delavci imajo izkušnjo, da socialno delo ni cenjeno v družbi;
- socialne delavke in delavci ugotavljajo, da največje ovire pri uresničevanju koristi otroka predstavljajo časovna in kadrovska stiska ter pripravljenost staršev na sodelovanje s centrom za socialno delo in drugimi strokovnimi službami;
- se preventivno delo ne izvaja;
- je včasih problem znanje oziroma strokovna opremljenost socialnih delavk in delavcev;
- je premalo javnih delavcev, ki so vključeni v programe javnih del na področju socialnega varstva, ki bi lahko predstavljali pomemben dejavnik pri sodelovanju z družinami;
- država trenutno ne nudi dovolj možnosti brezplačne strokovne pomoči ter pomoči, ki bi bila lokalno dostopna uporabnikom;
- socialne delavke in delavci menijo, da je skupno starševstvo najboljša oblika varstva in vzgoje otroka po razvezi staršev, če med staršema ni prisotna visoka konfliktnost ali sovražen odnos;
- so predhodna svetovanja zelo formalna;
- je po mnenju socialnih delavk in delavcev eno predhodno svetovanje dovolj, da se preveri uresničevanje največje koristi otroka, kjer sta starša dogovorjena in je dogovor smiseln;
- družbene vrednote in osebna prepričanja do neke mere vplivajo na odločitve in dejanja socialnih delavcev in delavk;
- je močno prisoten fenomen »novega očetovstva«;

- je v današnjem času še vedno močno zakoreninjeno prepričanje, da mame bolje poskrbijo za otroke kot očetje.

7. PREDLOGI

- Predlagam, da bi bilo omogočenih več programov strokovne pomoči npr. šola za starše ipd., kjer bi se starši lahko učili starševskih kompetenc, ki bi bili brezplačni in lokalno dostopni uporabnikom.
- Za boljše in daljše sodelovanje z družinami predlagam večje zaposlovanje socialnih delavk in delavcev
- Socialne delavke in delavci bi morali stremeti k temu, da predhodna svetovanja ne bi bila tako formalno naravnana, temveč da bi vključevala več socialno delovnih konceptov, ki omogočajo lažje in boljše sodelovanje z družinami.
- Predlagam, da se pri delu z družinami, še posebej na predhodnih svetovanjih, uveljavi koncept vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika.
- Socialne delavke in delavci morajo začeti bolj suvereno širiti pozitivno podobo o socialnem delu, prav tako morajo druge stroke priznati enakovrednost socialnega dela pri procesu pomoči, kar bo pripomoglo k temu, da bo socialno delo bolj cenjeno v širši družbi.
- Predlagam, da se uvede sprememba v Katalogu javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo centri za socialno delo, in sicer da bi bila obvezna vsaj tri predhodna svetovanja, saj bodo tako socialne delavke in delavci dobili boljši vpogled v družino.
- Predlagam, da se v zakonodaji spremeni člen, ki ureja stike pod nadzorom na način, da bodo starši otrok imeli večjo odgovornost in da se bodo zavedali posledic svojih dejanj.
- Predlagam, da se omogoči večja podpora pri tem, da bi starši prevzemali odgovornosti skupnega starševstva.
- Socialne delavke in delavci bi morali bolj vključevati otroke v postopke na centrih za socialno delo, še posebej, če so stari 15 let in več ter razumejo pomen in posledice svojih dejanj. Tako bi otroci imeli priložnost, da se sliši njihov glas že na predhodnih svetovanjih.
- Socialne delavke in delavci bi morali začeti izvajati preventivno delo. Da pa se to uresniči, predlagam, da se zaposli vsaj tri socialne delavke in delavce na posameznem področju, saj bodo na ta način imeli socialni delavci in delavke več časa.
- Predlagam, da se preventivno delo izvaja s pomočjo dela na terenu s svetovalnimi in informacijskimi programi.

- Predlagam, da se družine spremlja vsaj eno leto po razvezi, da se ugotovi, če se uresničuje največja otrokova korist.
- Predlagam, da se izvede raziskava s starši, ki so bili v razveznem procesu, zato da bi lahko lažje razumeli, kaj so njihove potrebe, motivacije itd. Ugotovili bi, s kakšnimi ovirami se starši srečujejo pri sodelovanju s centrom za socialno delo ter kako se starši udejstvujejo v ponujenih storitvah.

8. VIRI IN LITERATURA

Andrejč, A. (2018). *Razveza staršev in otroci.* Maribor: Subkulturni azil.

Baker, L., J., A. (2008). *Parental Alienation Syndrome – The Parent/Child Disconnect.* Social Work Today, 8(6). Dostopno na https://www.socialworktoday.com/archive/102708p26.shtml.

Bizjak, I. (1999). *Vzajemno starševstvo po razvezi zakonske zveze ali razpadu izvenzakonske skupnosti: ugodnejše možnosti za socialno delo z družino.* Socialno delo 38(1), str. 29–40. Dostopno na https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Vzajemno_URN_NBN_SI_DOC-XQ5TSXOT.pdf/2019021510551818/.

Bouwkamp, R. & Bouwkamp, S. (2014). *Blizu doma: priročnik za* delo *z družinami.* Ljubljana: Znanstvena založba FF, PeF, IDT.

Čačinovič Vogrinčič, G. (1996). *Socialno delo z družino: prispevek k doktrini.* Socialno delo 35(5), str. 111–118.

Čačinovič Vogrinčič, G., & Mešl, N. (2019). *Socialno delo z družino: Soustvarjanje želenih izidov in družinske razvidnosti.* Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Družinski zakonik (DZ) (2019). Ur. l. RS, št. 15/17 z dne 31. 3. 2017.

Erzar, T., Erzar Kompan, K. (2011). *Teorija navezanosti*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.

Gradišar, C. (2005). *Sotočja družinskih odnosov: Sodobni vodnik skozi družinsko in partnersko življenje in njegove preizkušnje.* Novo mesto: samozaložba.

Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah (KOP) (1989). Ur. l. RS, št. 9/92 z dne 20. 11. 1989. Dostopno na https://www.varuh-rs.si/pravni-temelji-cp/ozn-organizacija-zdruzenih-narodov/konvencija-o-otrokovih-pravicah/.

Ličen, K. (b. d.). *Otroci med dvema ognjema v procesu razveze.* Lunina vila. Dostopno na

https://www.luninavila.si/blog/otroci-med-dvema-ognjema-v-procesu-razveze-starsev-1-del/.

Loreman, T. (2009). *Respecting Childhood* (str. 3). London: Continuum.

Mesec, B. (1997). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 2: Kvalitativne raziskave.* Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Mesec, B., Rape, Žiberna, T. (ur.) & Rihter, L. (ur.) (2009). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1: Načrtovanje raziskave.* Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Murray, J. (2019). *Hearing young children's voices.* International Journal of Early Years Education 27(1), str. 1–6. Dostopno na https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09669760.2018.1563352.

Pincus, A., & Minahan, A. (1973). *Social Work Practice: Model and Method.* Illinois: F. E. Peacock Publishers.

Rener, T. (2006). Težave s pojmom družine. V T. Rener, M. Sedmak, A. Švab & M. Urek, *Družine in družinsko življenje v Sloveniji* (str. 13–27). Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.

Robinson, M. (1993). *Family Transformation Through Divorce and Remarriage: A Systemic Approach* (str. 68–156). Routledge.

Sirbu, A., G., Vintila, M., Tisu, L., Vintila, M., Tisu, L., Stefanut, A., M., Tudorel, O., I., Maguran, B., & Toma, R., A. (2021). *Parental Alienation-Development and Validation of a Behavioral Anchor Scale.* Sustainability 13(316). Dostopno na https://mdpi-res.com/d_attachment/sustainability/sustainability-13-00316/article_deploy/sustainability-13-00316.pdf?version=1609415099.

Skupnost centrov za socialno delo Slovenije (2022). *Katalog javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo centri za socialno delo.* Pridobljeno 21. 3. 2023 s https://www.scsd.si/katalogi/katalog-javnih-pooblastil/.

Štadler, A., Žikič Starič, N., Borucky, V., Lipnik Križan, A., Černetič, M., Perpar, I., & Valenčak, K. (2009). *Otrok in ločitev staršev: Da bi odrasli lažje razumeli otroke.* Ljubljana: Založba otroci.

Švab, A. (2010). *Kdo se boji (raznovrstnosti) družin?:sociološki pogled/i na sodobno družinsko življenje.* Socialno delo, 49(5), 341–349.

Švab, A. (2006). Družinske spremembe. V T. Rener, M. Sedmak, A. Švab & M. Urek, *Družine in družinsko življenje v Sloveniji* (str. 63–87). Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.

Švab, A. (2001). *Družine: od modernosti k postmodernosti* (str. 178–179). Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Tomori, M. (1994). *Knjiga o družini.* Ljubljana: EWO.

Ustava Republike Slovenije (URS) (1991). Ur. l. RS, št. 33/91-I z dne 28. 2. 1991.

Zaplotnik, M. (2019). *Največja korist otroka po ločitvi staršev.* Ljubljana: Društvo za otroke, očetovstvo in resnico (DOOR).

Zdovc, A. (1998). *Izgorelost strokovnjakov na centrih za socialno delo.* Socialno delo 37(3), str. 319–327. Dostopno na https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Izgorelost_URN_NBN_SI_DOC-IFGPVE9J.pdf/2019041614434783/.

Žnuderl, M. (2000). Pomen družine za razvoj otrok. V M. Perkovič, B. Sunko, K. Osterc, D. Tomc, M. Žnuderl, S. Plohl, D. Polanc & D. Kuzmanovič Korva, *Kaljenje (2)* (str. 44). Skupnost CSD Slovenije.

9. PRILOGE

9.1 Vodilo za intervju

1. Mi lahko poveste kaj o svojem delu?
2. Kako pri svojem delu uresničujete koristi otroka?
3. Kako se v Sloveniji uresničuje zadostna korist otroka po razvezi staršev v povezavi z obstoječo zakonodajo? Prosim, če lahko obrazložite.
4. Kako je v socialnem delu opredeljena največja korist otroka?
5. Bi po vaših izkušnjah lahko rekli, da naredimo socialni delavci/socialne delavke dovolj za to, da se uresniči največja otrokova korist? (strokovni delavci)
6. Kje pa glede tega vidite največje ovire?
7. Ali je možno skupno varstvo in vzgoja otroka po razvezi?
8. Menite, da je dovolj eno predhodno svetovanje, da se zagotovi največja korist otroka?
9. Je fokus predhodnih svetovanj zadosti usmerjen na otrokov nadaljnji razvoj ali bolj na dogovor glede stikov, preživljanja in ostalih formalnosti?
10. Kako je glede otrokovega mnenja? Ima vsak otrok možnost podeliti svoj pogled, želje in potrebe?
11. Še za konec: kako bi vi opisali, kaj je največja korist otroka?

9.2 Odprto kodiranje

Št. izjave	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
A1	Vedno, kadar so mladoletni otroci v obziru upoštevamo korist otroka in vedno delamo v korist otroka.	Mladoletni otroci	Uresničevanje koristi	Korist otroka
A2	Vsi primeri, kjer so vpleteni otroci so obravnavani prednostno.	Vpletenost otroka	Uresničevanje koristi	Korist otroka
A3	Dejansko smo mi tisti, ki lahko in moramo zaščiti otroke v postopkih.	Zaščita otroka	Zaščita	Korist otroka
A4	Poskrbeti tudi moramo, da so slišani oziroma če so še premajhni, moramo mi	Perspektiva otroka	Slišanost	Otrokov glas

	biti tisti, ki zasledujemo njihove največje koristi in mislimo skozi perspektivo otroka, kadar postopamo v zadevah, povezanih z otroci.			
A5	Sama sem Družinski zakonik predelala po dolgem in počez in mislim, da je notri vedno neko sledilo v korist otroka tako za center za socialno delo kot za sodišča.	Družinski zakonik	Vodilo za delo	Zakonodajni okvir
A6	Mislim pa, da je Družinski zakonik glede zaščite in uresničevanja največje koristi otroka dobro napisan in omogoča dobro zasledovanje vseh določb, ki jih narekuje.	Družinski zakonik	Vodilo za delo	Zakonodajni okvir
A7	…vedno v vsem prostor za izpopolnjevanje in izboljšanje tako, da ja, zagotovo bi bilo potrebno nekatere stvari spremeniti ali pa dodati.	Spremembe, izboljšave	Zakonodaja	Zakonodajni okvir
A8	Za primer lahko dam stike pod nadzorom, kjer je v Družinskem zakoniku predpisano maksimalno trajanje le teh 9 mesecev,…	Zakonski predpis	Stiki pod nadzorom	Zakonodajni okvir
A9	…vendar se v praksi najdejo tudi primeri, ko bi bilo primerno imeti stike pod nadzorom dlje časa.	Daljše izvajanje stikov	Stiki pod nadzorom	Zakonodajni okvir
A10	Ne mislim, da bi ti stiki morali potekati vedno na način, da se izvajajo na centrih za socialno delo.	Potekanje stikov	Stiki pod nadzorom	Korist otroka

A11	Lahko bi bil nadzor tudi kako drugače zagotovljen.	Potekanje stikov	Stiki pod nadzorom	Korist otroka
A12	Recimo lahko bi se izvajali tudi na domovih staršev, ki pridejo na stik tako, da so z otrokom v domačem okolju in se lahko varno počutijo.	Potekanje stikov	Stiki pod nadzorom	Korist otroka
A13	Poleg tega bi bilo zelo smiselno, da nam država zagotovi več možnosti brezplačne strokovne pomoči.	Brezplačna strokovna pomoč	Storitve	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
A14	Center za socialno delo mora storiti vse zato, da otrok ne bi bil odvzet, staršem nuditi vse možne storitve, jih kam vključiti,…	Brezplačna strokovna pomoč	Storitve	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
A15	Sama pa zaznavam, da je premalo programov, ki ne bi bili plačljivi, kamor se starši in otroci lahko vključijo z namenom izboljšanja njihove družinske situacije.	Plačljivi programi pomoči	Programi pomoči	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
A16	Na to bi morala naša država dati več poudarka in v vsaki regiji omogočiti družinam brezplačne kvalitetne programe.	Brezplačna strokovna pomoč	Storitve	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
A17	Sprejemajo se tiste odločitve, podajajo se takšni predlogi, ki zasledujejo največjo korist otrok.	Sprejemanje odločitev	Uresničevanje koristi	Korist otroka
A18	Odločitve sprejemamo tako, da bodo za otroka najboljše.	Sprejemanje odločitev	Uresničevanje koristi	Korist otroka
A19	Je pa to vedno odvisno od posameznega primera.	Posamezni primer	Uresničevanje koristi	Korist otroka
A20	Pri vsakem posameznem primeru moramo ugotoviti, kaj	Posamezni primer	Uresničevanje koristi	Korist otroka

	je tisto kar je otroku v korist,…			
A21	…kaj mu škodi in kakšne posledice otrok trpi oziroma bo trpel v prihodnosti, v kolikor bi se tako nadaljevalo.	Trpljenje otroka	Vpliv razveze	Dejavniki vpliva razveze na otroka
A22	…gleda se vedno vsak primer posebej, nikoli se ne posplošuje in ne »predvidevamo«, kaj je za otroka v največjo korist, ampak vse preverimo in podkrepimo z dejstvi.	Posamezni primer	Uresničevanje koristi	Korist otroka
A23	V splošnem seveda gledamo neke nujne stvari, ki morajo biti prisotne, da se lahko uresničuje korist otroka,…	Preverjanje koristi otroka	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo
A24	…vendar pa moramo nujno vsakič znova preverjati, če se res v določeni družini uresničuje otrokova korist.	Preverjanje koristi otroka	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo
A25	Nujno je, da se na predhodnih svetovanjih, kjer se starša dogovarjata, kako naprej,…	Prehod otroka	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo
A26	…preveri skozi razgovor, kaj se da narediti, da bo za otroka prehod v neko novo resničnost, kjer sta starša ločena, čim manj obdan z negativnimi posledicami, ki jih po navadi prinaša ločitev.	Preverjanje koristi otroka	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo
A27	Pomembno je, da sta starša zmožna konstantnega dogovarjanja…	Zmožnost dogovarjanja	Komunikacija	Skupno starševstvo

A28	…in da sta zmožna pri teh dogovorih izpostaviti pri sebi, da je to njuna starševska vloga, ter pri teh dogovorih zanemariti spore, ki prihajajo na dan iz njunega partnerskega odnosa.	Dobrobit otroka	Starševska vloga	Skupno starševstvo
A29	Žal ta partnerska vloga in vse emocije, ki starša prevzemajo ob razhodih partnerstva, velikokrat zasenčijo starševsko vlogo, ker starša nista prebrodila konfliktov, ki sta jih imela,…	Razhod	Starševska vloga	Skupno starševstvo
A30	…kar se potem odraža v tem, da svoje potrebe postavljata pred otrokovimi in to ni v redu.	Potrebe otroka	Uresničevanje koristi	Korist otroka
A31	Mislim, da je to zelo pomembno oziroma povezano s tem, koliko ima posamezni strokovni delavec časa.	Čas strokovnih delavcev	Organizacija	Vloga centra za socialno delo
A32	Dela se, kar je v naši moči, vsekakor.	Zmožnosti strokovnih delavcev	Zasledovanje koristi otroka	Vloga centra za socialno delo
A33	…v otrokovo največjo korist je, da starša med sabo sodelujeta in da sprejemata sporazumne odločitve.	Sodelovanje staršev	Skupno odločanje	Korist otroka
A34	To ni vedno mogoče, zato je potrebno takrat, da smo pač mi tisti, ki stopimo naprej.	Zmožnosti strokovnih delavcev	Zasledovanje koristi otroka	Vloga centra za socialno delo
A35	Imamo te možnosti, ko podajamo mnenje sodišču, pri katerem poteka razvezni postopek,…	Mnenje sodišču	Zasledovanje koristi otroka	Vloga centra za socialno delo

A36	…potem imamo pa tudi te možnosti, v okviru ukrepov za varstvo koristi otroka, kjer lahko predlagamo omejitev starševske skrbi ali celo odvzem otroka, v kolikor je to potrebno ali pa mogoče celo kakšne omejitve stikov ali pa celo prepoved stikov.	Omejitve	Ukrepi za varstvo koristi otroka	Vloga centra za socialno delo
A37	Najstrožji ukrep je odvzem starševske skrbi, vendar se vedno deluje po načelu najmilejšega ukrepa...	Odvzem starševske skrbi	Ukrepi za varstvo koristi otroka	Vloga centra za socialno delo
A38	…kar pomeni, da najprej uporabimo vse možnosti socialnih storitev, raznoraznih dogovorov, predhodnega svetovanja, mogoče celo nadzor starševske skrbi.	Načelo najmilejšega ukrepa	Ukrepi za varstvo koristi otroka	Vloga centra za socialno delo
A39	Strokovni delavci poskušamo storiti vse oziroma tisto, kar je potrebno zato, da zaščitimo in da gledamo na koristi otroka.	Zaščita otroka	Zaščita	Korist otroka
A40	Taka je navsezadnje tudi naša zakonodaja in to moramo upoštevati pri našem delu.	Družinski zakonik	Vodilo za delo	Zakonodajni okvir
A41	Največje ovire so povezane s pripravljenostjo staršev na sodelovanje.	Pripravljenost staršev na sodelovanje	(ne)sodelovanje	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
A42	V kolikor niso pripravljeni sodelovati, ni možnih veliko sprememb v smeri zasledovanja največje koristi otroka.	Pripravljenost staršev na sodelovanje	(ne)sodelovanje	Ovire pri uresničevanju koristi otroka

A43	…veliko oviro vidim pri času in pri preobremenjenosti strokovnih delavcev.	Časovna stiska	Preobremenjenost strokovnih delavcev	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
A44	Narejeni so bili močni napredki, ker imamo več zaposlenih na področju razvez...	Več zaposlenih	Kader	Vloga centra za socialno delo
A45	…ki v okviru predhodnih svetovanj, se pravi na področju družinskih zadev pa tudi na področju ukrepov za varstvo koristi otroka delajo res maksimalno v otrokovo korist.	Področje družinskih zadev	Organizacija	Vloga centra za socialno delo
A46	Pomembno je, da na posameznem področju delata vsaj dva, kar je velik plus in zaradi česar lahko pristopimo k zadevi poglobljeno.	Več zaposlenih	Kader	Vloga centra za socialno delo
A47	Pa tudi časovno je vse skupaj bolj izvedljivo, da se res lahko posvetimo, da se zasledujejo koristi otroka.	Časovna izvedljivost	Kader	Vloga centra za socialno delo
A48	Poleg tega sta strokovna delavca v težjih primerih drug drugemu v pomoč in podporo, v okviru timskega dela.	Timsko delo	Podpora in pomoč	Vloga centra za socialno delo
A49	Seveda pa so še vedno prisotne ovire, ker imamo ogromno zadev, ki se jim moramo posvetiti in včasih zmanjka časa za poglobljeno raziskovanje koristi otroka…	Ovire pri zasledovanju koristi otroka	Preobremenjenost strokovnih delavcev	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
A50	…tako, da mislim, da bi bilo nujno uvesti še več kadra na posamično področje zato, da se res lahko	Časovna in kadrovska stiska	Preobremenjenost strokovnih delavcev	Ovire pri uresničevanju koristi otroka

	zasledujejo koristi otroka in da ima strokovni delavec čas, da se zadevi res dobro posveti.			
A51	Druga ovira pa so nedostopne družine, ki skrivajo svojo realnost in se institucijam predstavijo popolnoma drugače, kot zadeve v resnici stojijo v družini.	Prikrivanje realnosti	Nedostopnost družin	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
A52	Tako da se moramo zanesti na naše strokovne ocene, ki jih opravimo na podlagi pogovorov s posameznimi družinskimi člani…	Pogovor z družinskimi člani	Strokovno znanje	Vloga centra za socialno delo
A53	…in poročil institucij oziroma strokovnjakov, kamor so posamezni družinski člani vključeni.	Poročila strokovnjakov	Strokovno znanje	Vloga centra za socialno delo
A54	Razveza je izredno stresno obdobje za celotno družino.	Stresno obdobje	Stres	Dejavniki vpliva razveze na otroke
A55	Spremeni se skoraj celoten življenjski cikel, ki je predstavljal neko stalnico tako pri starših kot pri otrocih.	Sprememba življenjskega cikla	Stres	Dejavniki vpliva razveze na otroke
A56	Vsi se morajo naučiti prilagoditi tej veliki spremembi.	Prilagajanje spremembi	Stres	Dejavniki vpliva razveze na otroke
A57	Je pa zagotovo to za otroke hud udarec, saj pogosto ne razumejo, krivijo sebe in tudi iščejo načine, da bi starša zopet bila skupaj.	Trpljenje otroka	Vpliv razveze	Dejavniki vpliva razveze na otroke
A58	Vse to pa lahko močno vpliva na njihov osebnostni razvoj, zato je pomembno, da se starši posvetijo ne le	Celjenje ran	Okrevanje	Dejavniki vpliva razveze na otroke

	svojemu celjenju ran, temveč tudi otrokovim.			
A59	Mislim, da starša lahko zagotovita skupno skrb za otroka tudi po razvezi,…	Skupna skrb po razvezi	Skupna skrb	Skupno starševstvo
A60	…če sta sposobna dogovarjanja in tudi tega, da pustita svoje osebne vloge za sabo in se posvetita svoji vlogi kot starša.	Zmožnost dogovarjanja	Komunikacija	Skupno starševstvo
A61	Ekonomski položaj in izobrazba staršev lahko vplivata na korist otroka, ampak nista ključnega pomena.	Vplivi na korist otroka	Ekonomski položaj in izobrazba	Korist otroka
A62	Na uresničevanje koristi otroka bolj vpliva to, če se starša medsebojno razumeta, če sta sposobna prisluhniti otrokovim potrebam…	Potrebe otroka	Uresničevanje koristi	Korist otroka
A63	… če imata močno socialno mrežo, s katero se lahko povezujeta in je otrok lahko pri varstvu na primer, pri babicah in dedkih.	Socialne mreže	Uresničevanje koristi otroka	Korist otroka
A64	Dejansko je vedno tako, da naša prepričanja vsaj v neki meri vplivajo na naše odločitve oziroma dejanja.	Vpliv prepričanj na odločanje	Zavedanje lastnih predsodkov in vrednot	Družbene vrednote
A65	…če ima nek sodnik tako predstavo, da mame lahko bolje poskrbijo za otroke, bi ta predstava lahko vplivala na odločitev, ne bi pa smela.	Mame bolje poskrbijo za otroke	Prepričanje	Družbene vrednote
A66	Danes je vedno več družin, kjer so očetje močno vpleteni v	Večja vpletenost očetov	Aktivno očetovstvo	Družbene vrednote

	varstvo in vzgojo otroka…			
A67	in zna biti v določenih primerih celo oče bolj povezan z otrokom…	Povezanost otroka in očeta	Aktivno očetovstvo	Družbene vrednote
A68	Zagotovo je možno, če sta starša zmožna dogovarjanja o vseh pomembnih vprašanjih, ki se tičejo otroka.	Zmožnost dogovarjanja	Komunikacija	Skupno starševstvo
A69	Za otroka je zagotovo najbolje, da oba starša skrbita zanj in da sodelujeta.	Skupno sodelovanje in skrb za otroka	Skupna skrb	Skupno starševstvo
A70	Če se starša dogovorita, ni noben problem, v kolikor center za socialno delo poda mnenje, da je to nekaj, kar je za otroka dobro.	Dogovor med staršema	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo
A71	Pri različnih družinah so različni razlogi, zakaj je družina razpadla…	Razlogi za razpad družine	Razpad družine	Dejavniki vpliva razveze na otroke
A72	…in kadar se izkaže, da sta starša zmožna zadržati te notranje občutke zaradi nekega konflikta in da onadva še zmeraj lahko oba delata v dobrobit otroka, je to zmožno.	Dobrobit otroka	Starševska vloga	Skupno starševstvo
A73	Morata pa biti zmožna, da se konstantno dogovarjata kljub temu, da se borita en z ene strani in drug z druge strani, da bi recimo otroci bili pri enemu ali pa pri drugemu.	Zmožnost dogovarjanja	Komunikacija	Skupno starševstvo
A74	Če se starša že takoj lahko o vsemu sama dogovorita, je korist otroka lahko zagotovljena tudi samo z enim	Dogovor med staršema	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo

	predhodnim svetovanjem.			
A75	… je predhodno svetovanje nujno,…	Nujnost predhodnega svetovanja	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo
A76	…saj se staršema ob svetovanju predstavi, da je pri urejanju razmerij z otrokom vedno potrebno varovati korist otroka, se ju opozori na dober vpliv sporazumnega urejanja teh razmerij….	Urejanje razmerij	Zasledovanje koristi otroka	Vloga centra za socialno delo
A77	…in ju seznaniti z možnostjo postopka mediacije, preko katerega lahko prideta do soglasja, v kolikor se v danem momentu ne zmoreta sama sporazumno dogovoriti.	Sporazumni dogovor	Podpora in pomoč	Vloga centra za socialno delo
A78	Otrok ima vedno to možnost, če je star 15 let in je sposoben podat svoje mnenje…	Sposobnost otroka podati mnenje	Mnenje otroka	Otrokov glas
A79	Če je otrok mlajši pa ima to možnost samo, če razume dejansko, kakšen je pomen in kakšne so posledice njegovega mnenja.	Sposobnost otroka podati mnenje	Mnenje otroka	Otrokov glas
A80	…če zaznamo, da so neke potrebe pri otroku, da spregovori, poskušamo pridobiti njegovo mnenje.	Potreba po izražanju mnenja	Mnenje otroka	Otrokov glas
A81	… seveda če se tudi starši s tem strinjajo, ker gre še vedno za mladoletnega otroka.	Soglasje staršev	Slišanost	Otrokov glas
A82	Sodišče mnenje upošteva po lastni presoji…	Upoštevanje mnenja	Mnenje otroka	Otrokov glas
A83	… če je otrok star nad 15 let, bo to upoštevalo skoraj vedno.	Starost otroka	Mnenje otroka	Otrokov glas

A84	Po navadi, če so kakšni sodni izvedenci, ki podajo svoje mnenje in če je drugačno od centra za socialno delo ali pa drugačno od mnenja otroka, se zna zgoditi, da upoštevajo bolj mnenje izvedenca.	Izvedeniško mnenje	Sodelovanje z otrokom	Otrokov glas
A85	Center za socialno delo lahko poda neko mnenje pa sodišče še vedno odloči drugače.	Mnenje centra za socialno delo	Zasledovanje koristi otroka	Vloga centra za socialno delo
A86	…imajo otroci vedno radi oba starša ne glede na to, kaj se dogaja v družini.	Navezanost na oba starša	Prisotnost obeh staršev	Korist otroka
A87	… otrok bolj povezan z enim staršem kot z drugim.	Povezanost otroka s starši	Povezanost	Razdvojenost otroka med staršema
A88	V praksi pa se dogajajo primeri, ko en starš uspe toliko zmanipulirati otroka, da se obrne proti drugemu staršu…	Zavrnitev starša	Manipulacija	Razdvojenost otroka med staršema
A89	…pri tem pa se ne zaveda, da s tem otroku škodi.	Škodovanje otroku	Manipulacija	Razdvojenost otroka med staršema
A90	V takih primerih je stik nazaj z »zavrnjenim« staršem težko vzpostaviti.	Zavrnitev starša	Manipulacija	Razdvojenost otroka med staršema
A91	To so primeri, ko je otrokovo največjo korist težko zasledovati in se težko oceni, katera pot bi otroku najmanj škodovala.	Ocena otrokove koristi	Uresničevanje koristi	Korist otroka
A92	V korist otrok je, da imajo v svojem življenju prisotna oba starša in da imajo z obema vzpostavljen odnos, da se lahko primerno osebnostno razvijajo in da se lahko	Osebnostni razvoj otroka	Prisotnost obeh staršev	Korist otroka

	primerno oblikuje njihova identiteta.			
A93	Če pa en starš manipulira z otrokom, mu drugega starša prikazuje kot slabo osebo, lahko pride do resnih škodljivih posledic za otroka.	Škodovanje otroku	Manipulacija	Razdvojenost otroka med staršema
A94	Najbolje je take stvari čim prej zaznati in delati na ponovni vzpostavitvi stikov s tem staršem.	Ponovna vzpostavitev stika	Vzpostavljanje stika	Razdvojenost otroka med staršema
A95	Največja korist otroka je, da se starša med sabo razumeta in sodelujeta o vseh pomembnejših odločitvah otrokovega življenja.	Skupno odločanje staršev	Sodelovanje staršev	Mnenje socialnih delavcev
A96	… ne izvajata pritiskov na otroke…	Pritisk na otroke	Pritisk	Mnenje socialnih delavcev
A97	...ne sporočata otrokom, da je en starš slabši od drugega.	Pozitivna sporočila	Enakovrednost staršev	Mnenje socialnih delavcev
A98	Čim starša vsega tega nista zmožna, to že vpliva na otrokovo korist in je potrebno, da se vključimo mi ali druge strokovne službe.	Nezmožnost sodelovanja staršev	Vključitev strokovnih služb	Mnenje socialnih delavcev
B1	Vedno se trudimo uresničevati koristi otrok…	Pogostost uresničevanja koristi otroka	Uresničevanje koristi	Korist otroka
B2	…in to je tudi naše načelo, da delujemo v največjo korist otroka in prav tako delujejo tudi vse ustanove/ organizacije, s katerimi sodelujemo – sodišče, policija, šola.	Sodelovanje z organizacijami	Zasledovanje koristi otroka	Vloga centra za socialno delo
B3	…naše glavno vodilo pri delu.	Vodilo	Zasledovanje koristi otroka	Vloga centra za socialno delo

B4	Otroci so izredno ranljivi, zato je na nas odraslih, da jih zaščitimo in omogočimo, da se res zasleduje njihova največja korist.	Zaščita otroka	Zaščita	Koristi otroka
B5	Družinski zakonik razmeroma nov zakon in zagotovo potrebuje spremembe, dodatke.	Družinski zakonik	Vodilo za delo	Zakonodajni okvir
B6	Spremembe bi potreboval člen, ki govori, da se stiki pod nadzorom lahko izvajajo največ devet mesecev.	Zakonski predpis	Stiki pod nadzorom	Zakonodajni okvir
B7	V praksi smo večkrat videli, da so se stiki izvajali tudi preko enega leta in več zaradi dolgih postopkov na sodišču.	Daljše izvajanje stikov	Stiki pod nadzorom	Zakonodajni okvir
B8	Menim, da bi morali v vseh situacijah, kjer je vpleten otrok, primarno upoštevati njegovo največjo korist.	Vpletenost otroka	Uresničevanje koristi	Korist otroka
B9	Največja korist otroka zajema otrokovo vsestransko dobro počutje, njegov razvoj v varnem in stabilnem okolju, ki mu ne škoduje.	Vsestransko dobro počutje	Uresničevanje koristi	Korist otroka
B10	Je pa največja korist odvisna tudi od različnih aspektov, okoliščin za vsak posamični primer.	Posamezni primer	Uresničevanje koristi	Korist otroka
B11	Odvisno je tudi glede na otrokovo starost, stopnjo razvoja, želje, prisotnosti in odsotnosti staršev, preteklih izkušenj.	Posamezni primer	Uresničevanje koristi	Korist otroka
B12	Najpogostejše situacije, v katerih strokovni delavci	Področje družinskih zadev	Organizacija	Vloga centra za socialno delo

	iščemo največjo korist otroka so postopki razveze, dodelitev otrok v vzgojo, varstvo in oskrbo, pravice do starševske skrbi, pravica do stikov,…			
B13	Upam si trditi, da se strokovni delavci vedno potrudimo in iščemo rešitve, kjer poskušamo zagotavljati največjo korist otroka.	Zmožnosti strokovnih delavcev	Zasledovanje koristi otroka	Vloga centra za socialno delo
B14	Velikokrat slišim iz kakšnih drugih strok, da socialni delavci vedno vztrajamo in iščemo rešitve tudi tam, kjer jih morda kdo drug ne vidi…	Iskanje rešitev	Podpora in pomoč	Vloga centra za socialno delo
B15	…socialno delo takšen poklic, kjer res pogledamo celoten kontekst otroka…	Kontekst družine	Zasledovanje koristi otroka	Vloga centra za socialno delo
B16	… vselej iščemo neke vire moči v starših in v tem, da bi oni sami zmogli karseda uresničiti korist svojega otroka.	Viri moči	Podpora in pomoč	Vloga centra za socialno delo
B17	Največja ovira so pogosto starši, ki v svojih konfliktih pogosto izgubijo prioriteto, ki bi vedno morala biti otrok.	Konfliktnost med staršema	(ne)sodelovanje	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
B18	…vsi starši radi svoje otroke in jih hočejo zaščititi in delajo v njihovo dobrobit…	Zaščita otroka	Zaščita	Korist otroka
B19	…prepogosto v situacijah, ko sta starša zaradi medsebojnega konflikta enostavno potisnila otrokove potrebe v ozadje…	Potrebe otroka	Uresničevanje koristi	Korist otroka

B20	… tukaj vstopamo strokovni delavci, ki podajamo mnenja sodišču…	Mnenje centra za socialno delo	Zasledovanje koristi otroka	Vloga centra za socialno delo
B21	…in tako poskušamo delovati in videti otroka, če ga starši ne zmorejo ter opozorimo na njihove koristi.	Vidnost otroka	Zasledovanje koristi otroka	Vloga centra za socialno delo
B22	…kadrovska podhranjenost Centrov za socialno delo po celi Sloveniji.	Kadrovska podhranjenost	Preobremenjenost strokovnih delavcev	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
B23	Strokovni delavci bi morali imeti manjše število zadev, da bi se lahko bolj poglabljali v družine.	Število zadev	Preobremenjenost strokovnih delavcev	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
B24	Pogosto pa zaradi množice družinskih situacij zgolj »gasimo požare«.	»gašenje požarov«	Preobremenjenost strokovnih delavcev	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
B25	Starši so zagotovo sposobni skupaj zagotoviti največjo korist otroka.	Skupno sodelovanje in skrb za otroka	Skupna skrb	Skupno starševstvo
B26	Morajo pa biti zmožni vsakokratnega dogovarjanja in sodelovanja.	Zmožnosti dogovarjanja	Komunikacija	Skupno starševstvo
B27	Če starša ne zmoreta sodelovati, to negativno vpliva na otroka,…	Nezmožnost sodelovanja	(ne)sodelovanje	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
B28	Razveze so že tako same po sebi izredno težko obdobje, še posebej za otroke,…	Težko obdobje	Stiska	Dejavniki vpliva razveze na otroke
B29	… starša čim manj prenašata pritiske razveze na otroka…	Pritiski razveze	Stiska	Dejavniki vpliva razveze na otroke
B30	… in se posvetita njuni starševski vlogi, ki ostaja in ne bo minila.	Posvetitev starševstvu	Starševska vloga	Skupno starševstvo
B31	V svojem delu sem spoznal starše iz različnih ekonomskih položajev in izobrazb in ne bi mogel delati	Vplivi na korist otroka	Ekonomski položaj in izobrazba	Korist otroka

	zaključkov, da ekonomsko stanje ali izobrazba vpliva na uresničevanje koristi otroka.			
B32	Vsak starš se po najboljših močeh trudi ravnati v največjo korist svojega otroka in pri tem imajo po navadi večjo vlogo drugi faktorji…	Trud staršev	Uresničevanje koristi	Korist otroka
B33	… na primer, v kolikšni meri sta se starša sposobna sporazumeti glede obveznosti, ki jih imata do otroka, v kakšnem odnosu sta drug do drugega, da omogočata drug drugemu, da oba preživljati kvalitetno preživet čas z otrokom in tako naprej.	Kvalitetno starševstvo	Uresničevanje koristi	Korist otroka
B34	V Sloveniji je bilo še nekaj let nazaj, skoraj čez 90% otrok dodeljenih mamam v ločitvenih postopkih.	Vpliv prepričanj na dodelitev otroka	Dodelitev otroka	Družbene vrednote
B35	Prepričanje, da mame bolje poskrbijo za otroke je še vedno močno zakoreninjeno.	Mame bolje poskrbijo za otroke	Prepričanje	Družbene vrednote
B36	V preteklosti so bili očetje bolj pasivni v svojih vlogah,…	Manjša vpletenost očetov	Pasivno očetovstvo	Družbene vrednote
B37	… danes pa vemo, da je ta vloga očeta bistveno spremenjena.	Večja vpletenost očetov	Aktivno očetovstvo	Družbene vrednote
B38	Danes oba starša služita denar in tudi družinske vloge so se bolj porazdelile,…	Enakopravnost	Porazdelitev vlog	Družbene vrednote
B39	…želimo, da sta oba starša vključena v življenje otroka.	Aktivno vključevanje staršev	Vključenost staršev	Skupno starševstvo
B40	Na ta način je zagotovljena aktivna vključenost očeta in	Aktivno vključevanje staršev	Vključenost staršev	Skupno starševstvo

	mame, kar je za razvoj otroka, če ima oba starša, najboljše.			
B41	…trendi se spreminjajo…	Spreminjanje trendov	Družbeni trendi	Družbene vrednote
B42	…čedalje bolj uveljavlja skupno starševstvo oziroma sostarševstvo,…	Skupno sodelovanje in skrb za otroka	Skupna skrb	Skupno starševstvo
B43	… kot možna oblika organizacije družine po razpadu zakonske ali zunajzakonske skupnosti.	Skupna skrb po razvezi	Skupna skrb	Skupno starševstvo
B44	Strokovni delavci se družbenih norm zagotovo zavedamo,…	Vpliv družbenih norm pri delu	Zavedanje družbenih norm	Družbene vrednote
B45	… vendar pa naš glavni cilj ostaja varstvo in korist otroka.	Zmožnosti strokovnih delavcev	Zasledovanje koristi otroka	Vloga centra za socialno delo
B46	Nekateri imajo še vedno močno ponotranjene klasične vrednote.	Ponotranjenost vrednot	Prepričanje	Družbene vrednote
B47	… vendar se to spreminja in trenutni trendi so takšni, da oba starša želita biti vključena v življenje otrok.	Spreminjanje trendov	Družbeni trendi	Družbene vrednote
B48	Pomembno pa je, da naše osebne vrednote ne prevladujejo pri našem delu…	Ponotranjenost vrednot	Prepričanje	Družbene vrednote
B49	…temveč, da vsakega otroka in družino gledamo v kontekstu…	Kontekst družine	Zasledovanje koristi otroka	Vloga centra za socialno delo
B50	…in ne skozi naše lastne predsodke in vrednote.	Ponotranjenost vrednot	Prepričanje	Družbene vrednote
B51	Skupno varstvo in vzgoja otroka je najboljša oblika skrbi za otroka po razvezi staršev.	Skupna skrb po razvezi	Skupna skrb	Skupno starševstvo
B52	Skupno starševstvo zagotavlja aktivno vključenost obeh	Aktivno vključevanje staršev	Vključenost staršev	Skupno starševstvo

	staršev v vzgojo, varstvo in oskrbo.			
B53	Veliko ljudi predstavlja skupno starševstvo oziroma sostarševstvo kot delitev stikov na polovico,…	Delitev stikov	Stiki	Skupno starševstvo
B54	…en teden pri enem in drug teden pri drugem staršu, vendar pa temu ni nujno tako.	Delitev stikov	Stiki	Skupno starševstvo
B55	Pogoj za sostarševstvo ni zgolj to, da otrok preživi polovico časa z vsakim izmed staršev.	Delitev stikov	Stiki	Skupno starševstvo
B56	…pri skupnem starševstvu največ pomeni in se tudi preverja, nek dober starševski odnos, ki ga morata starša imeti, v kolikor se odločita za takšno obliko vzgoje in varstva.	Skupno sodelovanje in skrb za otroka	Skupna skrb	Skupno starševstvo
B57	Smo pa prejeli veliko dobrih odzivov od staršev,…	Dobri odzivi	Skupna skrb	Skupno starševstvo
B58	…ki so povedali, da pri skupnem starševstvu sodelujejo bolje in več kot pa kadarkoli prej.	Boljše sodelovanje	Komunikacija	Skupno starševstvo
B59	Pogosto, kjer so starši dogovorjeni je dovolj, če pridejo enkrat.	Nujnost predhodnega svetovanja	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo
B60	Takrat povedo, kaj sta se dogovorila in potem pogledamo, če je dogovorjeno v korist otroka.	Preverjanje koristi otroka	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo
B61	S starši se na predhodnih svetovanjih pogovarjamo o novi organizaciji življenja, konkretnimi vprašanji glede otrok po razvezi.	Konkretna vprašanja	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo

B62	Starši imajo tudi različna vprašanja, kar se tiče postopkov pred organi.	Konkretna vprašanja	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo
B63	Če starša na predhodnem svetovanju ne izkazujeta nekega sodelovanja, možnosti sklepanja dogovora glede otroka, imamo na centru več možnosti.	Možnosti pomoči	Podpora in pomoč	Vloga centra za socialno delo
B64	Lahko jim ponudimo dodatna srečanja.	Dodatna srečanja	Podpora in pomoč	Vloga centra za socialno delo
B65	Imamo tudi možnost napotitve v mediacijo ali strokovno svetovanje.	Mediacija, strokovno svetovanje	Podpora in pomoč	Vloga centra za socialno delo
B66	Pogosto ponudimo tudi kontakte družinske terapije.	Družinska terapija	Podpora in pomoč	Vloga centra za socialno delo
B67	Včasih pa nič od naštetega ni sprejemljivo za njih.	Možnosti pomoči	Podpora in pomoč	Vloga centra za socialno delo
B68	Če je konflikt prevelik, je včasih najboljša rešitev, da o koristi otroka odloča sodišče.	Odločitev sodišča	Zasledovanje koristi otroka	Vloga centra za socialno delo
B69	Pri vsej teh zgodbah je individualen pristop ključ pri zaznavanju, kaj bi določenemu paru koristilo v dani situaciji.	Individualni pristop	Podpora in pomoč	Vloga centra za socialno delo
B70	Eni so trdno odločeni, drugi ne in od tega je potem odvisno, kako postopamo naprej.	Iskanje rešitev	Podpora in pomoč	Vloga centra za socialno delo
B71	Eni se pa sploh ne zmorejo dogovoriti…	Nezmožnost dogovora	(ne)sodelovanje	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
B72	…tudi mi ne vidimo nekega smisla nekih neskončnih dogovorov in prepustimo postopek sodišču.	Zmožnosti strokovnih delavcev	Zasledovanje koristi otroka	Vloga centra za socialno delo

B73	Strokovno svetovanje se izvaja s strokovnim delavcem, ki ne vodi postopka predhodnega svetovanja.	Strokovna pomoč	Strokovno svetovanje	Vloga centra za socialno delo
B74	Dela se v smeri nekega razreševanja partnerskega odnosa.	Strokovna pomoč	Strokovno svetovanje	Vloga centra za socialno delo
B75	Cilj je, da bi starša ostala skupaj in da se postopek predhodnega svetovanja ustavi.	Strokovna pomoč	Strokovno svetovanje	Vloga centra za socialno delo
B76	Če sta starša trdno odločena, da želita prekiniti partnerski odnos, je možno ponuditi tudi mediacijo.	Reševanje sporov	Mediacija	Vloga centra za socialno delo
B77	To je postopek, ki na hiter in učinkovit način posega v razreševanje spora.	Reševanje sporov	Mediacija	Vloga centra za socialno delo
B78	Izvaja se na način, da starša vodi mediator, ki poskuša z različnimi tehnikami vprašanj priti do sporazuma med staršema.	Reševanje sporov	Mediacija	Vloga centra za socialno delo
B79	Predhodno svetovanje je javno pooblastilo, ki ga starša morata opraviti preden vložita predlog na sodišče za razvezo.	Nujnost predhodnega svetovanja	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo
B80	V predhodnem svetovanju morajo dobiti zapisnik, v katerih se dotaknemo tem, o katerih v nadaljevanju odloča sodišče.	Zapisnik	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo
B81	…komu se dodelijo otroci v vzgojo, varstvo in oskrbo, kako bodo potekali stiki otrok s staršema ter višina preživninske obveznosti.	Preverjanje koristi otroka	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo

B82	…zastavimo razgovor širše in se pogovarjamo o vseh aspektih otrokovega življenja po razvezi.	Prehod otroka	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo
B83	…želijo na predhodnih svetovanjih reševati svoj bivši partnerski odnos…	Bivši partnerski odnos	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo
B84	… kar pa ni namen predhodnih svetovanj, zato po navadi takšne pogovore prekinemo,…	Bivši partnerski odnos	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo
B85	Največ, kar lahko storimo v takšnih primerih je to, da napotimo starša nekam, kjer bosta lahko razreševala konflikt,…	Zmožnosti strokovnih delavcev	Zasledovanje koristi otroka	Vloga centra za socialno delo
B86	…jasno pa damo vedeti, da se bomo na predhodnem svetovanju pogovarjali izključno o zadevah, povezanih z otrokom.	Preverjanje koristi otroka	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo
B87	Otrok lahko izpostavi svoje mnenje v postopku, če ga je sposoben razumeti.	Sposobnost otroka podati mnenje	Mnenje otroka	Otrokov glas
B88	To je odvisno od njegove starosti.	Starost otroka	Mnenje otroka	Otrokov glas
B89	…presoja od primera do primera ali je primerno, da se otroka vključi in opravi razgovor z njim.	Primernost vključitve otroka	Slišanost	Otrokov glas
B90	Menim, da je za otroka kakršenkoli stik z nami v procesu ločitve, stres.	Stik s strokovno službo	Stres	Dejavniki vpliva razveze na otroka
B91	…najbolje, da starša prevzameta to odgovornost in se glede teh vprašanj sama dogovorita.	Odgovornost staršev	Uresničevanje koristi	Korist otroka
B92	…ločitev ena izmed najbolj stresnih stvari,	Stresno obdobje	Stres	Dejavniki vpliva razveze na otroka

	ki se lahko v življenju zgodijo.			
B93	Vedno apeliramo na starše, da iščejo dogovor in da se otrok ne vpleta pretirano v sam postopek ločitve.	Dogovor med staršema	Zasledovanje koristi otroka	Vloga centra za socialno delo
B94	…otrokovo mnenje šteje.	Upoštevanje mnenja	Mnenje otroka	Otrokov glas
B95	V kakšnem kontekstu se njegovo mnenje upošteva pa je potrebno umestiti v celotno družinsko situacijo.	Upoštevanje mnenja	Mnenje otroka	Otrokov glas
B96	… pogovarjamo tako s staršema kot z otrokom, zaprosimo za poročila, mnenja na različne ustanove.	Pogovor z družinskimi člani	Strokovno znanje	Vloga centra za socialno delo
B97	Vse te ugotovitve posredujemo v svojih poročilih in mnenjih za sodišče,…	Poročila strokovnjakov	Strokovno znanje	Vloga centra za socialno delo
B98	Pri odtujevanju je razvidno, da če bo otrok povabljen na center za socialno delo, bo jasno povedal, da si enega starša ne želi videti in da ga ne mara ter noče stikov z njim.	Zavračanje starša	Odtujevanje otroka	Razdvojenost otroka med staršema
B99	To otrok zelo jasno izrazi, ampak tukaj mi ne moremo slepo slediti temu mnenju, ker moramo pogledati, kaj je v ozadju.	Zavračanje starša	Odtujevanje otroka	Razdvojenost otroka med staršema
B100	…univerzum, da ima vsak otrok rad svoje starše.	Ljubezen do staršev	Prisotnost obeh staršev	Korist otroka
B101	V zadnjih obdobij pa zaznavamo trend, da starši svoje otroke pogosto uporabljajo kot »orodje«, kako prizadeti drugega starša in tudi kot »orodje« za	Izkoriščanje otroka	Otrok kot »orodje«	Razdvojenost otroka med staršema

	zdravljenje svojih težav.			
B102	starševski odnos, ki ga imata starša, močno vpliva na to, kako otrok gleda na enega ali drugega starša…	Starševski odnos	Uresničevanje koristi	Korist otroka
B103	…in kako premaguje sam stisko ločitve.	Premagovanje stiske ločitve	Stiska	Dejavniki vpliva razveze na otroka
B104	Vedno pogosteje se srečujemo tudi s sindromom odtujevanja.	Pogostost odtujevanja	Odtujevanje otroka	Razdvojenost otroka med staršema
B105	…en starš načrtno črni drugega starša pred otrokom z namenom, da začne otrok sistematično zavračati tega starša.	Zavrnitev starša	Manipulacija	Razdvojenost otroka med staršema
B106	…zaznavamo kot hudo obliko psihičnega nasilja.	Psihično nasilje	Odtujevanje otroka	Razdvojenost otroka med staršema
B107	To je čustvena zloraba otroka.	Čustvena zloraba otroka	Odtujevanje otroka	Razdvojenost otroka med staršema
B108	… starši morajo zaščititi svojega otroka pred njunimi konflikti…	Zaščita otroka	Zaščita	Korist otroka
B109	… in da je treba ločiti starševski odnos od partnerskega odnosa.	Starševski odnos	Uresničevanje koristi	Korist otroka
B110	…največja korist otroka v ločenih družinah to, da bosta starša opravila dobro delo in da sta dobra starša v primerih,…	Dobro starševstvo	Starševstvo	Mnenje socialnih delavcev
B111	…ko bo otrok starejši in bosta starša videla v njegovih očeh, da spoštuje tako enega kot drugega starša in da bo tudi otrok videl, da starša spoštujeta drug drugega.	Medsebojno spoštovanje staršev	Enakovrednost staršev	Mnenje socialnih delavcev
C1	Zagotovo. Kjer je vprašanje glede otrok, je fokus vedno na njih,	Mladoletni otroci	Uresničevanje koristi	Korist otroka

	na njihovih potrebah in koristih.			
C2	Pri svojem delu sem vedno poskušala upoštevati največjo korist otroka.	Upoštevanje koristi otroka	Uresničevanje koristi	Korist otroka
C3	Pogosto se pri svojem delu ukvarjam z vprašanji, kako se povezati z otrokom, kako ohraniti stik z njim ob razvezi, kako delovati kot starš, da ne "izgubi" stika z otrokom.	Kvalitetno starševstvo	Uresničevanje koristi	Korist otroka
C4	…žal pa je pogosto tako, da mora priti do neke večje težave ali celo ogroženosti otroka, da se res posvetimo družini.	Poglobitev v družine	Velike težave ali ogroženost otroka	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
C5	Če bi pri predhodnih svetovanjih tudi imeli možnost sodelovati z družinami dlje časa bi zagotovo lahko bolj zaščitili otrokove največje koristi.	Daljše obdobje sodelovanja	Storitve	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
C6	Določena vprašanja so z Družinskim zakonikom bolje opredeljena kot pa so bila v prejšnji zakonodaji.	Družinski zakonik	Vodilo za delo	Zakonodajni okvir
C7	…mislim, da so problem stiki pod nadzorom.	Težave v praksi	Stiki pod nadzorom	Zakonodajni okvir
C8	Zakon ni predvidel določenih težav, ki so se izkazale s prakso, recimo to, kaj storiti, ko mine devet mesecev, ko se lahko izvajajo stiki pod nadzorom.	Težave v praksi	Stiki pod nadzorom	Zakonodajni okvir
C9	… bi bilo potrebno izvajanje dlje časa, kar sodišče pogosto odobri.	Daljše izvajanje stikov	Stiki pod nadzorom	Zakonodajni okvir

C10	Redko pa sodišča ukinijo stike…	Ukinitev stikov	Stiki pod nadzorom	Zakonodajni okvir
C11	… čeprav so velikokrat tudi takšne okoliščine, da bi lahko prekinili stike, ker bi bilo to otrokom v boljšo korist.	Ukinitev stikov	Stiki pod nadzorom	Zakonodajni okvir
C12	…trend, da se stiki ne ukinjajo, hkrati pa je zelo težko dokazati, da stiki niso v korist otroku.	Škodljivost stikov	Stiki pod nadzorom	Zakonodajni okvir
C13	So pa določene mejne situacije, ko vidimo, da je škodljiv stik za otroka, pa se sodišče vseeno odloči, da je stik primeren…	Škodljivost stikov	Stiki pod nadzorom	Zakonodajni okvir
C14	…največja korist opredeljena tako, da na vsakega otroka gledamo individualno…	Posamezni primer	Uresničevanje koristi	Korist otroka
C15	… torej, da ne posplošujemo,…	Posamezni primer	Uresničevanje koristi	Korist otroka
C16	… ampak gledamo vsakega otroka v njegovem konkretnem kontekstu.	Posamezni primer	Uresničevanje koristi	Korist otroka
C17	Upoštevamo to, da ima otrok pravico do izbire…	Pravica do izbire	Slišanost	Otrokov glas
C18	…in da se mu poskušamo približati vsaj skozi perspektivo otroka.	Perspektiva otroka	Slišanost	Otrokov glas
C19	Moč socialnega dela je v tem, vidimo rešitve oziroma vire rešitev tam, kjer ji uporabniki oziroma drugi strokovni poklici ne vidijo.	Viri moči	Podpora in pomoč	Vloga centra za socialno delo
C20	Res se trudimo uresničevati koristi otrok.	Mladoletni otroci	Uresničevanje koristi	Korist otroka
C21	Še posebej, ko zaznamo, da je ogrožena neka	Poglobitev v družine	Velike težave ali ogroženost otroka	Ovire pri uresničevanju koristi otroka

	otrokova pravica oziroma, da starš ogroža varnost otroka, tako čustveno kot fizično.			
C22	Pri našem delu vidimo razloge, zakaj je potrebno zaščiti otroka.	Zaščita otroka	Zaščita	Korist otroka
C23	Mi kot socialni delavci, lahko naredimo le toliko.	Zmožnosti strokovnih delavcev	Zasledovanje koristi otroka	Vloga centra za socialno delo
C24	Večina dela je na starših, ki se morajo naučiti skrbi in sodelovanja zato, da se lahko otroku omogoči uresničenje največje koristi,…	Pripravljenost staršev na sodelovanje	(ne)sodelovanje	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
C25	… mi pa lahko omogočimo podporo in pomoč.	Viri moči	Podpora in pomoč	Vloga centra za socialno delo
C26	Zagotovo pa bi lahko naredili še več, če bi imeli pogoje za to.	Zmožnosti strokovnih delavcev	Zasledovanje koristi otroka	Vloga centra za socialno delo
C27	Čas in kader sta zagotovo največji oviri.	Časovna in kadrovska stiska	Preobremenjenost strokovnih delavcev	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
C28	Včasih pa je lahko problem tudi znanje oziroma strokovna opremljenost.	Strokovna opremljenost	Znanje	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
C29	Premalo se posvetimo temu, da bi se tudi mi učili od uporabnikov, ker nam časovno enostavno ne znese.	Učenje od uporabnikov	Znanje	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
C30	Po navadi se z uporabniki srečamo enkrat, da opravimo nujne formalnosti in tukaj se konča.	Čas strokovnih delavcev	Organizacija	Vloga centra za socialno delo
C31	…poskušamo preverjati otrokovo korist, vendar pa lahko dobimo vpogled v zelo majhen del otrokovega življenja.	Ocena otrokove koristi	Uresničevanje koristi	Korist otroka

C32	Če bi bilo več kadra, bi imeli možnosti, da bi delali bolj poglobljeno in lahko bi se bolj posvetili vsaki družini.	Kadrovska podhranjenost	Preobremenjenost strokovnih delavcev	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
C33	Imeli bi možnosti, da raziščemo celoten kontekst…	Kontekst družine	Zasledovanje koristi otroka	Vloga centra za socialno delo
C34	… in bolj bi se lahko poglobili v posamično družino in raziskali, kaj je tisto, kar otrok potrebuje…	Poglobitev v družine	Velike težave ali ogroženost otroka	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
C35	… in kako se lahko starša naučita vsakodnevno sodelovati…	Skupno sodelovanje in skrb za otroka	Skupna skrb	Skupno starševstvo
C36	…in omogočati drug drugemu, da kvalitetno preživljata čas z njunim otrokom.	Kvalitetno preživljanje časa z otrokom	Starševska vloga	Skupno starševstvo
C37	Več kadra bi pomenilo tudi, da bi se naloge lahko bolj prerazporedile, kajti trenutno smo socialne delavke preobremenjene.	Kadrovska podhranjenost	Preobremenjenost strokovnih delavcev	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
C38	Več kadra bi tako zagotovo pomenilo tudi več ukvarjanja z našimi uporabniki in ne le reševanje nujnih problematik.	Kadrovska podhranjenost	Preobremenjenost strokovnih delavcev	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
C39	Več časa in kadra bi zagotovo pomenila tudi več preventivnega dela, ki pa ga trenutno ne uspemo izvajati.	Časovna in kadrovska stiska	Preobremenjenost strokovnih delavcev	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
C40	Po mojih izkušnjah bi rekla, da ekonomski položaj in izobrazba ne vplivata na uresničevanje koristi otroka.	Vplivi na korist otroka	Ekonomski položaj in izobrazba	Korist otroka
C41	Menim, da je vsak starš sposoben prepoznati potrebe svojega otroka, sam pa	Prepoznavanje otrokovih potreb	Ekonomski položaj in izobrazba	Korist otroka

	se odloča, če jih bo zadovoljil ali ne, na to pa nima vpliva, kakšno izobrazbo in ekonomsko stanje ima.			
C42	Trendi se zagotovo spreminjajo…	Spreminjanje trendov	Družbeni trendi	Družbene vrednote
C43	…in zagotovo je bilo včasih zelo poudarjeno materinstvo.	Poudarek na materinstvu	Prepričanje	Družbene vrednote
C44	Starši, ki so prišli na center, so imeli zelo ukoreninjeno prepričanje, tudi očetje, da skrb za otroka večinoma spada pod domeno mater.	Poudarek na materinstvu	Prepričanje	Družbene vrednote
C45	Preživnina je pogosto predstavljala situacijo, ko je prihajalo do največ konfliktov in usklajevanj.	Konfliktnost med staršema	(ne)sodelovanje	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
C46	Pojavlja se trend aktivnega očetovstva.	Trend aktivnega očetovstva	Aktivno očetovstvo	Družbene vrednote
C47	Moški postajajo veliko bolj aktivni v svojih družinskih vlogah.	Večja vpletenost očetov	Aktivno očetovstvo	Družbene vrednote
C48	… imajo očetje danes veliko več pravic v zvezi z družino, že očetovski dopust je velik dejavnik, ki pripomore k aktivnemu očetovstvu.	Očetovske pravice	Aktivno očetovstvo	Družbene vrednote
C49	Mislim, da je skupno varstvo in vzgoja zelo možno,…	Skupno varstvo in vzgoja	Skupna skrb	Skupno starševstvo
C50	…vendar je potrebno upoštevati vse okoliščine.	Upoštevanje okoliščin	Skupna skrb	Skupno starševstvo
C51	Ni to vedno najboljša možnost, četudi so neki trendi ali pa neki družbeni pritiski.	Družbeni pritiski	Skupna skrb	Skupno starševstvo
C52	Vedno je potrebno pogledati celoten kontekst družine,…	Kontekst družine	Zasledovanje koristi otroka	Vloga centra za socialno delo
C53	…torej koliko sta starša zmožna spoštljive	Usklajenost staršev	Komunikacija	Skupno starševstvo

	komunikacije, sodelovanja, usklajevanja v osnovnih stvareh…			
C54	…in koliko sta se pripravljena prilagajati, ne sebi, ampak otroku.	Prilagajanje otroku	Starševska vloga	Skupno starševstvo
C55	Izhajati morata iz otrokovih potreb.	Potrebe otroka	Uresničevanje koristi	Korist otroka
C56	V vsakem primeru skupno starševstvo zagotovo ne gre.	Presojanje skupnega starševstva	Skupna skrb	Skupno starševstvo
C57	Sovražen odnos oziroma visoka konfliktnost, ki dolgo traja, zagotovo ni v korist otroka, da se izvaja sostarševstvo.	Visoka konfliktnost	Komunikacija	Skupno starševstvo
C58	Starša morata biti sposobna usklajevanja v vsakodnevnih stvareh.	Usklajenost staršev	Komunikacija	Skupno starševstvo
C59	Gre se za zelo osnovne stvari, ki so bile v času skupnega življenja samoumevne,…	Odločanje po razvezi	Starševska vloga	Skupno starševstvo
C60	…kasneje pa zaradi konflikta oziroma razhoda to ni več samoumevno in se je težje odločati in prilagajati drug drugemu.	Odločanje po razvezi	Starševska vloga	Skupno starševstvo
C61	Če se starša dobro razumeta, je možno usklajevanje, četudi je otrok zaupan samo enemu v vzgojo in varstvo.	Sodelovanje staršev	Uresničevanje koristi	Korist otroka
C62	Zagotovo bi bilo nujno potrebno, da se posveti dovolj časa tudi usmeritvi na otrokov nadaljnji razvoj, je pa res da včasih zelo formalno izpade.	Formalnost predhodnih svetovanj	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo
C63	Hitro se opravi zapisnik.	Zapisnik	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo

C64	Prav tako nekateri starši pridejo že z dodelanim načrtom in imajo stvari že utečene, zato se v takšnih primerih samo preveri ta del, kako je šlo do sedaj in kako bo šlo naprej.	Preverjanje koristi otroka	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo
C65	Staršem so načeloma takšni postopki težki in jim je odveč hoditi na center, na sodišče.	Težki postopki	Organizacija	Vloga centra za socialno delo
C66	V takšnih situacijah, kjer so stvari utečene in ni konflikta, ni potrebno, da se gre v neke potankosti, temveč, da se postopek hitro zaključi.	Hitri postopki	Organizacija	Vloga centra za socialno delo
C67	V situacijah, kjer pa je konflikt ali pa celo neenakovreden odnos, je pa potrebno, da se bolj poglobimo.	Poglobitev v družine	Velike težave ali ogroženost otroka	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
C68	Problem pa se pojavi pri časovnih možnostih, ki jih imamo, pri kadrovski podhranjenosti, kriterijih, ki jih moramo dosegati in tako naprej.	Časovna in kadrovska stiska	Preobremenjenost strokovnih delavcev	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
C69	…večinoma so predhodna svetovanja bolj formalnost, ker drugače nam ne enostavno ne znese.	Formalnost predhodnih svetovanj	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo
C70	Če ni nujno, se izvede le eno predhodno svetovanje in je tudi dovolj.	Nujnost predhodnega svetovanja	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo
C71	…zadeve na sodišču trajajo zelo dolgo, kar pa je zelo neprijetno in vpliva na njihovo nadaljnje življenje oziroma status.	Vpliv na nadaljnje življenje	Vpliv razveze	Dejavniki vpliva razveze na otroke

C72	V konfliktnih situacijah je neizogibno, da se več srečujemo, ker nas ljudje potrebujejo, iščejo dodatne informacije in podporo.	Dodatna srečanja	Podpora in pomoč	Vloga centra za socialno delo
C73	…ključno, da ponudimo čim več informacij na predhodnem svetovanju tudi, če je to le eno srečanje sploh pa v situacijah, kjer so stvari še nerazrešene oziroma nedoločene.	Informacije	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo
C74	Dobro je zaznati, če bi starša potrebovala več podpore in jima ponuditi pomoč v obliki storitve.	Zaznavanje potreb staršev	Podpora in pomoč	Vloga centra za socialno delo
C75	Lahko je to reševanje osebne stiske ob izgubi oziroma razhajanju…	Premagovanje stiske ločitve	Stiska	Dejavniki vpliva razveze na otroka
C76	možnost vključitve v mediacijo.	Reševanje sporov	Mediacija	Vloga centra za socialno delo
C77	Podpora se lahko izvede tudi s pomočjo družini na dom, kjer se posvečamo vprašanjem, kako naprej, kako torej usklajevati starševski vlogi.	Pomoč na domu	Podpora in pomoč	Vloga centra za socialno delo
C78	…je nujno, da se v predhodno svetovanje vključi vprašanje sodelovanja, koliko je bil posamezni starš vključen v skrb za otroka do sedaj, kako sta starša sodelovala prej, kako sta reševala težave, kdo je kaj počel za otroka, kako prepoznavata potrebe	Preverjanje koristi otroka	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo

	otroka, kdo ga je dajal spat in tako naprej.			
C79	Pogosto pa se to preverja šele, če sodišče zaprosi za naše mnenje.	Mnenje centra za socialno delo	Zasledovanje koristi otroka	Vloga centra za socialno delo
C80	Vsak otrok bi moral imeti to možnost.	Primernost vključitve otroka	Slišanost	Otrokov glas
C81	Se pa gleda starostna meja in pa če je otrok sposoben razumeti, kaj njegovo mnenje pomeni.	Sposobnost otroka podati mnenje	Mnenje otroka	Otrokov glas
C82	Če sta navedena kriterija zadoščena, potem nam sodišče tudi naloži, da opravimo pogovor z otrokom.	Pogovor z otrokom	Zasledovanje koristi otroka	Vloga centra za socialno delo
C83	Otrokovo mnenje je tako uresničeno do neke mere, če to sodišče omogoči in pa če se starši strinjajo, da se z otrokom opravi razgovor.	Soglasje staršev	Slišanost	Otrokov glas
C84	Starši in tudi otrok sam ima to možnost, da dobi svojega zagovornika, ki omogoča, da je glas otroka še bolj slišan.	Zagovorništvo	Slišanost	Otrokov glas
C85	Zagovornik je tista oseba preko katere otrok izrazi svoje mnenje, doživljanje situacije, le-ta pa nato izrazi na sodišču otrokovo mnenje in otrokov glas.	Zagovorništvo	Slišanost	Otrokov glas
C86	Ni pa nujno, da je mnenje otroka v njegovo korist, zato se mora sodišče obrniti tudi na strokovnjake, ki s svojimi znanji in dognanji pripomorejo, da se sodišče na koncu odloči v otrokovo korist.	Izvedeniško mnenje	Sodelovanje z otrokom	Otrokov glas

C87	In včasih se potem zgodi, da sodišče razsodi nasprotno od tega, kar je otrok želel, ker se s preučitvijo dokazov in situacije presodi, da je to v otrokovo korist.	Izvedeniško mnenje	Sodelovanje z otrokom	Otrokov glas
C88	Otrokovo mnenje je dobrodošlo, vendar pa so včasih otroci žrtve raznih manipulacij s strani s staršev in je njihovo tako imenovano mnenje zelo oblikovano s strani enega starša, kar pa seveda ni v redu.	Otroci kot žrtve manipulacij	Mnenje otroka	Otrokov glas
C89	…ko podajajo svoje mnenje, da ga podajo res sami in da starši na njih ne pritiskajo na kakršen koli način.	Pritisk s strani staršev	Mnenje otroka	Otrokov glas
C90	Otrokovo mnenje je dragoceno, da slišimo, kje se počuti dobro, kaj si želi in tako naprej, saj je lahko to nekakšno izhodišče za delo s starši.	Izhodišče za delo s starši	Mnenje otroka	Otrokov glas
C91	Če so pripravljeni starši slišati svojega otroka, se lahko res veliko naredi, vendar pa pogosto ni tako.	Pripravljenost staršev slišati otroka	Slišanost	Otrokov glas
C92	Starši so namreč preveč vpeti v konflikt in zato pogosteje preslišijo potrebe in želje otroka.	Potrebe otroka	Uresničevanje koristi	Korist otroka
C93	Do razdvojenosti med staršema pride, ker en ali celo oba starša manipulirata z otrokom.	Škodovanje otroku	Manipulacija	Razdvojenost otroka med staršema
C94	Naredi pa ogromno škode otroku.	Škodovanje otroku	Manipulacija	Razdvojenost otroka med staršema

C95	Manipulacija z otrokom lahko pripelje tako daleč, da en starš ostane brez stika z otrokom, ker ga otrok zavrača do te mere, da enostavno ne gre in sodišče razsodi, da se stiki prekinejo.	Prekinitev stikov	Odtujevanje otroka	Razdvojenost otroka med staršema
C96	Je pa izredno hudo, ko se otroci postavijo izrazito samo na eno stran in ščitijo le enega starša, drugega pa čisto odklonijo.	Zavrnitev starša	Manipulacija	Razdvojenost otroka med staršema
C97	Vse to pa je izredno boleče za drugega starša, ki dobesedno izgublja svojega otroka in je v tem delu nemočen.	Nemoč starša	Manipulacija	Razdvojenost otroka med staršema
C98	Najbolj škodljivo je pa ravno zato, ker otrok tega ne vidi, ne prepoznava, da en starš manipulira, ker misli, da dela dobro, da je prav, da stoji ob strani svojemu staršu.	Škodovanje otroku	Manipulacija	Razdvojenost otroka med staršema
C99	Otroci imajo radi svoje starši in ni normalno, da jih zavračajo.	Zavrnitev starša	Manipulacija	Razdvojenost otroka med staršema
C100	V največjo korist otroka je, da starša skupno skrbita zanj.	Skupna skrb po razvezi	Skupna skrb	Skupno starševstvo
C101	Po drugi strani pa starši, ki manipulirajo z otrokom zelo obrambno reagirajo in po svoje večina misli, da je to prav in da si otrok zasluži le njih.	Obrambno vedenje staršev	Manipulacija	Razdvojenost otroka med staršema
C102	Poskušamo pomagati staršu, ki čuti potrebo po odtujevanju in mu pokazati, da otrok potrebuje oba starša.	Potreba po odtujevanju	Odtujevanje otroka	Razdvojenost otroka med staršema
C103	…strokovne delavke ne uspemo doseči veliko, ker ne moremo	Zmožnosti strokovnih delavcev	Zasledovanje koristi otroka	Vloga centra za socialno delo

	nikogar prisiliti v sodelovanje z nami…			
C104	…razen, če sodišče prepozna, da gre za odtujevanje in nam naloži, da vabimo starše in otroke ter na ta način pomagamo sodišču, da se sovražno vedenje otroka in starša ustavi.	Pogovor z družinskimi člani	Strokovno znanje	Vloga centra za socialno delo
C105	…sodišče tega niti ne prepozna kljub temu, da pozivamo in apeliramo nanj.	Pozivanje sodišča	Odtujevanje otroka	Razdvojenost otroka med staršema
C106	Četudi sodišče ukrepa, naloži neke naloge staršu, da bi se stanje izboljšalo, pogosto ostane situacije nespremenjena, ker sodišče ne sankcionira staršev.	Ukrepanje sodišča	Odtujevanje otroka	Razdvojenost otroka med staršema
C107	Največja korist otroka je, da je otrok zmožen čutiti neko fizično in čustveno navezanost na oba starša.	Fizična in čustvena navezanost	Starševstvo	Mnenje socialnih delavcev
C108	Da se počuti varno in da se lahko ob vsaki situaciji zanese na oba starša, se jima lahko izpove in jima zaupa.	Varnost otroka	Starševstvo	Mnenje socialnih delavcev
C109	Da ima pri obeh varen prostor, kjer ne rabi skrbeti, da bo prizadel starša temveč, da je lahko otrok in uživa otroško življenje.	Varnost otroka	Starševstvo	Mnenje socialnih delavcev
C110	Pomembno je, da otrok ne čuti bremena razveze,…	Breme razveze	Pritisk	Mnenje socialnih delavcev
C111	Starša se morata naučiti sodelovati in prepoznavati potrebe otroka zato, da lahko uresničujeta otrokovo največjo korist.	Prepoznavanje potreb	Sodelovanje staršev	Mnenje socialnih delavcev

C112	Če starša zmoreta konstantno dogovarjanje in vsakič znova prepoznavati, kaj je potrebno, da bosta lahko skupno skrbela in vzgajala otroka, je to res največ kar lahko storita v njegovo korist.	Dogovarjanje med staršema	Sodelovanje staršev	Mnenje socialnih delavcev
D1	Seveda, poskušamo po najboljših močeh uresničevati koristi otroka.	Upoštevanje koristi otroka	Uresničevanje koristi	Korist otroka
D2	Mi kot institucija imamo omejitve, imamo določene naloge in pristojnosti.	Delovne naloge	Organizacija	Vloga centra za socialno delo
D3	Lahko neko storitev ponudimo ampak kaj bomo dosegli pa je odvisno v prvi vrsti od staršev…	Pripravljenost staršev na sodelovanje	(ne)sodelovanje	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
D4	…koliko razumejo in želijo uresničiti potrebe, koristi, želje otroka.	Potrebe otroka	Uresničevanje koristi	Korist otroka
D5	En kup dejanj in tudi drugih institucij vpliva na to, v kolikšni meri bo uresničena največja korist otroka.	Ocena otrokove koristi	Uresničevanje koristi	Korist otroka
D6	Sodišče je na koncu tisto, ki odloča, zato je sodelovanje s sodišči zelo pomembno.	Sodelovanje s sodišči	Strokovno znanje	Vloga centra za socialno delo
D7	In v tem smislu nekako vsi skupaj uresničujemo koristi otroka.	Skupno uresničevanje koristi otroka	Skupno odločanje	Korist otroka
D8	Mi kot en del celote, zagotovo delamo vse, da bi se uresničila korist vsakega otroka.	Skupno uresničevanje koristi otroka	Skupno odločanje	Korist otroka
D9	V primerjavi s prejšnjo zakonodajo mislim, da je trenutna boljša.	Družinski zakonik	Vodilo za delo	Zakonodajni okvir
D10	Marsikaj pa se lahko seveda izboljša.	Spremembe, izboljšave	Zakonodaja	Zakonodajni okvir

D11	To, kar bi sama spremenila je to, da se v Sloveniji še vedno odloča o zaupanju otroka.	Dodelitev otroka	Zakonodaja	Zakonodajni okvir
D12	Meni se to ne zdi tako zelo pomembno.	Dodelitev otroka	Zakonodaja	Zakonodajni okvir
D13	Bolj se mi zdi ključno poleg skrbi in finančne preskrbljenosti otroka, stiki.	Kvalitetni stiki	Pomembnost stikov	Korist otroka
D14	Ustrezno in kvalitetno izvajanje stikov z obema staršema je tisto, na kar bi se morali fokusirati.	Kvalitetni stiki	Pomembnost stikov	Korist otroka
D15	Večkrat pa ostanemo na tej prvi točki, ki se tiče zaupanja,…	Dodelitev otroka	Uresničevanje koristi	Korist otroka
D16	…ker je po navadi praksa, da očetje želijo skupno starševstvo, mame pa ne.	Želje staršev	Skupna skrb	Skupno starševstvo
D17	…določene države, ki so bolj napredne in imajo že samoumevno določeno, da skupno starševstvo ostane, razen v primerih ogroženosti otroka ali nasilja.	Skupna skrb po razvezi	Skupna skrb	Skupno starševstvo
D18	Druga stvar, ki bi potrebovala spremembe, so stiki pod nadzorom.	Zakonski predpis	Stiki pod nadzorom	Zakonodajni okvir
D19	Mi lahko skrajšamo in izpeljemo tistih devet mesecev kot je predpisano v zakonu, vendar pa kaj narediti potem.	Težave v praksi	Stiki pod nadzorom	Zakonodajni okvir
D20	Če starši ne izpolnijo vseh pogojev ne moremo po devetih mesecih kar ukiniti stike.	Težave v praksi	Stiki pod nadzorom	Zakonodajni okvir
D21	Zakonodaja ima zato predvideno, da po devetih mesecih izvajamo stike ob	Stiki ob navzočnosti strokovne osebe	Stiki pod nadzorom	Zakonodajni okvir

	navzočnosti strokovne osebe.			
D22	Naziv je drugačen, še vedno pa delamo podobno.	Stiki ob navzočnosti strokovne osebe	Stiki pod nadzorom	Zakonodajni okvir
D23	Problem pa je, ker se starše ne spodbuja s strani sodišča,…	(ne)spodbujanje staršev	Stiki pod nadzorom	Zakonodajni okvir
D24	… niso sankcionirani, če ne izpolnijo pogojev, zato stiki potem trajajo v nedogled pod našim nadzorom.	(ne)spodbujanje staršev	Stiki pod nadzorom	Zakonodajni okvir
D25	To je precej zahtevno vprašanje, ker je vsak otrok poseben in je potrebno za vsakega otroka imeti posebno obravnavo.	Posamezni primer	Uresničevanje koristi	Korist otroka
D26	Potrebno je gledati največje koristi konkretnega otroka.	Posamezni primer	Uresničevanje koristi	Korist otroka
D27	Vsak otrok seveda rabi neko varno, stabilno in ljubeče okolje, ampak to ni tisto edino in največ.	Vsestransko dobro počutje	Uresničevanje koristi	Korist otroka
D28	Po mojem mnenju naredimo dovolj oziroma naredimo vse, kar je v naši moči, da se uresniči največja korist otrok	Zmožnosti strokovnih delavcev	Zasledovanje koristi otroka	Vloga centra za socialno delo
D29	Imamo pa tako imenovane omejitve znotraj centra, naloge ki jih izvajamo in pooblastila.	Delovne naloge	Organizacija	Vloga centra za socialno delo
D30	Imamo težave z obremenjenostjo.	Obremenjenost	Preobremenjenost strokovnih delavcev	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
D31	Pri sebi predvsem opažam, da me občasno skrbi ali sem si vzela dovolj časa za določeno zadevo,…	Časovna stiska	Preobremenjenost strokovnih delavcev	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
D32	… ker je toliko zadev in toliko novih stvari, ki me čaka…	Časovna stiska	Preobremenjenost strokovnih delavcev	Ovire pri uresničevanju koristi otroka

D33	…da se enostavno ne morem ustaviti in zadihati ter premisliti zadeve, ker moram naprej in reševati nove zadeve.	Časovna stiska	Preobremenjenost strokovnih delavcev	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
D34	Opažam pa tudi, da nam manjka nekih zunanjih podpornih programov in skupin.	Podporni programi	Programi pomoči	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
D35	Večina takšnih stvari je v Ljubljani, kar je za veliko ljudi nedostopno.	(ne)dostopnost programov	Programi pomoči	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
D36	Problem so tudi čakalne vrste, ker imamo toliko zadev, da določene stvari morajo čakati po več mesecev…	Čakalne vrste	Preobremenjenost strokovnih delavcev	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
D37	… in v tem vmesnem času lahko otroci zelo trpijo…	Trpljenje otroka	Vpliv razveze	Dejavniki vpliva razveze na otroke
D38	…žal pa ne moremo nič storiti, ker smo preobremenjeni in se moramo prvo posvetiti nujnim zadevam.	Obremenjenost	Preobremenjenost strokovnih delavcev	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
D39	Več kadra zagotovo potrebujemo.	Kadrovska podhranjenost	Preobremenjenost strokovnih delavcev	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
D40	Na ta način bi se res lahko bolj porazdelile zadeve in bi vsak strokovni delavec imel čas, da se res posveti vsaki zadevi.	Časovna izvedljivost	Kader	Vloga centra za socialno delo
D41	Več kadra bi zagotovo pomenilo več časa in manj obremenjenosti.	Časovna izvedljivost	Kader	Vloga centra za socialno delo
D42	Programi, ki bi bili lokalno blizu so tudi izredno pomembni,…	(ne)dostopnost programov	Programi pomoči	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
D43	…ker bi se starši zagotovo bolj odločali za sodelovanje v različnih programih.	(ne)dostopnost programov	Programi pomoči	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
D44	Pomembno je tudi informiranje,…	Informacije	Podpora in pomoč	Vloga centra za socialno delo

D45	…ki ga spet lahko izvajamo v povezavi z različnimi institucijami in programi.	Informacije	Podpora in pomoč	Vloga centra za socialno delo
D46	Ekonomski položaj in izobrazba vplivata na uresničevanje koristi otroka.	Vplivi na korist otroka	Ekonomski položaj in izobrazba	Korist otroka
D47	Še posebej, če iz tega izhaja konflikt oziroma težava, ki je starši ne morejo rešit.	Konflikt	Ekonomski položaj in izobrazba	Korist otroka
D48	Neke osnovne potrebe morajo biti zagotovljene, da je za otroka poskrbljeno in na to lahko vpliva finančni položaj staršev.	Potrebe otroka	Uresničevanje koristi	Korist otroka
D49	Tako, da ja neka finančna preskrbljenost mora biti, da se lahko uresničujejo koristi otroka.	Finančna preskrbljenost	Ekonomski položaj in izobrazba	Korist otroka
D50	Je pa tudi lažje predstaviti neko storitev in pomoč staršem, ki so bolje izobraženi in v tem smislu tudi bolje razumejo otrokove potrebe.	Prepoznavanje otrokovih potreb	Ekonomski položaj in izobrazba	Korist otroka
D51	Je pa ogromno dejavnikov, ki vplivajo na uresničevanje koristi otroka.	Vpliv na korist otroka	Vpliv razveze	Dejavniki vpliva razveze na otroke
D52	… velikokrat mame bolj navezane na otroka, ker ga nosijo v sebi, potem ostanejo doma na porodniški in čutijo neko večjo povezavo z otrokom.	Povezanost otroka in mame	Materinstvo	Družbene vrednote
D53	Bolj so tako rekoč biološko povezane,…	Povezanost otroka in mame	Materinstvo	Družbene vrednote
D54	…se pa očetje danes čedalje bolj aktivno	Večja vpletenost očetov	Aktivno očetovstvo	Družbene vrednote

	vključujejo v starševsko skrb			
D55	Družbena norma je, da mame skrbijo za otroke in da so one tiste, ki omogočajo zdrav in primeren razvoj otroka.	Mame bolje poskrbijo za otroke	Prepričanje	Družbene vrednote
D56	Očetje pa to lahko doživljajo diskriminatorno,	Diskriminacija	Občutki	Družbene vrednote
D57	Velikokrat nam zato očitajo, da smo samoumevno na strani mater.	Izbiranje strani	Pristranskost strokovnih delavcev	Družbene vrednote
D58	Mi pa seveda poskušamo presojati vsak primer posebej in ne gledamo na spol, kdo je primernejši, ampak gledamo konkretna dejstva, kdo je bolj skrbel za otroka.	Posamezni primer	Pristranskost strokovnih delavcev	Družbene vrednote
D59	V večini primerov se izkaže, da vse to večinoma počnejo mame,…	Mame bolje poskrbijo za otroke	Prepričanje	Družbene vrednote
D60	…vendar pa to ne pomeni, da smo na njihovi strani ali pa da nas vodijo naše osebne vrednote.	Osebne vrednote	Zavedanje lastnih predsodkov in vrednot	Družbene vrednote
D61	Do neke mere zagotovo vplivajo tudi naše osebne in družbene vrednote,…	Osebne vrednote	Zavedanje družbenih vrednot	Družbene vrednote
D62	…vendar pa na koncu pretehtajo konkretna dejstva in konkretno raziskovanje družinske dinamike.	Konkretna dejstva	Odločanje	Družbene vrednote
D63	Veliko raje pa izbiramo možnost skupnega starševstva, kjer imata oba občutek, da lahko enako prispevata k vzgoji in varstvu otroka.	Skupno sodelovanje in skrb za otroka	Skupna skrb	Skupno starševstvo

D64	Četudi pa so družbene norme precej dominantne,…	Dominantnost družbenih norm	Zavedanje družbenih norm	Družbene vrednote
D65	… resnično poskušamo pri našem delu, da ne vplivajo na našo presojo.	Dominantnost družbenih norm	Zavedanje družbenih norm	Družbene vrednote
D66	…da imajo starši iniciativo in se potrudijo, da bo otrok dobil, kar potrebuje,…	Trud staršev	Uresničevanje koristi	Korist otroka
D67	…v smislu, da če se en starš sploh ne trudi ne moremo siliti v skupno starševstvo…	Dobrobit otroka	Starševska vloga	Skupno starševstvo
D68	…in takrat prepustimo večinsko skrb enemu od staršev, drugi pa se potem vključuje po svojih zmožnostih.	Vključevanje po svojih zmožnostih	Starševska vloga	Skupno starševstvo
D69	Naše vrednote in neka naša videnja najboljšega možnega izida, niso nujno enake vrednotam in videnjem staršev in to moramo spoštovati.	Spoštovanje vrednot soljudi	Zavedanje lastnih predsodkov in vrednot	Družbene vrednote
D70	Mislim, da je možno skupno starševstvo.	Skupna skrb po razvezi	Skupna skrb	Skupno starševstvo
D71	Ogromno staršev sklene dogovor in so zmožni nadaljevati starševsko življenje tudi po razvezi.	Skupna skrb po razvezi	Skupna skrb	Skupno starševstvo
D72	Sama to močno podpiram, saj mislim, da so starši sposobni dogovarjanja in ustreznega odnosa.	Skupna skrb po razvezi	Skupna skrb	Skupno starševstvo
D73	Verjamem, da bi bilo lahko skupnega starševstva še več, če bi se starši uspeli dogovoriti.	Zmožnost dogovarjanja	Komunikacija	Skupno starševstvo
D74	Konflikt je lahko za starše prevelik in skupno starševstvo ni izvedljivo v tistem trenutku ali pa nikoli ni možno.	(ne)rešljivost konflikta	Konflikt	Skupno starševstvo

D75	Vedno pa so možne spremembe, že s tem, ko vidimo, da se starš trudi se lahko veliko naredi.	Trud staršev	Uresničevanje koristi	Korist otroka
D76	Napotimo lahko v razne programe in dejansko nekateri pridejo nazaj čisto spremenjeni…	Trud staršev	Uresničevanje koristi	Korist otroka
D77	… in postane skupno starševstvo nova izbira, ki se je prej morda zdela nemogoča.	Dobrobit otroka	Starševska vloga	Skupno starševstvo
D78	Priprava zapisnika je vsekakor birokratski postopek,…	Zapisnik	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo
D79	…ampak znotraj predhodnega svetovanja ponujamo različne možnosti kot so strokovno svetovanje parom, mediacija.	Možnosti pomoči	Podpora in pomoč	Vloga centra za socialno delo
D80	Kadar imajo starši nek jasen dogovor in vidimo, da bodo stvari lahko peljali naprej uredimo res samo te formalnosti,…	Formalnost predhodnih svetovanj	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo
D81	… ker ni potrebe, da bi se spuščali v neke razprave glede otrokovega nadaljnjega razvoja,…	Preverjanje koristi otroka	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo
D82	…ker zaznamo, da starša dobro opravljata svojo vlogo kot starša in nimata težav z usklajevanjem in dogovarjanjem.	Preverjanje koristi otroka	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo
D83	Če pa zaznamo potrebo, da bi starši potrebovali našo podporo in pomoč pa izvedemo več srečanj in se poskušamo res osredotočiti na otrokov nadaljnji	Dodatna srečanja	Podpora in pomoč	Vloga centra za socialno delo

	razvoj in na njegove potrebe ter koristi.			
D84	Vsekakor se trudimo po najboljših močeh, da se osredotočimo na vse vidike starševske skrbi in na vse aspekte otroka.	Zmožnosti strokovnih delavcev	Zasledovanje koristi otroka	Vloga centra za socialno delo
D85	Sama pomoč in koliko je bodo prejeli starši, pa je odvisna od njih samih.	Pripravljenost staršev na sodelovanje	(ne)sodelovanje	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
D86	Če so sami pripravljeni delati na tem, potem lahko zagotovo tudi mi storimo veliko, da jim bomo v podporo in pomoč.	Zmožnosti strokovnih delavcev	Zasledovanje koristi otroka	Vloga centra za socialno delo
D87	Če izhajam iz Kataloga javnih pooblastil, je predhodnih svetovanj lahko več in so priporočljiva.	Nujnost predhodnega svetovanja	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo
D88	Je pa velikokrat tako, da starši pridejo z nekim dogovorom že k nam in ni smiselno, da bi se videvali še naprej znotraj tega postopka.	Dogovor med staršema	Zasledovanje koristi otroka	Vloga centra za socialno delo
D89	Tisti, ki pa potrebujejo več podpore, pa po navadi niso pripravljeni opravljati po več srečanj,…	Dodana srečanja	Podpora in pomoč	Vloga centra za socialno delo
D90	… nekje dva pa uspemo izvesti in takrat res poskušamo predelati vse in res zagotoviti, da se bo uresničila največja korist otroka.	Dodatna srečanja	Podpora in pomoč	Vloga centra za socialno delo
D91	Otrokovo mnenje bi se moralo v vsakem primeru upoštevati	Upoštevanje mnenja	Mnenje otroka	Otrokov glas
D92	Včasih to delamo bolj dobesedno, recimo opravimo razgovor na centru ali pa opravimo	Potreba po izražanju mnenja	Mnenje otroka	Otrokov glas

	obisk na domu in se pogovorimo z otrokom.			
D93	Kadar nas sodišče pozove za mnenje, je več sodelovanja z otrokom in se še bolj poglobimo v zadeve.	Poziv sodišča	Sodelovanje z otrokom	Otrokov glas
D94	Na koncu koncev pa tisti otroci, ki so stari nad 15 let imajo možnost, če seveda želijo in razumejo posledice svojega mnenja, podati izjavo.	Sposobnost otroka podati mnenje	Mnenje otroka	Otrokov glas
D95	Prevelik stres za otroka, da ga vključujemo v postopek predhodnega svetovanja.	Stik s strokovno službo	Stres	Dejavniki vpliva razveze na otroka
D96	Razveza je stvar staršev.	Odločitev staršev	Intimnost razveze	Dejavniki vpliva razveze na otroka
D97	Oba ali vsaj eden se je odločil za razvezo in tukaj je potrebno upoštevati to intimno odločitev.	Odločitev staršev	Intimnost razveze	Dejavniki vpliva razveze na otroka
D98	Določeni otroci so premajhni, da bi sploh lahko sodelovali.	Starost otroka	Mnenje otroka	Otrokov glas
D99	Pri dogovorjenih staršev, ni potrebno vključevati otroka, ker mi preverimo, kako zadovoljujeta potrebe otroka.	Vključevanje otroka	Vključitev	Otrokov glas
D100	Znotraj predhodnega svetovanja se mi tako vključevanje otroka ne zdi tako zelo pomembno, pomembno se mi pa zdi, da se ga vključi, ko pišemo mnenje sodišču.	Vključevanje otroka	Vključitev	Otrokov glas
D101	Ja, zagotovo je razdvojenost prisotna.	Razdvojenost otroka	Razdvojenost	Razdvojenost otroka med staršema

D102	Otroci od vsakega starša dobijo različne stvari in različne popotnice za življenje.	Kvalitetno starševstvo	Uresničevanje koristi	Korist otroka
D103	Vedno so neke razlike, kar ni nujno težava, če so odnosi zadostni in v redu,	Kvalitetno starševstvo	Uresničevanje koristi	Korist otroka
D104	Po navadi očetje zahtevajo otroka polovico časa.	Enakomerna delitev stikov	Pomembnost stikov	Korist otroka
D105	v nekaterih primerih je boljše, da so stiki neenakomerno razporejeni, če je to bolj praktično in v korist otroka.	Neenakomerna delitev stikov	Pomembnost stikov	Korist otroka
D106	Ni pa otroku v korist, ko bi otrok lahko imel možnost biti z obema staršema in imel z obema kvaliteten odnos,…	Onemogočanje stikov	Odtujevanje otroka	Razdvojenost otrok med staršema
D107	…da eden izmed staršev to preprečuje in onemogoča kvaliteten odnos drugega starša z otrokom.	Onemogočanje stikov	Odtujevanje otroka	Razdvojenost otrok med staršema
D108	Pogosto se izrazi to v tem, da otrok zavrača drugega starša, kar pa seveda ni normalno.	Zavrnitev starša	Manipulacija	Razdvojenost otroka med staršema
D109	En starš na ta račun lahko izgubi stike s svojim otrokom, ker ga otrok tako močno in sovražno zavrača, da ne gre drugače kot da se stiki ukinejo.	Prekinitev stikov	Odtujevanje otroka	Razdvojenost otroka med staršema
D110	Težko se dokaže, da gre za odtujevanje, težko karkoli naredimo in včasih sodišče popusti in pusti otroka pri tistem staršu, ki si ga otrok želi, ker je odpor do drugega starša premočan in enostavno ne gre.	Pomanjkanje dokazov	Odtujevanje otroka	Razdvojenost otroka med staršema

D111	…gre za čustveno zlorabo otroka.	Čustvena zloraba otroka	Odtujevanje otroka	Razdvojenost otroka med staršema
D112	To izredno težko ubesedimo sodišču, ker gre bolj za intuitivno zaznavanje, fizičnih dokazov pa pogosto ni in pogosto res težko postopamo v takšnih primerih.	Intuicija strokovnih delavcev	Odtujevanje otroka	Razdvojenost otroka med staršema
D113	Zame je največja korist otroka uresničena, ko starša sodelujeta in se trudita vsakič znova sodelovati…	Največja korist otroka	Sodelovanje staršev	Mnenje socialnih delavcev
D114	…in prepoznavati potrebe otroka ter da sta zmožna normalnega odnosa.	Prepoznavanje potreb	Sodelovanje staršev	Mnenje socialnih delavcev
D115	Starša zmožna vsakokratnega dogovarjanja…	Dogovarjanje med staršema	Sodelovanje staršev	Mnenje socialnih delavcev
D116	…in spoštovanja drug drugega zato, da lahko dobro funkcionirata v svoji starševski vlogi.	Medsebojno spoštovanje staršev	Enakovrednost staršev	Mnenje socialnih delavcev
E1	Pri svojem delu se maksimalno trudim, da uresničujem koristi otrok.	Mladoletni otroci	Uresničevanje koristi	Korist otroka
E2	Moje delo je neposredno povezano z otrokom…	Sodelovanje z otrokom	Vključitev	Otrokov glas
E3	…in že to da izpeljem pogovor na način, da otrok dobi možnost, da se lahko razgovori, razbremeni in govori o sebi veliko pripomore k temu, da se otrok počuti dobro.	Sodelovanje z otrokom	Vključitev	Otrokov glas
E4	V najslabšem primeru se lahko zgodi, da je otrok lahko tudi žrtev ali pa da se nikamor zadeva ne premakne,…	Otrok kot žrtev	Stres	Dejavniki vpliva razveze na otroke

E5	…v teh delih pa se mi ne zdi v otrokovo največjo korist, da ga vabimo na razgovore in vsakič znova iščemo neke “luknje” in ga na ta način spravljamo pod stres.	Stik s strokovno službo	Stres	Dejavniki vpliva razveze na otroke
E6	Razgovor z otrokom je dobro opraviti zato, da ga razbremenimo in mu omogočimo, da sam izrazi svoje želje in potrebe,…	Razbremenitev otroka	Slišanost	Otrokov glas
E7	… za nas pa je to neka dodatna informacija, ki pomaga pri tem, da lažje spišemo mnenja, da vemo, kako naprej usmeriti sodelovanje s starši.	Otrokovo mnenje	Sodelovanje z otrokom	Otrokov glas
E8	Načeloma se mi zdi naša zakonodaja dobra in v skladu z njo se tudi uresničuje otrokova korist v največji možni meri.	Družinski zakonik	Vodilo za delo	Zakonodajni okvir
E9	Me pa moti, da morajo včasih otroci večkrat iti na sodišče in večkrat povedati svojo zgodbo.	Otroci v postopkih	Zakonodaja	Zakonodajni okvir
E10	V tem delu se mi ne zdi primerna, ker otroci izredno trpijo in so lahko žrtve sekundarne viktimizacije na ta način.	Otrok kot žrtev	Stres	Dejavniki vpliva razveze na otroke
E11	Že to, da otroci enkrat povedo svojo zgodbo bi moralo biti dovolj in se ne bi smelo nanje pritiskati v smislu, da morajo večkrat hoditi na sodišče in pričati.	Zgodba otroka	Slišanost	Otrokov glas
E12	V zakonodaji je pomanjkljivo tudi to, da postopki načeloma trajajo precej dolgo,	Dolgi postopki	Zakonodaja	Zakonodajni okvir

	ker s tem zopet najbolj trpijo otroci.			
E13	Otroci imajo seveda v vseh postopkih možnost zagovornika, ki opozarja na njegove pravice in koristi ter govori v otrokovem imenu na sodišču.	Zagovorništvo	Slišanost	Otrokov glas
E14	Možnost pa je tudi, da ima spremljevalca, ki ga spremlja v vseh postopkih.	Spremljevalec otroka	Slišanost	Otrokov glas
E15	V sklopu z javnimi pooblastili in z našimi možnostmi ves čas sledimo temu, da bi uresničili otrokovo največjo korist.	Javna pooblastila	Zakonodaja	Zakonodajni okvir
E16	Trudimo se po najboljših močeh, da naredimo vse, da se otroka zaščiti,…	Zaščita otroka	Zaščita	Korist otroka
E17	… staršem ponudimo določene programe in storitve, da jim pomagamo pri njihovi starševski skrbi.	Podporni programi	Programi pomoči	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
E18	Otrokom ponudimo možnost pogovorov in neke razbremenitve zato, da lahko na ta način omogočimo, da je otrokov glas slišan in upoštevan.	Razbremenitev otroka	Slišanost	Otrokov glas
E19	Naše glavno vodilo je, kaj je najboljše za otroka v vseh aspektih…	Vodilo	Zasledovanje koristi otroka	Vloga centra za socialno delo
E20	…ker otroci so najranljivejši v teh postopkih.	Zaščita otroka	Zaščita	Koristi otroka
E21	Pomembno je, da otrok odrašča v stabilnem in varnem okolju,…	Vsestransko dobro počutje	Uresničevanje koristi	Korist otroka
E22	…da sta njegova starša tudi po razvezi zmožna konstantnega	Vsakokratno dogovarjanje	Skupno odločanje	Korist otroka

	dogovarjanja in iskanja kompromisov.			
E23	V otrokovo največjo korist je, če je slišan.	Slišanost otroka	Sodelovanje z otrokom	Otrokov glas
E24	Vsaka korist otroka pa je opredeljena drugače za vsakega otroka, ker je vsak otrok drugačen.	Posamezni primer	Uresničevanje koristi	Korist otroka
E25	…delati na tem, da ohranjamo nek svež pogled in da ne posplošujemo,…	Posamezni primer	Uresničevanje koristi	Korist otroka
E26	…ter da ne pustimo, da nas pri našem delu vodijo razni stereotipi, da za otroka lahko najbolje poskrbi le mama,…	Mame bolje poskrbijo za otroke	Prepričanje	Družbene vrednote
E27	…da presežemo lastne predsodke	Preseganje lastnih predsodkov	Zavedanje lastnih predsodkov in vrednot	Družbene vrednote
E28	Naredimo vse, kar lahko za vsak posamični primer.	Posamezni primer	Uresničevanje koristi	Korist otroka
E29	Včasih pa so kakšne stvari spregledane ali pa celo narejene bolj na hitro, ker nam časovna stika ne dopušča drugače.	Časovna stiska	Preobremenjenost strokovnih delavcev	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
E30	Imamo zelo malo javnih delavcev, ki bi se lahko vključevali in hodili v družine, delali z njimi in nam s tem pomagali.	Javni delavci	Storitve	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
E31	Lahko bi naredili veliko več, če bi imeli več časa in več kadra,…	Časovna in kadrovska stiska	Preobremenjenost strokovnih delavcev	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
E32	…ker trenutno se soočamo z visoko preobremenjenostjo.	Obremenjenost	Preobremenjenost strokovnih delavcev	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
E33	Vsakodnevno prihaja vedno več zadev, katerim se moramo posvetiti in žal ne gre.	Sprotne obveznosti	Preobremenjenost strokovnih delavcev	Ovire pri uresničevanju koristi otroka

E34	Ves čas delamo, a hkrati se število primerov ne manjša.	Sprotne obveznosti	Preobremenjenost strokovnih delavcev	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
E35	Na vsakem področju delata dva strokovna delavca in to se je izkazalo, da je premalo.	Kadrovska podhranjenost	Preobremenjenost strokovnih delavcev	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
E36	Vedno je naša pomoč odvisna od konteksta, v katerem se znajde družina in temu kontekstu se moramo znati približati.	Kontekst družine	Zasledovanje koristi otroka	Vloga centra za socialno delo
E37	Žal pa smo prevelikokrat v časovnih stiskah in preobremenjeni, da bi se res konkretno posvetili posamični družini.	Časovna stiska	Preobremenjenost strokovnih delavcev	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
E38	Velika ovira je tudi to, da socialno delo ni dovolj cenjeno v družbi.	Socialno delo kot stroka	(ne)cenjenost socialnega dela	Vloga centra za socialno delo
E39	Vedno, ko se v medijih poroča o nekih "problematičnih" družinah, se govori predvsem o tem, da center za socialno delo ni naredil ničesar.	Negativno poročanje v medijih	(ne)cenjenost socialnega dela	Vloga centra za socialno delo
E40	Krivda, ki nam jo pripisuje širša javnost pa nam zbija voljo do truda in kvalitetnega dela.	Negativno poročanje v medijih	(ne)cenjenost socialnega dela	Vloga centra za socialno delo
E41	Veliko bi nam pomenilo, če bi širša javnost prepoznala ta poklic kot enakovreden drugim pomagajočim poklicem.	Enakovrednost socialnega dela drugim strokam	(ne)cenjenost socialnega dela	Vloga centra za socialno delo

E42	Če bi bili bolj cenjeni in pripoznani, bi se strokovne delavke še bolj trudile in naredile še več zato, da bi se vsakič znova uresničila največja korist otroka.	Socialno delo kot stroka	(ne)cenjenost socialnega dela	Vloga centra za socialno delo
E43	Ogromno ljudi ima osebnostne motnje, ki sploh niso diagnosticirane.	Diagnosticiranje osebnostnih motenj	Osebnostne motnje	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
E44	To so po navadi ljudje, ki nimajo nič uvida v svoje težave, krivijo vedno druge za svoje težave.	Prelaganje krivde na druge	Osebnostne motnje	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
E45	In žal ne zmorejo videti otroka, njegove koristi, njegovih potreb in želja. Ne zmorejo preko sebe.	Neupoštevanje otrokovih potreb	Osebnostne motnje	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
E46	Lahko pa vpliva na to tudi nižji inteligenčni kvocient, ki onemogoča, da bi bili sposobni razumeti druge, svoje lastne otroke morda celo sebe…	(ne)prepoznavanje otrokovih potreb	Ekonomski položaj in izobrazba	Korist otroka
E47	… in niso potem motivirani za spremembe.	Motivacija za spremembe	Ekonomski položaj in izobrazba	Korist otroka
E48	Pogosto, ko ponudimo pomoč so problemi z grožnjami, ker zelo obrambno reagirajo na našo storitev ali na naše opažanje situacije.	Obrambne reakcije staršev	Podpora in pomoč	Vloga centra za socialno delo
E49	Kjer starši nimajo veliko sredstev in so finančno dokaj nezmožni,…	Finančna nezmožnost staršev	Ekonomski položaj in izobrazba	Korist otroka
E50	…pride do neke vrste preokupiranosti in se v bistvu posvečajo preživetju,…	Preokupiranost	Ekonomski položaj in izobrazba	Korist otroka

E51	… potrebe otrok pa lahko ostanejo spregledane.	(ne)prepoznavanje otrokovih potreb	Ekonomski položaj in izobrazba	Korist otroka
E52	Do neke mere vpliva tako ekonomski položaj kot izobrazba…	Vpliv na korist otroka	Vpliv razveze	Dejavniki vpliva razveze na otroke
E53	… Sigurno pa nista to glavna kriterija, ki vplivata na uresničevanje koristi otroka.	Vpliv na korist otroka	Vpliv razveze	Dejavniki vpliva razveze na otroke
E54	Tukaj so še osnovne otrokove potrebe, ki jih lahko starši zadovoljijo kot je varnost, ljubeče in stabilno okolje, dober odnos.	Potrebe otroka	Uresničevanje koristi	Korist otroka
E55	Veliko vlogo igra sama motivacija in če je starši nimajo, so naše zmožnosti, da jim pomagamo zelo omejene.	Motivacija za spremembe	Podpora in pomoč	Vloga centra za socialno delo
E56	Naša osebna prepričanja in družbene vrednote zagotovo do neke mere vplivajo na naše delo.	Osebne vrednote	Zavedanje lastnih predsodkov in vrednot	Družbene vrednote
E57	Družbena norma je recimo, da je mama po navadi tista, ki bolj skrbi za otroka,…	Mame bolje poskrbijo za otroke	Prepričanje	Družbene vrednote
E58	…vendar pa nikoli ne delujemo na ta način, da bi ocenjevali starše samo iz perspektive družbenih vrednot.	Vpliv prepričanj na odločanje	Zavedanje lastnih predsodkov in vrednot	Družbene vrednote
E59	Čeprav se včasih zdi, da smo bolj na strani enih staršev kot drugih, zagotovo nismo,…	Izbiranje strani	Pristranskost strokovnih delavcev	Družbene vrednote
E60	… ker vsakič znova pregledamo situacijo, preučimo dejavnike, ki vplivajo na otrokov razvoj in potrebe…	Pregled situacije	Odločanje	Družbene vrednote

E61	…ter nato spišemo mnenje, ki je dokaj objektivno in ni vnesenih nekih naših osebnih prepričanj ali družbenih, temveč so opisana dejstva in to tako tudi predstavimo sodišču in staršem.	Objektivno mnenje	Odločanje	Družbene vrednote
E62	Staršem jasno povemo, kaj je naša naloga, kaj "ocenjujemo", na čem morajo po našem mnenju delati in tako naprej.	Delovne naloge	Organizacija	Vloga centra za socialno delo
E63	Nikoli pa ne posplošujemo in pustimo, da nas vodijo neke družbene norme.	Usmerjanje družbenih norm pri delu	Odločanje	Družbene vrednote
E64	Tako mama kot oče sta sposobna oba zagotavljati otroku vse, kar potrebuje za zdrav razvoj.	Kvalitetno starševstvo	Uresničevanje koristi	Korist otroka
E65	Četudi je splošno mnenje, da so mame bolj primerne,…	Mame bolje poskrbijo za otroke	Prepričanje	Družbene vrednote
E66	… se to mnenje počasi spreminja, ker se očetje čedalje bolj aktivno vključujejo v starševstvo.	Večja vpletenost očetov	Aktivno očetovstvo	Družbene vrednote
E67	Uporabniki včasih pridejo z zelo očitnimi mnenji, recimo očetje velikokrat izražajo pasivnost,…	Vdanost v usodo	Prepričanje	Družbene vrednote
E68	…ker so prepričani, da bo otrok v večinski skrbi pri mami.	Vdanost v usodo	Prepričanje	Družbene vrednote
E69	Ob takih primerih jasno razložimo, da nikoli ne presojamo glede na spol, ampak res pogledamo, kdo otroka najbolj pozna, razume, zadovoljuje njegove potrebe.	Vpliv prepričanj na odločanje	Zavedanje lastnih predsodkov in vrednot	Družbene vrednote

E70	Vedno se pridobi celotna dokumentacija, opravijo se obiski na domu, govori se z obema staršema zato, da na koncu odločajo njihova dejanja in njihova resničnost, ne pa neka splošno znana resnica.	Konkretna dejstva	Odločanje	Družbene vrednote
E71	Skupno varstvo in vzgoja je možno, če se starša razumeta in sta zmožna sodelovanja ter ohranjanja spoštljivega odnosa drug do drugega.	Skupna skrb po razvezi	Skupna skrb	Skupno starševstvo
E72	Morata starša o vseh pomembnih vprašanjih odločati skupaj.	Odločanje po razvezi	Starševska vloga	Skupno starševstvo
E73	Komu je otrok zaupan je tako le neke vrste formalnost.	Formalnost dodelitve otroka	Skupna skrb	Skupno starševstvo
E74	V interesu staršev pa je, da iščejo dobre odločitve za svojega otroka in se tudi potrudijo v tem delu, da se dogovorijo.	Zmožnost dogovarjanja	Komunikacija	Skupno starševstvo
E75	Otroci se zelo zgledujejo po svojih starših…	Starši kot zgled	Starševska vloga	Skupno starševstvo
E76	…in če vidijo, da sta starša zmožna biti v dobrih odnosih tudi po razvezi, je to za njih samo dobro.	Dobri medsebojni odnosi	Starševska vloga	Skupno starševstvo
E77	V kolikor pa sta starša v konfliktu s tem zelo škodujeta otroku, ker s tem dajeta svoje potrebe pred njegovimi.	Konfliktnost med staršema	(ne)sodelovanje	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
E78	Predhodno svetovanje je eden izmed bolj formalnih postopkov,...	Formalnost predhodnih svetovanj	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo
E79	…nujno, da se naredi zapisnik.	Zapisnik	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo

E80	Vedno pa se dotaknemo tudi drugih tem in pustimo odprt prostor za morebitna vprašanja staršev.	Konkretna vprašanja	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo
E81	Poudarimo, kako pomembno je, da se starša razumeta in sta zmožna dogovarjanja ter da preverjata otrokove potrebe in počutje.	Dogovor med staršema	Zasledovanje koristi otroka	Vloga centra za socialno delo
E82	Razveza je namreč stresna za vse in je potrebno, da se starši naučijo novega načina življenja,…	Stresno obdobje	Stres	Dejavniki vpliva razveze na otroke
E83	… da lahko otroku nudijo, kar potrebuje in da ima otrok še vedno občutek, da ima oba starša.	Navezanost na oba starša	Prisotnost obeh staršev	Korist otroka
E84	…se vseeno poskušamo približati in spregovoriti, kako bodo starši sodelovali naprej, kaj se bo spremenilo.	Pripravljenost staršev na sodelovanje	(ne)sodelovanje	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
E85	Hitro zaznamo, če bi starši potrebovali več podpore in pomoč,…	Zaznavanje potreb staršev	Podpora in pomoč	Vloga centra za socialno delo
E86	… nam je tudi jasno, kadar starši zmorejo sami naprej in je srečanje z nami le korak do tega, da se poglavje razveze zaključi.	Zaključek poglavja	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo
E87	Kjer je očitno, da je zapletena situacija, vedno poskušamo izvesti več srečanj.	Dodatna srečanja	Podpora in pomoč	Vloga centra za socialno delo
E88	Poskušamo se tudi srečati z otroci in spregovoriti z njimi, da si razširimo sliko in da dobimo še neko drugo perspektivo.	Pogovor z otrokom	Zasledovanje koristi otroka	Vloga centra za socialno delo

E89	Večinoma pa se opravi eno srečanje.	Nujnost predhodnih svetovanj	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo
E90	Sama tudi po navadi otroke povabim le enkrat, da jim ne povzročam dodatnega stresa.	Stik s strokovno službo	Stres	Dejavniki vpliva razveze na otroka
E91	Uporabniki hočejo čim prej zaključiti s postopkom in to moramo spoštovati.	Hitri postopki	Organizacija	Vloga centra za socialno delo
E92	Če ni nekih konfliktov in komplikacij, opravijo nujni del in se poslovimo.	Nujnost predhodnih svetovanj	Predhodno svetovanje	Vloga centra za socialno delo
E93	Če sodišče ne zahteva od nas mnenja ali pa če sodišče ne presodi, da je potrebno vključiti otroka, potem otrok ni vključen v sam postopek.	Vključevanje otroka	Vključitev	Otrokov glas
E94	V sam postopek prehodnega svetovanja nikoli ni vključen.	Vključevanje otroka	Vključitev	Otrokov glas
E95	Načeloma pa ima vsak otrok, ki je dovolj star in razume svoje izjave, pravico do mnenja.	Sposobnost otroka podati mnenje	Mnenje otroka	Otrokov glas
E96	V kolikšni meri in če ga sploh izrazi pa žal ni odvisno od nas.	Vključevanje otroka	Vključitev	Otrokov glas
E97	Staršem se lahko predstavi možnost, če presodimo, da bi bilo dobro opraviti pogovor z otrokom, da otroka pripeljeta na srečanje z nami.	Pogovor z otrokom	Zasledovanje koristi otroka	Vloga centra za socialno delo
E98	Otrok ima v tem primeru vedno možnost izraziti svoje želje in potrebe.	Potreba po izražanju mnenja	Mnenje otroka	Otrokov glas
E99	Vedno pa potrebujemo soglasje staršev, če tega sodišče izrecno ne zahteva	Soglasje staršev	Slišanost	Otrokov glas
E100	Praksa je takšna, da starši nočejo vpletati	Nezmožnost izraziti mnenje	Mnenje otroka	Otrokov glas

	otrok zato otroci pogosto ne morejo izraziti svojega mnenja, ker ne dobijo priložnosti.			
E101	V primerih ogroženosti otroka pa lahko tudi nenapovedano opravimo obisk na domu, v šoli, vrtcu in opravimo pogovor z otrokom.	Poglobitev v družine	Velike težave ali ogroženost otroka	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
E102	Odtujevanja je čedalje več.	Pogostost odtujevanja	Odtujevanje otroka	Razdvojenost otroka med staršema
E103	Otrok je uporabljen kot sredstvo, kdo bo zmagal in kdo ga bo dobil.	Izkoriščanje otroka	Otrok kot »orodje«	Razdvojenost otroka med staršema
E104	Zaznavamo razdvojenost otrok…	Zaznavanje razdvojenosti otrok	Razdvojenost	Razdvojenost otroka med staršema
E105	…in se mi zdi pomembno, da to zmoremo prepoznati in prispevati k temu, da se to preneha,…	Zaznavanje razdvojenosti otrok	Razdvojenost	Razdvojenost otroka med staršema
E106	…saj je izredno škodljivo za otrokov razvoj in za njegov nadaljnji odnos s staršema.	Škodovanje otroku	Manipulacija	Razdvojenost otroka med staršema
E107	V takšnih primerih poskušamo opraviti pogovor z otrokom, ki pa po navadi potrdijo naše sume.	Pogovor z otrokom	Zasledovanje koristi otroka	Vloga centra za socialno delo
E108	Zelo nazorno pokažejo in povedo, da enega starša odklanjajo in krivijo za razvezo, drugega pa dobesedno poveličujejo.	Zavrnitev starša	Manipulacija	Razdvojenost otroka med staršema
E109	Vse to pa pride od enega starša, ki napeljuje otroka, da vse to misli in tudi govori.	Škodovanje otroku	Manipulacija	Razdvojenost otroka med staršema

E110	Pogosto otroci kar ponavljajo iste stvari kot starš.	Ponavljanje besed staršev	Manipulacija	Razdvojenost otroka med staršema
E111	Otroci imajo vedno radi oba starša.	Navezanost na oba starša	Prisotnost obeh staršev	Korist otroka
E112	Tudi v primerih nasilja in zlorab izražajo močna čustva do staršev, ki so bili nasilni ali jih zlorabljali.	Nasilje ali zloraba otroka	Velike težave ali ogroženost otroka	Ovire pri uresničevanju koristi otroka
E113	V skrajnih primerih, ko je manipulacija premočna, pa se stiki z enim staršem lahko tudi prenehajo.	Prekinitev stikov	Odtujevanje otroka	Razdvojenost otroka med staršema
E114	Nekateri starši nezavedno odtujijo otroka.	Nezavedno odtujevanje	Odtujevanje otroka	Razdvojenost otroka med staršema
E115	Za njih je bolečina razveze prevelika in vidijo bolj lastne potrebe,…	Nezavedno odtujevanje	Odtujevanje otroka	Razdvojenost otroka med staršema
E116	…kar izrazijo v tem, da otrokom govorijo o partnerskem odnosu, o tem, kako jih je na primer očka prizadel in tako naprej.	Nezavedno odtujevanje	Odtujevanje otroka	Razdvojenost otroka med staršema
E117	Nehote na ta način otroka pripravijo do tega, da se odtuji od drugega starša in o njem razvije negativno mnenje.	Nezavedno odtujevanje	Odtujevanje otroka	Razdvojenost otroka med staršema
E118	Govorimo lahko tudi o sindromu lojalnosti ne le o sindromu odtujevanja, kjer ima otrok občutek da mora izbrati na čigavi strani bo.	Sindrom lojalnosti	Odtujevanje otroka	Razdvojenost otroka med staršema
E119	In to po navadi naredi za tistega, ki je v slabšem čustvenem stanju zato, da bi zaščitil tega starša.	Zaščita staršev	Razdvojenost	Razdvojenost otroka med staršema

E120	Vse to pa je izredno težko dokazljivo in pogosto vsi ti postopki na sodišču padejo, ker ni zadostnih dokazov.	Pomanjkanje dokazov	Odtujevanje otroka	Razdvojenost otroka med staršema
E121	Naše delo mora biti usmerjeno v otroka, da je on v središču vsega.	Usmerjenost v otroka	Starševstvo	Mnenje socialnih delavcev
E122	V otrokovo največjo korist je, da vidi, da se starša trudita po najboljših močeh in da poskušata slišati njega in njegove želje, potrebe.	Prepoznavanje potreb	Sodelovanje staršev	Mnenje socialnih delavcev
E123	Če se starša dobro razumeta in sta zmožna peljati stvari naprej po razvezi, potem je to res najboljše za otroka.	Največja korist otroka	Sodelovanje staršev	Mnenje socialnih delavcev

9.3 Osno kodiranje: intervjuji A, B, C, D, E

- **KORIST OTROKA**
  - URESNIČEVANJE KORISTI
    - Mladoletni otroci (A1), (C1), (C20), (E1)
    - Vpletenost otroka (A2), (B8)
    - Sprejemanje odločitev (A17), (A18)
    - Posamezni primer (A19), (A20), (A22), (B10), (B11), C(14), (C15), (C16), (D25), (D26), (E24), (E25), (E28)
    - Potrebe otroka (A30), (A62), (B19), (C55), (C92), (D4), (D48), (E54)
    - Socialne mreže (A63)
    - Ocena otrokove koristi (A91), (C31), (D5)
    - Pogostost uresničevanja koristi otroka (B1)
    - Vsestransko dobro počutje (B9), (D27), (E21)
    - Trud staršev (B32), (D66), (D75), (D76)
    - Kvalitetno starševstvo (B33), (C3), (D102), (D103), (E64)
    - Odgovornost staršev (B91)
    - Starševski odnos (B102), (B109)
    - Upoštevanje koristi otroka (C2), (D1)
    - Dodelitev otroka (C61), (D15)
  - ZAŠČITA
    - Zaščita otroka (A3), (A39), (B4), (B18), B(108), (C22), (E16), (E20)
  - STIKI POD NADZOROM
    - Potekanje stikov (A10), (A11), (A12)

- SKUPNO ODLOČANJE
  - Sodelovanje staršev (A33), (C61)
  - Skupno uresničevanje koristi otroka (D7), (D8)
  - Vsakokratno dogovarjanje (E22)
- EKONOMSKI POLOŽAJ IN IZOBRAZBA
  - Vplivi na korist otroka (A61), (B31), (C40), (C41), (D46), (D47), (D49), (D50), (E46), (E47), (E49), (E50), (E51)
- PRISOTNOST OBEH STARŠEV
  - Navezanost na oba starša (A86), (E83), (E111)
  - Osebnostni razvoj otroka (A92)
  - Ljubezen do staršev (B100)
- POMEMBNOST STIKOV
  - Kvalitetni stiki (D13), (D14)
  - Enakomerna delitev stikov (D104), (D105)

- **OTROKOV GLAS**
  - SLIŠANOST
    - Perspektiva otroka (A4), (C18)
    - Soglasje staršev (A81), (C83), (E99)
    - Primernost vključitve otroka (B89), (C80)
    - Pravica do izbire (C17)
    - Zagovorništvo (C84), (C85), (E13)
    - Pripravljenost staršev slišati otroka (C91)
    - Razbremenitev otroka (E6), (E18)
    - Zgodba otroka (E11)
    - Spremljevalec otroka (E14)
  - MNENJE OTROKA
    - Sposobnost otroka podati mnenje (A78), (A79), (B87), (C81), (C94), (E95)
    - Potreba po izražanju mnenja (A80), (D92), (E98)
    - Upoštevanje mnenja (A82), (B94), (B95), (D91)
    - Starost otroka (A83), (B88), (D98)
    - Otroci kot žrtve manipulacij (C88)
    - Pritisk s strani staršev (C89)
    - Izhodišče za delo s starši (C90)
    - Nezmožnost izraziti mnenje (E100)
  - SODELOVANJE Z OTROKOM
    - Izvedeniško mnenje (A84), (C86), (C87)
    - Poziv sodišča (D93)
    - Otrokovo mnenje (E7)
    - Slišanost otroka (E23)
  - VKLJUČITEV
    - Vključevanje otroka (D99), (D100), (E93), (E94), (E96)
    - Sodelovanje z otrokom (E2), (E3)
- **ZAKONODAJNI OKVIR**
  - VODILO ZA DELO
    - Družinski zakonik (A5), (A6), (A40), (B5), (C6), (D9), (E8)

- ZAKONODAJA
  - Spremembe, izboljšave (A7), (D10)
  - Dodelitev otroka (D11), (D12)
  - Otroci v postopkih (E9)
  - Dolgi postopki (E12)
  - Javna pooblastila (E15)
- STIKI POD NADZOROM
  - Zakonski predpis (A8), (B6), (D18)
  - Daljše izvajanje stikov (A9), (B7), (C9)
  - Težave v praksi (C7), (C8), (D19), (D20)
  - Ukinitev stikov (C10), (C11)
  - Škodljivost stikov (C12), (C13)
  - Stiki ob navzočnosti strokovne osebe (D21), (D22)
  - (ne)spodbujanje staršev (D23), (D24)

- **OVIRE PRI URESNIČEVANJU KORISTI OTROKA**
  - STORITVE
    - Brezplačna strokovna pomoč (A13), (A14), (A16)
    - Daljše obdobje sodelovanja (C5)
    - Javni delavci (E30)
  - PROGRAMI POMOČI
    - Plačljivi programi pomoči (A15)
    - Podporni programi (D34), (E17)
    - (ne)dostopnost programov (D35), (D42), (D43)
  - (NE)SODELOVANJE
    - Pripravljenost staršev na sodelovanje (A41), (A42), (C24), (D3), (D85), (E84)
    - Konfliktnost med staršema (B17), (C45), (E77)
    - Nezmožnost sodelovanja (B27), (B71)
  - PREOBREMENJENOST STROKOVNIH DELAVCEV
    - Časovna stiska (A43), (D31), (D32), (D33), (E29), (E37)
    - Ovire pri zasledovanju koristi otroka (A49)
    - Časovna in kadrovska stiska (A50), (C27), (C39), (C68), (E31)
    - Kadrovska podhranjenost (B22), (C32), (C37), (C38), (D39), (E35)
    - Število zadev (B23)
    - »gašenje požarov« (B24)
    - Obremenjenost (D30), D(38), (E31)
    - Čakalne vrste (D36)
    - Sprotne obveznosti (E33), (E34)
    - Osebnostne motnje (E43), (E44), (E45)
  - NEDOSTOPNOST DRUŽIN
    - Prikrivanje realnosti (A51)
  - VELIKE TEŽAVE ALI OGROŽENOST OTROKA
    - Poglobitev v družine (C4), (C21), (C34), (C67), (E101)
    - Nasilje ali zloraba otroka (E112)
  - ZNANJE
    - Strokovna opremljenost (C28)
    - Učenje od uporabnikov (C29)

- **DEJAVNIKI VPLIVA RAZVEZE NA OTROKA**
  - VPLIV RAZVEZE
    - Trpljenje otroka (A21), (A57), (D37)
    - Vpliv na nadaljnje življenje (C71)
    - Vpliv na korist otroka (D51), (E52), (E53)
  - STRES
    - Stresno obdobje (A54), (B92), (E82)
    - Sprememba življenjskega cikla (A55)
    - Prilagajanje spremembi (A56)
    - Stik s strokovno službo (B90), (D95), (E5), (E90)
    - Otrok kot žrtev (E4), (E10)
  - OKREVANJE
    - Celjenje ran (A58)
  - RAZPAD DRUŽINE
    - Razlogi za razpad družine (A71)
  - STISKA
    - Težko obdobje (B28)
    - Pritiski razveze (B29)
    - Premagovanje stiske ločitve (B103) , (C75)
  - INTIMNOST RAZVEZE
    - Odločitev staršev (D96), (D97)
- **VLOGA CENTRA ZA SOCIALNO DELO**
  - PREDHODNO SVETOVANJE
    - Preverjanje koristi otroka (A23), (A24), (A26), (B60), (B81), (B86), (C64), (C78), (D81), (D82)
    - Prehod otroka (A25), (B82)
    - Dogovor med staršema (A70), (A74)
    - Nujnost predhodnega svetovanja (A75), (B59), (B79), (C70), (D87), (E89), (E92)
    - Konkretna vprašanja (B61), (B62), (E80)
    - Zapisnik (B80), (C63), (D78), (E79)
    - Bivši partnerski odnos (B83), (B84)
    - Formalnost predhodnih svetovanj (C62), (C69), (D80), (E78)
    - Zaključek poglavja (E86)
  - ORGANIZACIJA
    - Čas strokovnih delavcev (A31), (C30)
    - Področje družinskih zadev (A45), (B12)
    - Težki postopki (C65)
    - Hitri postopki (C66), (E91)
    - Delovne naloge (D2), (D29), (E62)
  - ZASLEDOVANJE KORISTI OTROKA
    - Zmožnosti strokovnih delavcev (A32), (A34), (B13), (B45), (B72), (B85), (C23), (C26), (C103), (D28), (D84), (D86)
    - Mnenje sodišču (A35)
    - Urejanje razmerij (A76)
    - Mnenje centra za socialno delo (A85), (B20), (C79)

        - Sodelovanje z organizacijami (B2)
        - Vodilo (B3), (E19)
        - Kontekst družine (B15), (B49), (C33), (C52), (E36)
        - Vidnost otroka (B21)
        - Odločitev sodišča (B68)
        - Dogovor med staršema (B93), (D88), (E81)
        - Pogovor z otrokom (C82), (E88), (E97), (E107)
    - UKEPI ZA VARSTVO KORISTI OTROKA
        - Omejitve (A36)
        - Odvzem starševske skrbi (A37)
        - Načelo najmilejšega ukrepa (A38)
    - KADER
        - Več zaposlenih (A44), (A46)
        - Časovna izvedljivost (A47), (D40), (D41)
    - PODPORA IN POMOČ
        - Timsko delo (A48)
        - Sporazumni dogovor (A77)
        - Iskanje rešitev (B14), (B70)
        - Viri moči (B16), (C19), (C25)
        - Možnosti pomoči (B63), (B67), (D79)
        - Dodatna srečanja (B64), (C72), (D83), (D89), (D90), (E87)
        - Mediacija, strokovno svetovanje (B65)
        - Družinska terapija (B66)
        - Individualni pristop (B69)
        - Zaznavanje potreb staršev (C74), (E85)
        - Pomoč na domu (C77)
        - Informacije (C73), (D44), (D45)
        - Obrambne reakcije staršev (E48)
        - Motivacija za spremembe (E55)
    - STROKOVNO ZNANJE
        - Pogovor z družinskimi člani (A52), (B96), (C104)
        - Poročila strokovnjakov (A53), (B97)
        - Sodelovanje s sodišči (D6)
    - STROKOVNO SVETOVANJE
        - Strokovna pomoč (B73), (B74), (B75)
    - MEDIACIJA
        - Reševanje sporov (B76), (B77), (B78), (C76)
    - (NE)CENJENOST SOCIALNEGA DELA
        - Socialno delo kot stroka (E38), (E42)
        - Negativno poročanje v medijih (E39), (E40)
        - Enakovrednost socialnega dela drugim strokam (E41)
- **SKUPNO STARŠEVSTVO**
    - KOMUNIKACIJA
        - Zmožnost dogovarjanja (A27), (A60), (A68), (A73), (B26), (D73), (E74)
        - Boljše sodelovanje (B58)
        - Usklajenost staršev (C53), (C58)

        - Visoka konfliktnost (C57)
    - STARŠEVSKA VLOGA
        - Dobrobit otroka (A28), (A72), (D67), (D77)
        - Razhod (A29)
        - Posvetitev starševstvu (B30)
        - Kvalitetno preživljanje časa z otrokom (C36)
        - Prilagajanje otroku (C54)
        - Odločanje po razvezi (C59), (C60), (E72)
        - Vključevanje po svojih zmožnostih (D68)
        - Dobri medsebojni odnosi (E76)
        - Starši kot zgled (E75)
    - SKUPNA SKRB
        - Skupna skrb po razvezi (A59), (B43), (B51), (C100), (D17), (D70), (D71), (D72), (E71)
        - Skupno sodelovanje in skrb za otroka (A69), (B25), (B42), (B56), (C35), (D63)
        - Dobri odzivi (B57)
        - Skupno varstvo in vzgoja (C49)
        - Upoštevanje okoliščin (C50)
        - Družbeni pritiski (C51)
        - Presojanje skupnega starševstva (C56)
        - Želje staršev (D16)
        - Formalnost dodelitve otroka (E73)
    - VKLJUČENOST STARŠEV
        - Aktivno vključevanje staršev (B39), (B40), (B52)
    - STIKI
        - Delitev stikov (B53), (B54), (B55)
    - KONFLIKT
        - (ne)rešljivost konflikta
- **DRUŽBENE VREDNOTE**
    - ZAVEDANJE LASTNIH PREDSODKOV IN VREDNOT
        - Vpliv prepričanj na odločanje (A64), (E58), (E69)
        - Osebne vrednote (D60), (D61), (E56)
        - Spoštovanje vrednot soljudi (D69)
        - Preseganje lastnih predsodkov (E27)
    - PREPRIČANJE
        - Mame bolje poskrbijo za otroke (A65), (B35), (D55), (D59), (E26), (E57), (E65)
        - Ponotranjenost vrednot (B46), (B48), (B50)
        - Poudarek na materinstvu (C43), (C44)
        - Vdanost v usodo (E67), (E68)
    - AKTIVNO OČETOVSTVO
        - Večja vpletenost očetov (A66), (B37), (C47), (D54), (E66)
        - Povezanost otroka in očeta (A67)
        - Trend aktivnega očetovstva (C46)
        - Očetovske pravice (C48)
    - DODELITEV OTROKA

        - Vpliv prepričanj na dodelitev otroka (B34)
    - PASIVNO OČETOVSTVO
        - Manjša vpletenost očetov (B36)
    - PORAZDELITEV VLOG
        - Enakopravnost (B38)
    - DRUŽBENI TRENDI
        - Spreminjanje trendov (B41), (B47), (C42)
    - ZAVEDANJE DRUŽBENIH NORM
        - Vpliv družbenih norm pri delu (B44)
        - Dominantnost družbenih norm (D64), (D65)
    - MATERINSTVO
        - Povezanost otroka in mame (D52), (D53)
    - OBČUTKI
        - Diskriminacija (D56)
    - PRISTRANSKOST STROKOVNIH DELAVCEV
        - Izbiranje strani (D57), (E59)
        - Posamezni primer (D8)
    - ODLOČANJE
        - Konkretna dejstva (D62), (E70)
        - Pregled situacije (E60)
        - Objektivno mnenje (E61)
        - Usmerjanje družbenih norm pri delu (E63)
- **RAZDVOJENOST OTROKA MED STARŠEMA**
    - POVEZANOST
        - Povezanost otroka s starši (A87)
    - MANIPULACIJA
        - Zavrnitev starša (A88), (A90), (B105), (C96), (C99), (D108), (E108)
        - Škodovanje otroku (A89), (A93), (C93), (C94), (C98), (E106), (E109)
        - Nemoč starša (C97)
        - Obrambno vedenje staršev (C101)
        - Ponavljanje besed staršev (E110)
    - VZPOSTAVLJANJE STIKA
        - Ponovna vzpostavitev stika (A94)
    - ODTUJEVANJE OTROKA
        - Zavračanje starša (B98), (B99)
        - Pogostost odtujevanja (B104)
        - Psihično nasilje (B106)
        - Čustvena zloraba otroka (B107), (D111)
        - Prekinitev stikov (C95), (D109), (E113)
        - Potreba po odtujevanju (C102)
        - Pozivanje sodišča (C105)
        - Ukrepanje sodišča (C106)
        - Onemogočanje stikov (D106), (D107)
        - Pomankanje dokazov (D110), (E120)
        - Intuicija strokovnih delavcev (D112)
        - Pogostost odtujevanja (E102)
        - Nezavedno odtujevanje (E114), (E115), (E116), (E117)

        - Sindrom lojalnosti (E118)
    - OTROK KOT »ORODJE«
        - Izkoriščanje otroka (B101), (E103)
    - RAZDVOJENOST
        - Razdvojenost otroka (D101)
        - Zaznavanje razdvojenosti otrok (E104), (E105)
        - Zaščita staršev (E119)
- **MNENJE SOCIALNIH DELAVCEV**
    - SODELOVANJE STARŠEV
        - Skupno odločanje staršev (A95)
        - Prepoznavanje potreb (C111), (C112), (D114)
        - Največja korist otroka (D113), (E123)
        - Dogovarjanje med staršema (D115)
    - PRITISK
        - Pritisk na otroke (A96)
        - Breme razveze (C110)
    - ENAKOVREDNOST STARŠEV
        - Pozitivna sporočila (A97)
        - Medsebojno spoštovanje staršev (B111), (D116)
    - VKLJUČITEV STROKOVNIH SLUŽB
        - Nezmožnost sodelovanja staršev (A98)
    - STARŠEVSTVO
        - Dobro starševstvo (B110)
        - Fizična in čustvena navezanost (C107)
        - Varnost otroka (C108), (C109)
        - Usmerjenost v otroka (E121)